

PRAKTIKA Z LOGOPEDIE

**VYUČUJÍCÍ: MGR. DENISA JANKŮ
AKADEMICKÝ ROK: 2023/2024**

ÚVOD

- Cíl předmětu
- Obsah předmětu (3 bloky)
 - logopedická intervence,
 - logopedická prevence,
 - IVP, PLPP, podpůrná opatření,
 - orientační logopedická diagnostika,
 - činnosti podporující rozvoj jazyka a řeči,
 - přehled artikulačních cvičení,
 - metodika reedukace dyslalie.
- Podmínky zápočtu
- Studijní opory, interaktivní osnova

LOGOPEDICKÁ INTERVENCE

- Specifická aktivita, kterou logoped uskutečňuje s cílem identifikovat, eliminovat, zmírnit či alespoň překonat narušenou komunikační schopnost nebo předejít tomuto narušení.
 - logopedická diagnostika
 - logopedická terapie
 - logopedická prevence
- Cílová skupina
- Včasnost zahájení – od okamžiku zjištění SVP
- Komplexní přístup
- Čím těžší a složitější je NKS, tím vyžaduje více interdisciplinární přístup

ŽÁK SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI (SVP)

- §16 školského zákona
- Podpůrná opatření – 5 stupňů
- IVP, PLPP
- Pedagogická intervence / speciálně pedagogická intervence
- Vzorové příklady – žák běžné základní školy

PERSONÁLNÍ ZABEZPEČENÍ LOGOPEDICKÉ INTERVENCE VE ŠKOLSTVÍ

- Logoped + kompetence
- Logopedický asistent + kompetence
- Viz Metodické doporučení č.j. 14 712/2009-61 k zabezpečení logopedické péče ve školství

1. LOGOPEDICKÁ DIAGNOSTIKA

- Získání a popsání informací, jež jsou důležité z hlediska terapie → tyto informace poskytnout pro plánování a realizaci logopedických opatření
- Cíle logopedické diagnostiky:
 - *NKS × fyziologický jev*
 - *Příčina a etiopatogeneze NKS*
 - *Trvalé × přechodné + prognóza*
 - *Vrozené × získané*
 - *V klinickém obraze dominuje × je symptomem jiného postižení či onemocnění*
 - *Uvědomuje × neuvědomuje*
 - *Stupeň a forma NKS*
 - *Navrhnout opatření*

3 stupně

- 1) Má vyšetřovaná osoba NKS nebo ne? → orientační vyšetření
- 2) O jaký druh NKS se jedná? → základní vyšetření
- 3) Jaký typ, forma, stupeň NKS? Jaké jsou její další zvláštnosti a důsledky? → speciální vyšetření

METODY LOGOPEDICKÉ DIAGNOSTIKY

- pozorování,
- explorační metody,
- diagnostické zkoušení,
- kazuistické metody,
- testové metody,
- rozbor výsledků činnosti,
- přístrojové metody.

PRINCIPY LOGOPEDICKÉ DIAGNOSTIKY

- komplexnosti,
- objektivního posouzení,
- zjišťování příčiny NKS,
- časově ekonomické diagnostiky,
- týmového přístupu.

2. LOGOPEDICKÁ TERAPIE

- Specifická aktivita, která je realizována specifickými metodami ve specifické situaci záměrného učení
- Metoda = způsob účelného, promyšleného jednání; cesta vedoucí k cíli.
 - Stimulující (nerozvinuté a opožděné řečové funkce)
 - Korigující (vadné řečové funkce, např. u dyslalie)
 - Reedukující (ztracené či zdánlivě ztracené, dezintegrované funkce, např. u afázie)
- Metodika = pracovní postup – systém postupných kroků vedoucích k cíli
- **Druhy učení:**
 - učení podmiňováním,
 - percepčně – motorické učení,
 - verbální učení,
 - pojmové učení,
 - učení prostřednictvím řešení problémů (nižší a vyšší řád),
 - sociální učení (soc. posilování, imitace, identifikace).

PRINCIPY TERAPIE:

- všeobecné principy řízeného učení,
- pedagogické principy,
- speciálněpedagogické principy,
- specificky logopedické principy.

FORMY TERAPIE:

- individuální,
- skupinová,
- intenzivní,
- intervalová.

TECHNIKY TERAPIE:

- Technika – konkrétní pracovní postup
 - např. metoda korekce rotacizmu se realizuje různými technikami (substituční, mechanickou..)
- Strategie – plán, koncepce, jak aplikovat jednotlivé techniky
- Techniky: popis obrázků, vyprávění, dramatizace, pozorování, hra ad.

KOMPLEXNÍ LOGOPEDICKÁ TERAPIE:

Zahrnuje:

- vlastní logopedické metody terapie,
- psychoterapii,
- fyzioterapii,
- myofunkční terapii,
- SRT ad.

TERAPIE:

- Léčba (v užším pojetí)
- V širším pojetí: zaměření na odstranění poruchy či odchylky, zmírnění následků postižení, onemocnění:
 - Reeducace, kompenzace, rehabilitace
 - Speciální péče, cvičení, ošetřování.....
- Kauzální, symptomatická, celostní

Terapeutické přístupy:

- Jsou takové způsoby odborného a cíleného jednání člověka s člověkem, které směřují
 - k odstranění či zmírnění nežádoucích potíží,
 - k odstranění příčin potíží,
 - k jiné prospěšné změně např. v prožívání, chování, fyzickém výkonu

- Biblioterapie, dramaterapie, muzikoterapie, arteterapie, ergoterapie, canisterapie, hipoterapie, myofunkční, medikamentózní...
- Metody orofaciální a bucofaciální stimulace
- Míčkování
- Bazální stimulace
- Myofunkční terapie
- ORT
- Vojtova metoda reflexní lokomoce
- SRT
- Petöho metoda konduktivní edukace
- Bobath koncept

TERAPEUT

- Profesionál
 - s patřičným vzděláním (hlavně formou výcviku) v rámci jednotlivých terapií,
 - s osobnostními předpoklady,
 - využívá nejrůznějších prostředků, metod, technik a forem práce.

DĚLENÍ TERAPIÍ:

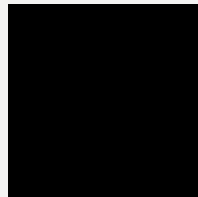
- chirurgická,
- farmakoterapie,
- fyzioterapie,
- psychoterapie (vč. logoterapie).

3. LOGOPEDICKÁ PREVENCE

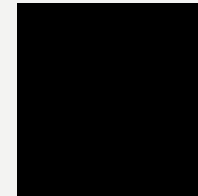
- Je potřeba ji chápat v širších souvislostech. Nelze ji zúžit na péči o správnou výslovnost, ale především jde o utváření podmínek pro správný přirozený vývoj řeči a tímto předejít NKS.
- Jedná se o předcházení NKS, je jedním ze stěžejních úkolů logopedie.
- 3 úrovně:
 - Primární prevence
 - Sekundární prevence
 - Terciární prevence

- RVP PV:
 - <https://www.msmt.cz/file/56051/>
- Cíle a obsah předškolního vzdělávání, klíčové kompetence
- Dítě a jeho psychika → Jazyk a řeč
- Dílčí vzdělávací cíle:
 - Rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností (receptivních, produktivních)
 - Rozvoj komunikativních dovedností a kultivovaného projevu
 - Rozvoj zájmu o psanou podobu jazyka

**FÁZE ZACHYCENÍ,
ANALÝZY SDĚLENÍ**

**FÁZE
POROZUMĚNÍ**

**FÁZE
PROGRAMOVÁNÍ,
REALIZACE
ODPOVĚDI**

- Vzdělávací nabídka + logopedické chvílky
- Očekávané výstupy
- Rizika osvojování komunikačních kompetencí

- ŠVP → TVP

PRIMÁRNÍ LOGOPEDICKÁ PREVENCE

- Předcházení vzniku NKS v celé populaci a zamezení vzniku situací, které ji způsobují
- Měla by probíhat již od raného dětství v rodině i v MŠ

"Těžištěm prevence narušené komunikační schopnosti je všestranné podněcování dětí ke spontánnímu mluvení, zdokonalování mluvní pohotovosti, rozvoj smyslového vnímání, slovní zásoby, tvořivého myšlení, představivosti a fantazie, jakož i rytmického cítění a motorických schopností." - Zezulková, 2008 (Logopedická prevence v předškolním věku).

"Co si dítě osvojí v jazyce počátečním (tzv. "otiskovém") období (základ výslovnosti, gramatická pravidla, syntax, jazykový cit), sroste s ním tak pevně, že to přetrvává celý život. Týká se to také neverbálních projevů chování (modulačních faktorů řeči, mimiky, gestikulace apod.)" - Zezulková, 2008 (Logopedická prevence v předškolním věku)

OBLASTI PRIMÁRNÍ LOGOPEDICKÉ PREVENCE:

Kutálková:

- Smyslové vnímání, hlas a hospodaření s dechem, rytmus, melodie, slovní zásoba, vyjadřovací pohotovost, artikulační obratnost, fonematický sluch, kresba a grafomotorika
- Smyslové vnímání (sluchové, fonematická diferenciacie, zrakové)
- Motorika (HM, JM, oromotorika)
- Dýchání
- Slovní zásoba – LS jazyková rovina
- MS jazyková rovina
- Pragmatická jazyková rovina
- Časoprostorová a pravolevá orientace

TĚŽIŠTĚ PRIMÁRNÍ LOGOPEDICKÉ PREVENCE:

- Všestranné podněcování dětí ke spontánnímu mluvení
- Zdokonalování mluvní pohotovosti
- Rozvoj specifických dovedností a poznávacích funkcí
 - [Rozvoj specifických dovedností a poznávacích funkcí - Katalog podpůrných opatření \(upol.cz\)](http://upol.cz)

RIZIKA

- Rozvoj sluchové diferenciacie

Důležité je všímat si :

- zda se dítě při rozhovoru neobrací k osobě s níž rozmlouvá stále stejným uchem;
- jestli nápadně nepozoruje ústa osob, s nimiž rozmlouvá;
- jestli se opakovaně nevyptává na instrukce

- Rozvoj zrakového vnímání

Důležité je všímat si :

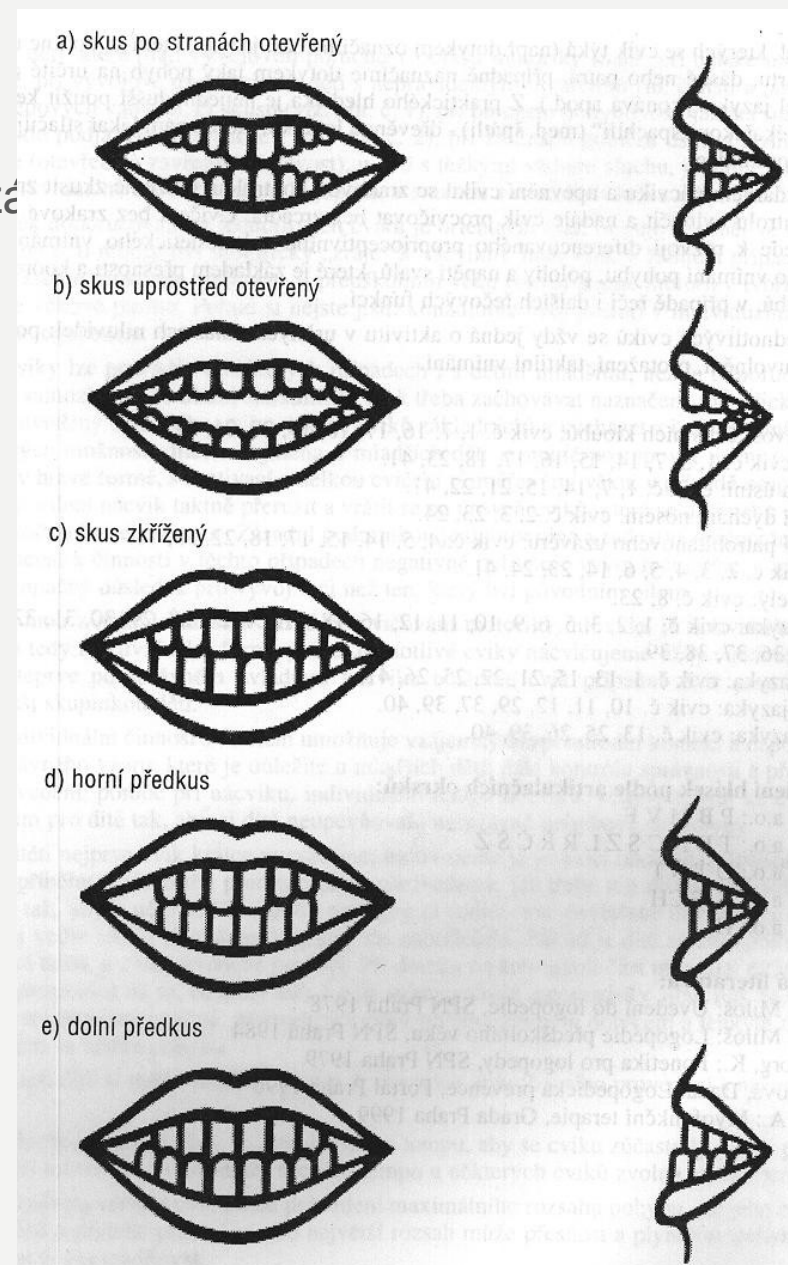
- zda dítě nekloní hlavu nápadně blízko ke knize, kresbě, manipulaci s hračkami
- zda tzv. „nemhouří oči“

- Rozvoj motoriky

- klíšťkový a špetkový úchop
- pohyblivosť artikulačných orgánů (rty, jazyk, patrohltanový zá

Možná omezení:

- zkrácená jazyková uzdička
- nepravidelný skus

- Rozvoj dýchání
 - vyvozujeme kombinovaný dech (žebereň – brániční)

Za pozornost stojí:

- dýchá –li dítě stále otevřenými ústy

- Zásady hlasové hygieny

KOMPETENCE A AKTIVITY PEDAGOGA K ROZVOJI ŘEČI

Lipnická:

- teoretické kompetence
- didaktické kompetence
- komunikační kompetence
- intrapersonální kompetence
- interpersonální kompetence
- reflexivní kompetence

- orientace v jazykových rovinách, ontogenezi řeči
- schopnost provádět orientační diagnostiku řeči
- mluvní projev, správný řečový vzor
- časté nedostatky:
 - příkazy, rozkazy, direktivní přístup
 - rychlé tempo řeči
 - nadbytečné slovní i mimoslovní informace
 - nedostatek mluvních podnětů

ZÁSADY SPRÁVNÉHO MLUVNÍHO VZORU:

**PŘÍMĚŘENOST
JEDNOZNAČNOST
STRUČNOST
VĚCNÁ SPRÁVNOST
PŘESNOST
JAZYKOVÁ SPRÁVNOST**

ONTOGENETICKÝ VÝVOJ ŘEČI

- Klíčové období: do 6-ti let věku
- Těžiště: do 3 – 4 let věku (vývojové tempo nejrychlejší)
- Sovák, Lechta

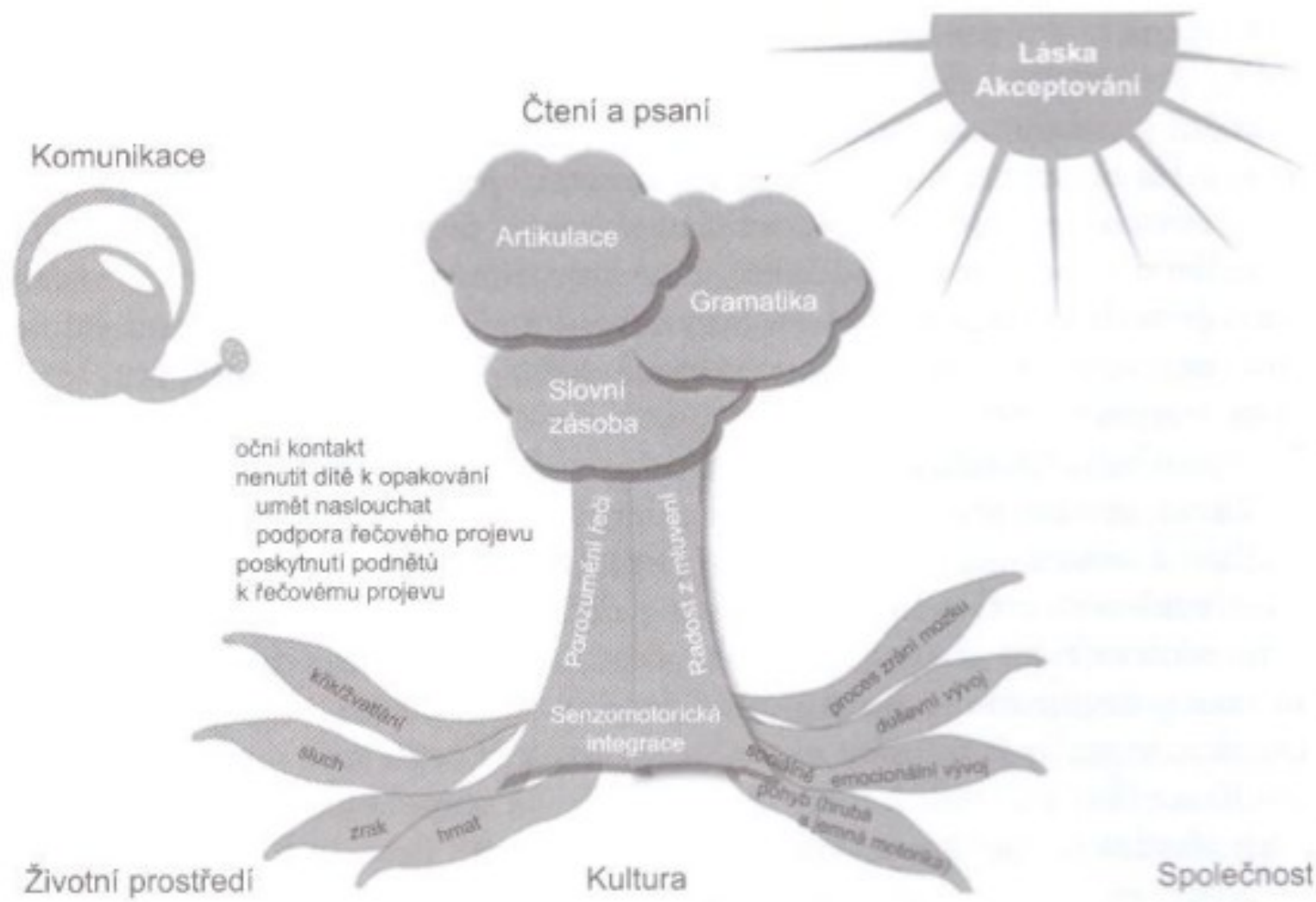
PŘÍPRAVNÁ STADIA VÝVOJE ŘEČI

- 1. rok dítěte
- Sání, polykání, žvýkání
- Neverbální projevy: zrakový kontakt, tělesný kontakt
- Křik
- Broukání (2. – 3. měsíc)
- Pudové žvatlání („hra s mluvidly“)
- Napodobující žvatlání (v 6. – 8. měsíci)
- Rozumění řeči (v 10. měsíci)

VLASTNÍ VÝVOJ ŘEČI

- 6 stadii
- Stadium emocionálně – volní (okolo 1. roku)
- Stadium egocentrické (1,5 – 2 roky)
- Stadium asociačně – reprodukční (2 roky)
- Stadium rozvoje komunikační řeči (mezi 2. a 3. rokem)
- Stadium logických pojmů – druhosignální úroveň (okolo 3,5 roku)
- Stadium intelektualizace řeči (okolo 4. roku)

- Podmínky působící na vývoj řeči

Dle Lechty

- období pragmatizace (do 1 roku)
- období sémantizace (1. - 2.rok)
- období lexémizace (2. - 3.rok)
- období gramatizace (3. - 4. rok)
- období intelektualizace (po 4. roce života)

I. období pragmatizace – asi do 1. roku života	
0	reflexní křik
3. týden	reakce sacími pohyby na hlas matky
6. týden	emocionální křik (vyjadřování pocitů)
2. - 3. měsíc	reakce úsměvem na úsměv
3. měsíc	komunikační křik (křik jako přivolávání), pudové žvatlání (babbling), broukání (prefonémy)
3. - 4. měsíc	odpovídání broukáním na promlouvání matky, dítě začíná očima hledat zdroj zvuku
4. - 5. měsíc	reakce na zvukové zbarvení hlasu (zejména matky)
6. - 8. měsíc	napodobující žvatlání (lalling) – fonémy
10. měsíc	„rozumění řeči“ – správná, obvykle motorická reakce na pokyny, instrukce, zákazy apod., experimentování se zvuky

Dítě je v batolecím věku plně neomezené energie, nadšení a zvědavosti. Výrazně se v tomto období zpomaluje růst a předřečové stadium je vystřídáno bouřlivým obdobím vlastního vývoje řeči, rozvíjí se složitější uvažování a schopnost učit se.

2. období sémantizace (1. - 2.rok)

- ✚ používá jednoslovné věty s různou intonací v závislosti na emocionálně volním záměru (tzv. holofrastická mluva – jedno slovo používá k vyjádření celé myšlenky)
- ✚ na požádání ukáže části těla
- ✚ objevuje mluvení jako činnost, „hraje si se slovy“: skládá k sobě slova a modulované zvuky tak, že to připomíná skutečnou řeč („řečnění“)
- ✚ první věk otázek (kdo je to, co je to)
- ✚ dvouslovné věty (telegrafická mluva – „tata papa“, „ještě ham, ham“)
- ✚ polovinu verbální produkce tvoří podstatná jména (řeč je srozumitelná z 25 - 50%)
- ✚ k upoutání pozornosti dospělých užívá gesta (ukazování, tahání)
- ✚ dítě umí asi 200 slov (aktivně užívá 5 – 50 slov)
- ✚ ukáže části těla i na panence

Na dvouleté dítě jsou často kladeny nároky, aby si osvojilo mnoho nových schopností a dovedností včetně odpovídajícího chování. Očekává se od něj všeobecné zdokonalování i když leckdy nechápe, co po něm vlastně dospělí chtějí. Výsledkem bývají situace, v nichž se dítě obtížně rozhoduje a často odmítá i to, co ve skutečnosti vlastně chce. Záchvaty vzteku a neschopnost přijmout jakákoliv omezení patří v tomto období k normálním projevům.

3. období lexémizace (2.-3.rok)

- + upřednostňuje verbální komunikaci, tvoří víceslovné věty, většinou mluví srozumitelně
 - mluví o nepřítomných lidech, o předmětech a o událostech, které se neodehrávají bezprostředně
 - mluví o tom, co dělají druzí
 - správně odpovídá na jednoduché otázky („Co děláš?“, „Co je to?“, „Kde?“), pokud se týkají známých činností, předmětů a událostí
 - Klade stále více otázek, při nichž používá větší množství slovních obrátů, které dál rozvíjejí konverzaci („A co udělal potom?“, „Jak to udělal?“ „Jak to bylo dál?“)
 - Přivolává pozornost k sobě, k určitým předmětům nebo probíhajícím událostem
 - Organizuje chování ostatních lidí („Pojď se mnou stavět komín.“ „Nakresli mi traktor“)
 - Připojuje se k ritualizované sociální interakci: „dobrý den“, „ahoj“, „prosím“
 - Komentuje různé předměty a právě probíhající události („Letí letadlo.“ „To je naše auto“.)
- + začíná ohýbat slova, recituje říkanky, zpívá písničky
- + rozlišuje mezi jednotným a množným číslem, občas chybuje ve tvarech (ptáček – ptáčky, pes – pesy)
- + vnímá fonemický rozdíl některých hlásek, ovládá výslovnost 2/3 souhlásek
- + dokáže říci jméno a příjmení
- + chápe pojmy: já-moje, malý-velký
- + chápe pojmenování časových pojmů :den-noc
- + slovní zásoba se rozšiřuje, aktivně používá 300 - 1000 slov

Z hlediska správného vývoje řeči stojí **za zvýšenou pozornost**, jestliže dítě ve třech letech:

- neplní jednoduché pokyny, při nichž má vykonat dva úkoly: „Běž za maminkou a dej jí knížku.“
- nevyjadřuje svá přání a neklade otázky
- neukazuje na známé předměty a nepojmenovává je

- nemluví ve větách o dvou nebo třech slovech
- nebaví ho, když mu někdo čte
- nezajímá ho, jak si ostatní děti hrají, nesleduje je ani nenapodobuje
- netřídí známé předměty podle tvaru, barvy nebo velikosti.

4. období gramatizace (3. - 4. rok)	
✚	dokáže říct své jméno i příjmení, rozliší pohlaví, ví, jestli je chlapec nebo děvče, zná jména svých sourozenců
✚	mluví skoro zcela srozumitelně, ovládá 80 % konsonantů, nevyskytují se nápadné dysgramatismy
✚	vytváří složitá souvětí, začíná správně používat minulý čas, tvořit antonyma
✚	začíná chápat obsah slov, mluví o událostech, které neprobíhají bezprostředně, o nepřítomných lidech a objektech
✚	užívá předložky „na“, „v“, „pod“
✚	užívá přivlastňovací tvary zájmen „její“, „jejich“, „tátovo“
✚	přetrvává období fyziologických těžkostí
✚	odpovídá na otázky typu „Čí?“, „Kdo?“, „Proč?“ a „Kolik?“
✚	probíhá tzv. druhý věk otázek „Proč?“, „Kdy?“
✚	zpívá jednoduché písničky, recituje říkanky
✚	dokáže navazovat a udržovat kontakty

Z hlediska **orientační diagnostiky** správného vývoje řeči dítěte stojí za bližší pozornost, popř. pohovor s rodiči s doporučením kontaktovat další odborníky (dětského lékaře, psychologa, logopeda), jestliže dítě ve čtyřech letech:

- mluví tak, že mu většinou není moc rozumět
- nechápe jednoduché pokyny a neposlouchá je
- neumí říct, jak se jmenuje a kolik je mu let
- nerado si hraje v blízkosti druhých dětí nebo přímo s nimi
- nemluví ve větách ani o třech slovech
- nedává žádné otázky

5. období intelektualizace (5. – 6. rok)

- ✚ aktivně umí používat 1500 a více slov
- ✚ verbální projev je gramaticky správný
- ✚ reprodukuje delší věty, podle obrázků v knize převypráví známý příběh
- ✚ dokáže vysvětlit funkci různých předmětů (míč je na házení, postel na spaní)
- ✚ pozná a umí pojmenovat 4 – 8 barev
- ✚ chápe jednoduché vtipy, samo si vymýšlí vtipy a říkanky
- ✚ zná své bydliště a jména rodičů
- ✚ přetrvává nesprávná výslovnost „těžkých“ hlásek
- ✚ vyskytují se všechny slovní druhy, správně používá podmiňovací způsob sloves
- ✚ určí správné pořadí, zapamatuje si krátký vzkaz

Z hlediska **orientační diagnostiky** správného vývoje řeči dítěte stojí za bližší pozornost, popř. pohovor s rodiči s doporučením kontaktovat další odborníky (dětského lékaře, psychologa, logopeda), jestliže dítě do pěti let:

- mluví tak, že mu cizí lidé nerozumí
- nedokáže říct, jak se jmenuje křestním jménem i příjmením
- nezajímá ho jeho okolí a nereaguje na ně, nereaguje na to, co mu říkáte
- neustále po vás chce, abyste svá slova opakovali
- mluví příliš nahlas nebo příliš potichu, příliš vysokým nebo příliš hlubokým hlasem
- nedokáže se řídit několika pokyny následujícími po sobě : „Jdi do šatny, vezmi si kapesník a vrať se zpátky“.
- Nevydrží v klidu sedět a poslouchat krátký příběh (5 - 7 minut)
- Neudrží při řeči oční kontakt
- Nehraje si s druhými dětmi

po 6. roce :	
✚	zkvalitňování řečového projevu
✚	schopnost komunikovat přiměřeně dané situaci (ví, co se patří), pokládá mnoho otázek
✚	každý den se naučí 5 – 10 nových slov
✚	dysgramatismy se nevyskytují
✚	pozná jemné modulační odstíny
✚	rozvoj regulační funkce řeči – používá řeč k regulaci dění okolo sebe
✚	je schopno naučit se cizímu jazyku
✚	osvojování grafické podoby řeči

Z hlediska **orientační diagnostiky** správného vývoje řeči dítěte stojí za bližší pozornost, popř. pohovor s rodiči s doporučením kontaktovat další odborníky (dětského lékaře, psychologa, logopeda), jestliže dítě do sedmi let:

- nejeví zájem o čtení, nezkouší psát
- nedokáže splnit více jednoduchých úkolů v určitém sledu
- nedokáže se opakovaně řídit jednoduchými pokyny a dokončit dané úkoly
- má v řeči určité formální nedostatky (nesprávná výslovnost)

Když zjistíme, že dítě vzhledem k těmto základním mezníkům v daném věku evidentně zaostává, je třeba aplikovat podrobnější diagnostické postupy.

METODY LOGOPEDICKÉ PREVENCE

- Self – talking (*Dospělý: „Janička kreslí sluníčko. To je sluníčko. Janička má žluté sluníčko.“*)
- Parallel – talking (*Dítě: „Mami, tam je hedý páset“. Dospělý: „Ano. Tam je ptáček. Ptáček je hnědý.“*)
- Metoda korekční zpětné vazby
- Metoda rozšířené imitace – imitace s expanzí
- Metoda alternativních otázek
- Metoda doplňování vět
- Metoda modelových situací
- Metoda homonymizace, synonymizace, antonymizace
- Metoda dialogická
- Metoda opakování
- Metoda správného mluvního vzoru

KOMUNIKAČNÍ SITUACE A KOMUNIKAČNÍ PROSTŘEDKY:

- Realita
 - Hra
 - Práce
 - Knihy a obrázky
 - Pohádky a příběhy
 - Říkadla a básničky
 - Písničky
 - Kresba
 - Divadlo
 - Média, ICT
- Čerpáme náměty z reálného prostředí (části těla, oblečení, potraviny, hračky...)
 - Reálné předměty poskytují možnost multisenzoriálního vnímání a manipulace
 - Výrazy se často opakují v různých situacích
 - Nemusíme chystat žádné pomůcky
 - Základní principy rozvoje řeči lze uplatnit kdykoli a kdekoli

ZÁKLADNÍ LINIE VÝVOJE:

- **Realita:** základní hlasové projevy, přírodní zvuky a slova o jedné slabice, napodobovací reflex, základní rozvoj smyslového vnímání a motoriky
- Doplnění o **obrazový materiál:** delší slova různých slovních druhů – kombinace slov – jednoduché i delší jednotlivé věty, paměť sluchová i zraková.
- Doplnění o **říkadla a písničky:** delší věty, kombinace vět, akustická a verbální paměť.
- Doplnění o **obrázkové seriály, krátké příběhy,** jazykový cit, mluvní celky, modulační faktory.
- Doplnění o **zvládnutí běžných situací** – dialog, dokončování sociální adaptace řečových funkcí.

ORIENTAČNÍ LOGOPEDICKÁ DIAGNOSTIKA

Diagnostika:

dle Přinosilové: „*obecně poznávací proces, jehož cílem je co nejdokonalejší poznání daného objektu našeho zájmu, a to všech důležitých znaků a charakteristik a jejich vzájemných vztahů a souvislostí.*“

Školní zralost:

- Vnitřní vývojové předpoklady, které se vztahují k funkcím CNS, které se projevuje odolností vůči zátěži

dle Bednářové, Šmardové: „*dosažení takového stupně vývoje (v oblasti fyzické, mentální, emocionálně – sociální), aby se dítě bylo schopno bez obtíží účastnit výchovně – vzdělávacího procesu; nebo alespoň bez větších obtíží, nejlépe s radostí a dychtivostí.*“

Školní připravenost:

- charakterizována jako úroveň předškolní přípravy z hlediska schopností, vlivu prostředí a výchovy

dle Bednářové: *„aktuální stav rozvoje osobnosti dítěte ve všech jeho oblastech.“*

- Viz Pedagogický slovník

- Diagnostika ve školním prostředí
- Rizikový žák – v rovině preventivního působení, intervenční opatření jsou zacílena dříve; dle Zelinkové se může jednat o děti sociálně slabších rodičů, z nepodnětného prostředí, národnostní minority, s poruchami řeči, ohrožené poruchami učení z důvodu dědičnosti apod.
- V rámci orientačního posouzení je možné u dětí určit přibližnou dosaženou úroveň vývoje řeči z hlediska:
 - vývojových fází,
 - jazykových rovin,
 - formy interindividuální komunikace.

→ orientačně posoudíme dosaženou úroveň řeči ve složce receptivní a expresivní.

- ÚROVEŇ RECEPTIVNÍ:
 - Sluchová percepce, slovní zásoba, psychické kvality dítěte, vnější prostředí
- ÚROVEŇ POROZUMĚNÍ:
- ÚROVEŇ EXPRESIVNÍ:
 - Artikulace, rozsah slovní zásoby, gramatika, mluvní pohotovost, výbavnost slov, tempo a plynulosti řeči a modulační faktory

ROVINA MORFOLOGICKO - SYNTAKTICKÁ

- Odráží celkovou úroveň duševního vývoje dítěte
- Gramatická pravidla, slovní druhy, gramatická správnost, skloňování, řazení slov ve větách...
- Lze zkoumat až od 1. roku života dítěte
- První slova zastávají funkci vět
- Období dvojslovných vět
- Velký rozvoj mezi 2. – 3. rokem, skloňování
- Okolo 3. roku rozlišování jednotného a množného čísla
- Po 4. roce by dítě mělo užívat všechny slovní druhy
- Vrchol mezi 3. a 4. rokem
- Zvládnutí gramatických kategorií je ovlivněno nejen vnějším prostředím, ale také rozumovými schopnostmi a vrozenými předpoklady
- Vývoj základních gramatických struktur je zpravidla ukončen kolem 5. roku

ZÁZNAMOVÝ ARCH

<u>Morfologicko</u> – syntaktická rovina	Věk	Poznámky
1.1 – Rozlišování jednotného a množného čísla	3	
1.2 – Skloňování	3	
1.3 – Gramatická správnost	<u>4 – 5</u>	
1.4 – Doplnění slova do příběhu ve správném tvaru	<u>5 – 6</u>	

ROVINA LEXIKÁLNĚ - SÉMANTICKÁ

- Aktivní a pasivní slovní zásoba + pochopení významu slov
- Počátky rozvoje pasivní slovní zásoby okolo 10. měsíce života
- Aktivní lze evidovat v době, kdy dítě užívá první slova
- Hypergeneralizace, hyperdiferenciace
- První slova okolo 1. roku, kterým dítě rozumí a užívá je
- První a druhý věk otázek
- Množství slov, které dítě umí v daném období = průměr údajů z různých výzkumů
- Nejprudší nárůst do zhruba 3 let věku dítěte
- Okolo 1. roku zhruba 5 – 7 slov
- Okolo 2. roku zhruba 200 slov
- Okolo 3. roku zhruba 1000 slov
- Před vstupem do školy zhruba 2500 – 3000 slov
- Roste po celý život, nelze ohraničit věkem

ZÁZNAMOVÝ ARCH

Lexikálně – sémantická rovina	Věk	Poznámky
2.1 – Pojmenování většiny toho, čím je dítě obklopeno	3	
2.2 – Chápání děje pohádky	4	
2.3 – Spontánní vyprávění podle obrázku	4	
2.4 – Sestavení a popsání dějové posloupnosti	5	
2.5 – Přednes básně/písně (jednoduché či složitější)	3 – 3,5 <u>(5 – 6)</u>	
2.6 – Tvoření nadřazených pojmů	<u>5 – 6</u>	
2.7 – Tvoření antonym	4	
2.8 – Tvoření synonym	5,5 – 6	
2.9 – Tvoření homonym	5,5 – 6	

ROVINA FONETICKO - FONOLOGICKÁ

- Zvuková stránka řeči, rozdělení zvukově stejných či odlišných slov a na analýzu a syntézu hlásek, slabik, slov a vět
- Výslovnost, tempo, intonaci, hlasitost
- Lze zkoumat ze všech rovin jako první
- **Přechod z pudového žvatlání na napodobivé (významný milník)**
- Povědomí o pořadí fixace jednotlivých hlásek
 - Okolo 3. roku dítě ovládá výslovnost: samohlásek, přibližně 2/3 souhlásek, vnímá distinktivní znaky, rýmy
 - Okolo 5. roku si uvědomuje jednotlivé řečové segmenty
 - V pořadí konsonant se nejdříve fixují hlásky závěrové, poté úžinové jednoduché a následně polozávěrové a úžinové se zvláštním způsobem tvoření
- Pravidlo nejmenší fyziologické námahy (někteří autoři nesouhlasí)
- Nesprávná výslovnost / patologická dyslalie

ZÁZNAMOVÝ ARCH

<u>Foneticko</u> – fonologická rovina	Věk	Poznámky
3.1 – Výslovnost hlásek	×××	
3.2 – Rozlišování slov bez vizuálního podnětu (změna hlásky)	5	
3.3 – Rozlišování slov bez vizuálního podnětu (změna samohlásek)	4,5 – 5	
3.4 – Rozlišování slov bez vizuálního podnětu (znělé a neznělé hlásky, sykavky)	5	
3.5 – Rozlišování slov bez vizuálního podnětu (změna délky)	5 – 5,5	

3.6 – Rozlišování slov bez vizuálního podnětu (změna měkčení)	5,5 – 6	
3.7 – Vyhledání rýmujících se dvojic	5	
3.8 – Určení počáteční hlásky slova	5	
3.9 – Určení počtu slabik	5	
3.10 – Určení poslední souhlásky ve slově	5,5 – 6	
3.11 – Schopnost hláskové syntézy	<u>6 – 7</u>	
3.12 – Schopnost hláskové analýzy	<u>6 – 7</u>	
3.13 – Schopnost sluchové paměti	5	
3.14 – Vnímání rytmu	<u>5 – 6</u>	

PRAGMATICKÁ ROVINA

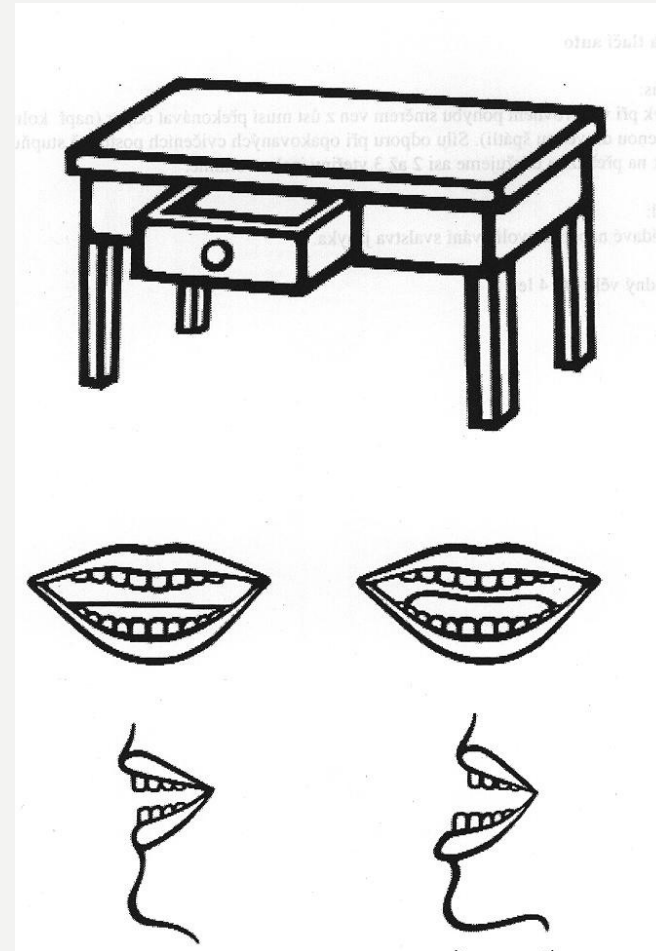
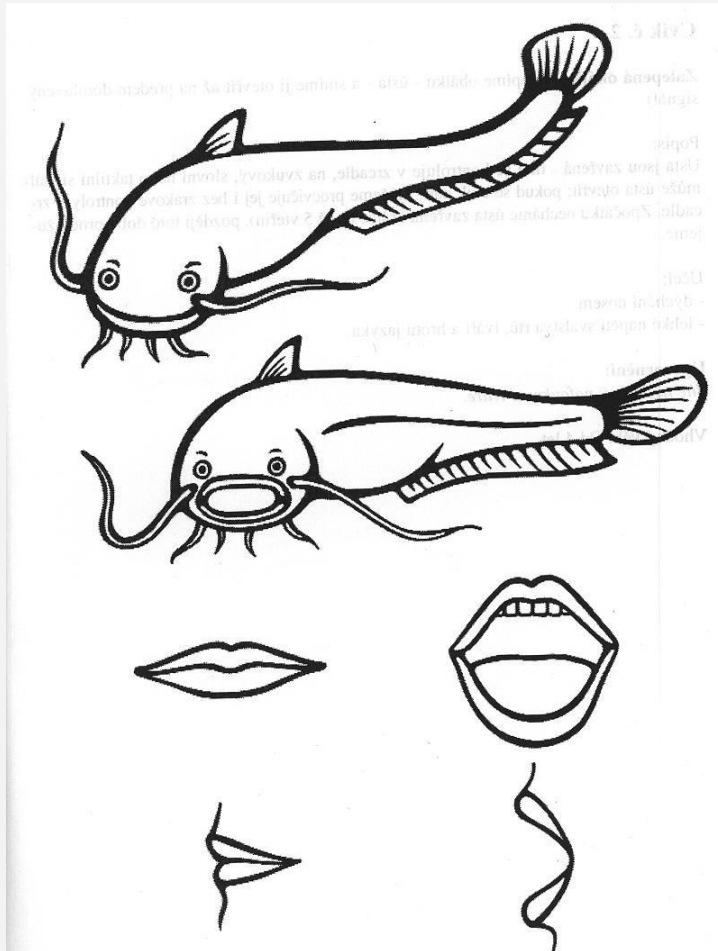
- *„Rovina sociální aplikace, sociálního uplatnění komunikačních schopností, přičemž do popředí vystupují sociální a psychologické aspekty komunikace“ (Lechta)*
- Komunikační vzorce a jejich aplikace v situacích
- Okolo 2. – 3. roku věku – chápání role komunikačního partnera
- Okolo 3. – 4. roku věku – udržení krátkého rozhovoru, konfabulace, regulování děje okolo

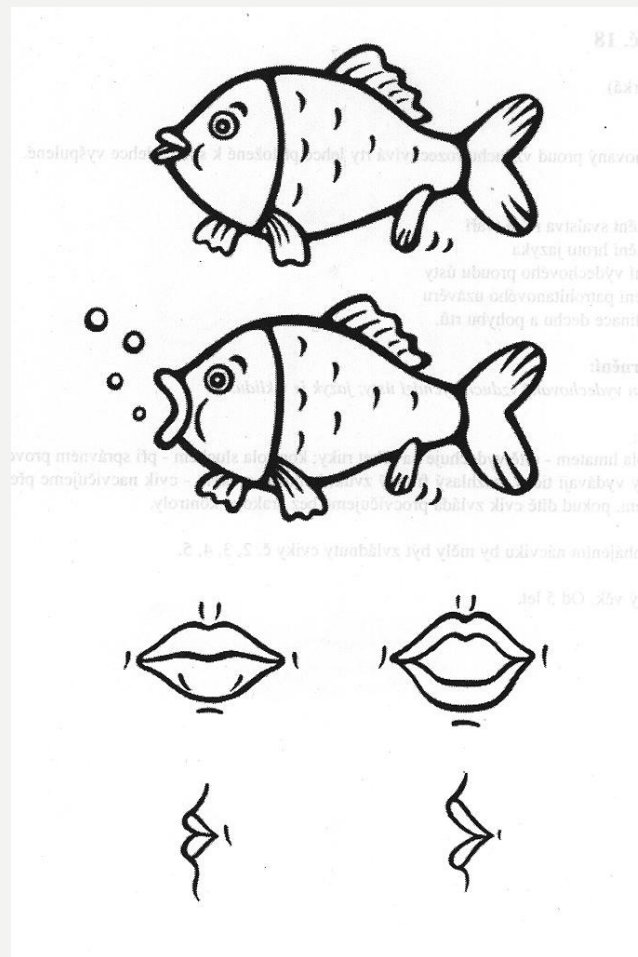
ZÁZNAMOVÝ ARCH

Pragmatická rovina	Věk	Poznámky
4.1 – Dodržování pravidel konverzace a společenského kontaktu	<u>5 – 6</u>	
4.2 – Dokázání zformulování adekvátní odpovědi a otázky	<u>5 – 6</u>	
4.3 – Smysluplné vyjádření myšlenky, nápadu, mínění	<u>5 – 6</u>	

OROMOTORIKA, ARTIKULAČNÍ CVIČENÍ

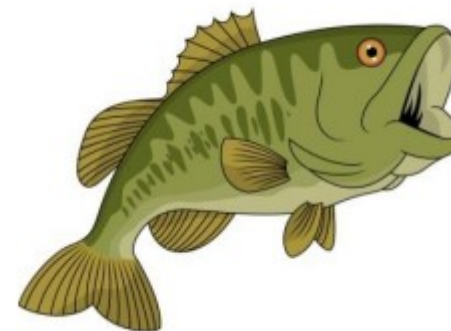
POHYBLIVOST ČELISTNÍCH KLOUBŮ

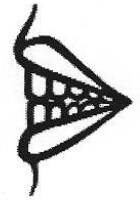
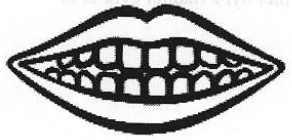
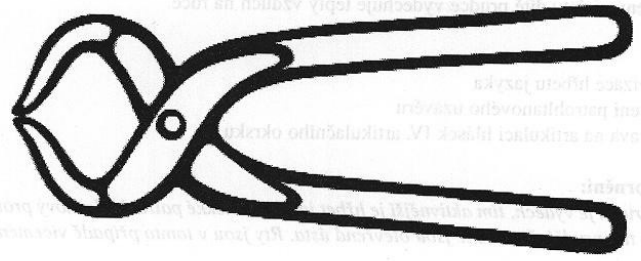

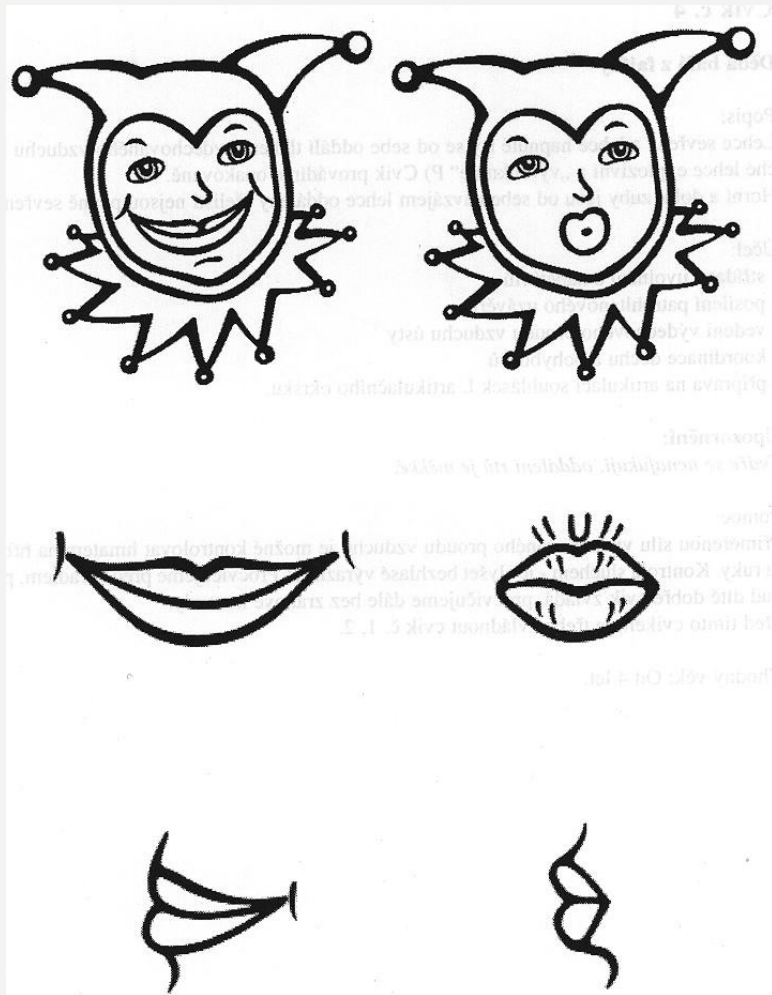
KAPŘÍK

- tváře vsajeme mezi zuby, ze rtů se vytvoří zobáček, který přibližujeme a následně oddalujeme

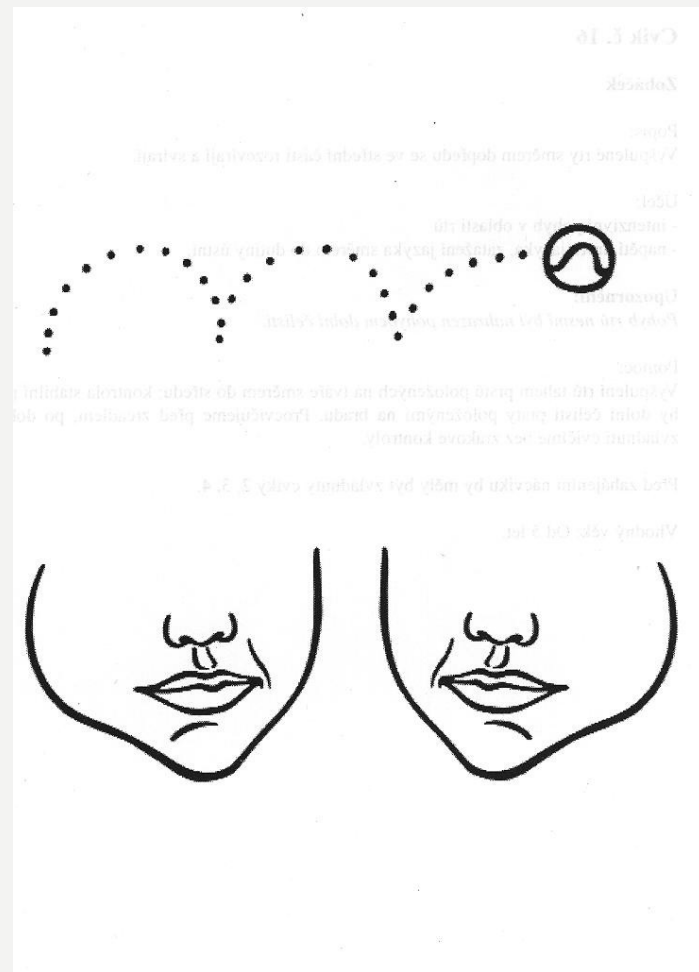
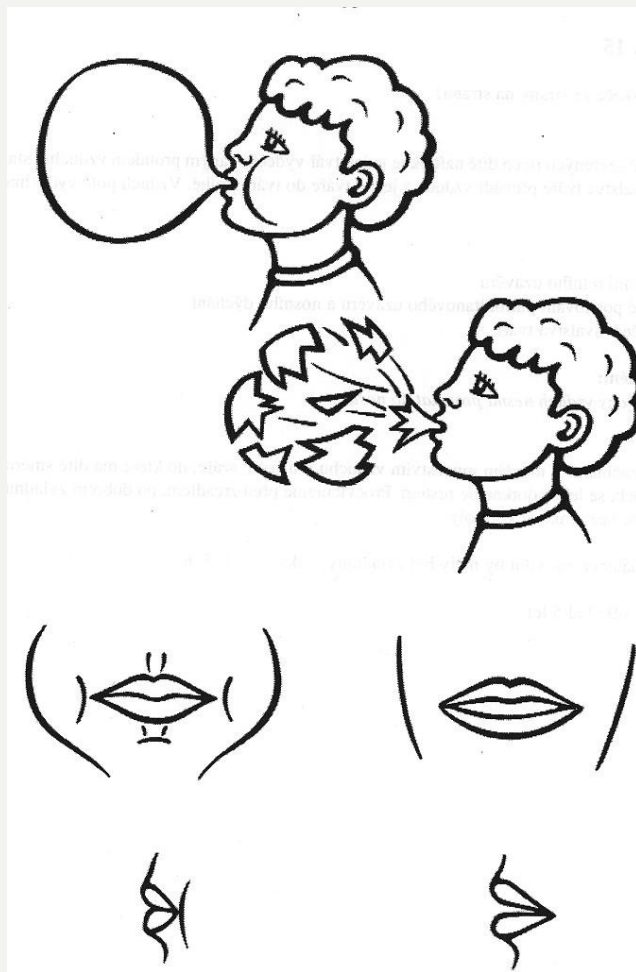
TVÁŘE

KAŠPÁREK

- koutky úst střídavě a plynule protahujeme do širokého úsměvu a do našpulení

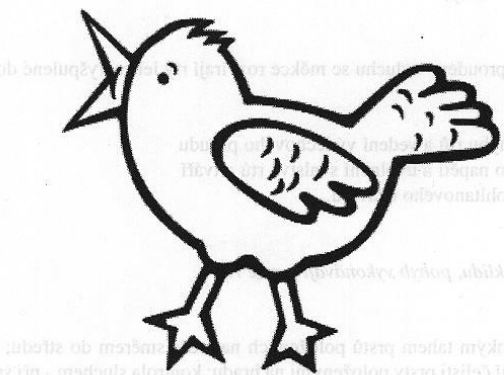

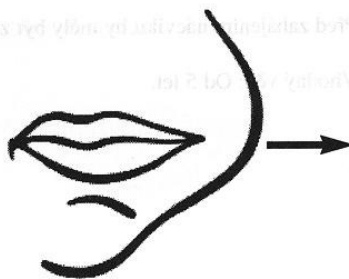
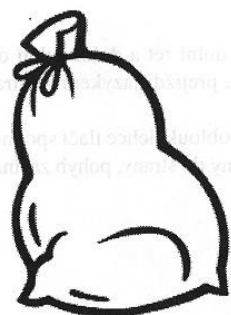

ŽABKA

- nafukovat obě tváře
- střídatě nafukovat levou a pravou tvář

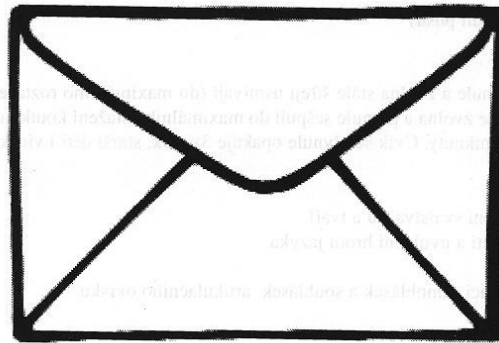
OPIČKA

- jazyk tlačí zevnitř do tváří
 - špička jazyka maluje do tváře kolečko, čtvereček
- jazyk tlačí před horní zuby
- jazyk tlačí před spodní zuby
- pusa je zavřená

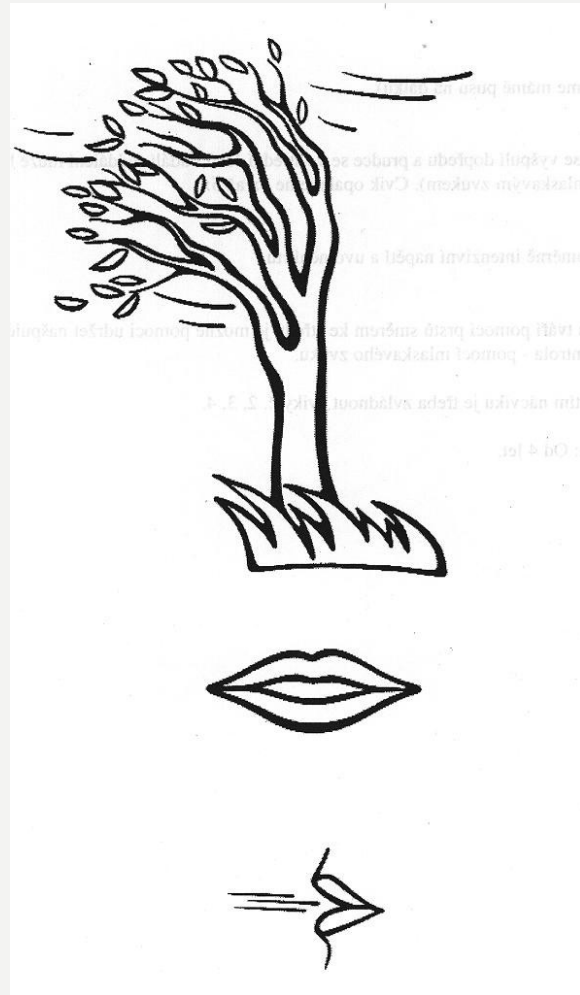

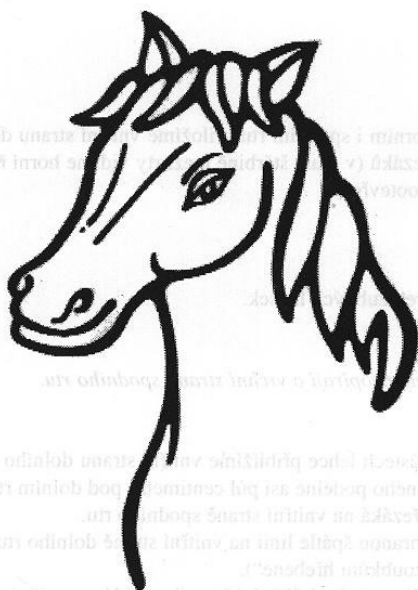

POSÍLENÍ DÝCHÁNÍ NOSEM

POSÍLENÍ PATROHLTANOVÉHO ZÁVĚRU

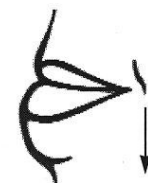
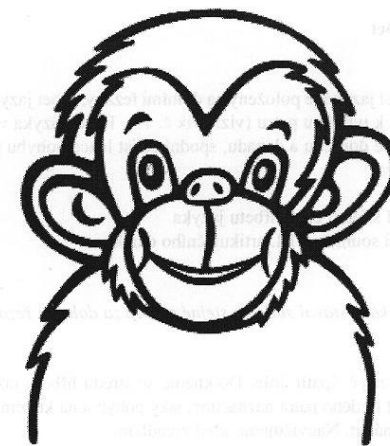
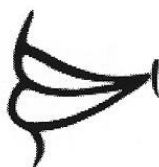
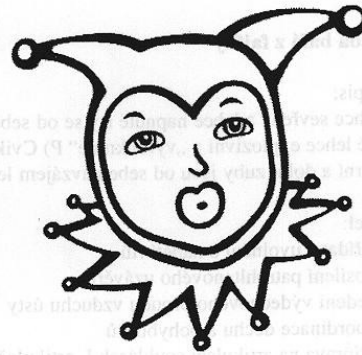
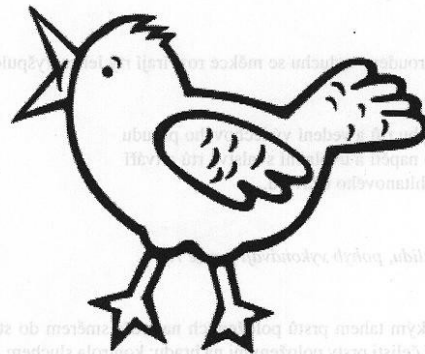

KONÍK

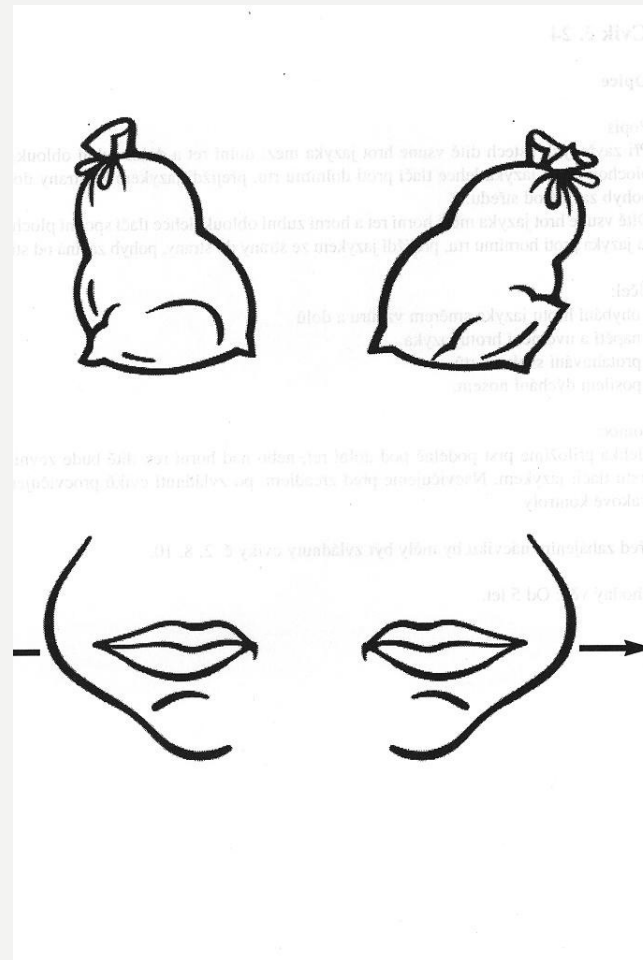
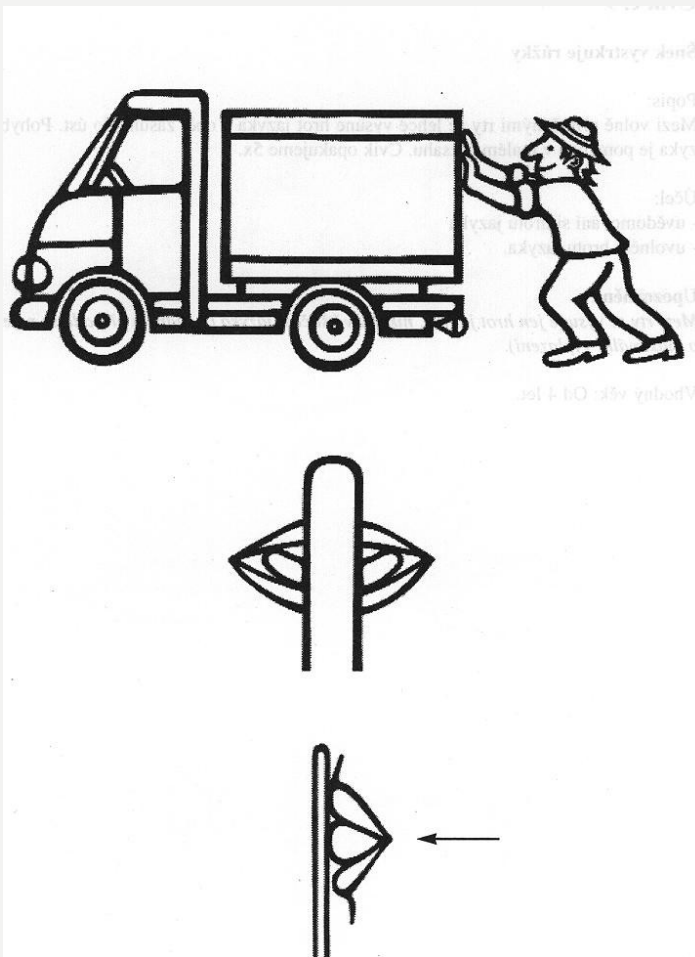
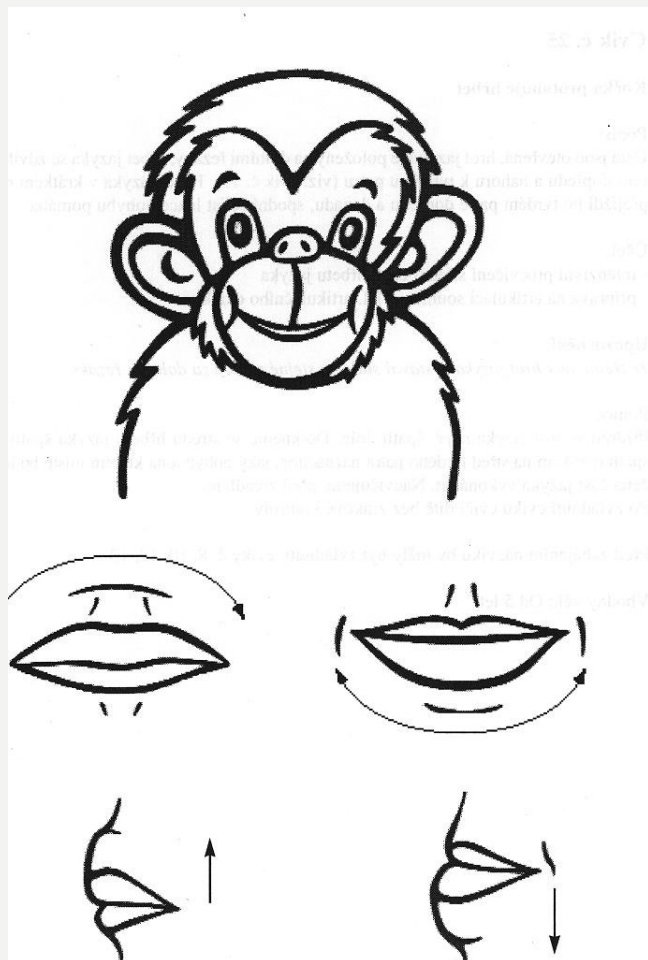
- jazyk přisajeme na patro (co nejvíce dopředu k zubům), s mlasknutím jazyk oddálíme
- „klapeme“ jazykem o horním patro, jako když „klape“ koník kopýtka
- frkání-tlakem vzduchu uvolňujeme rty

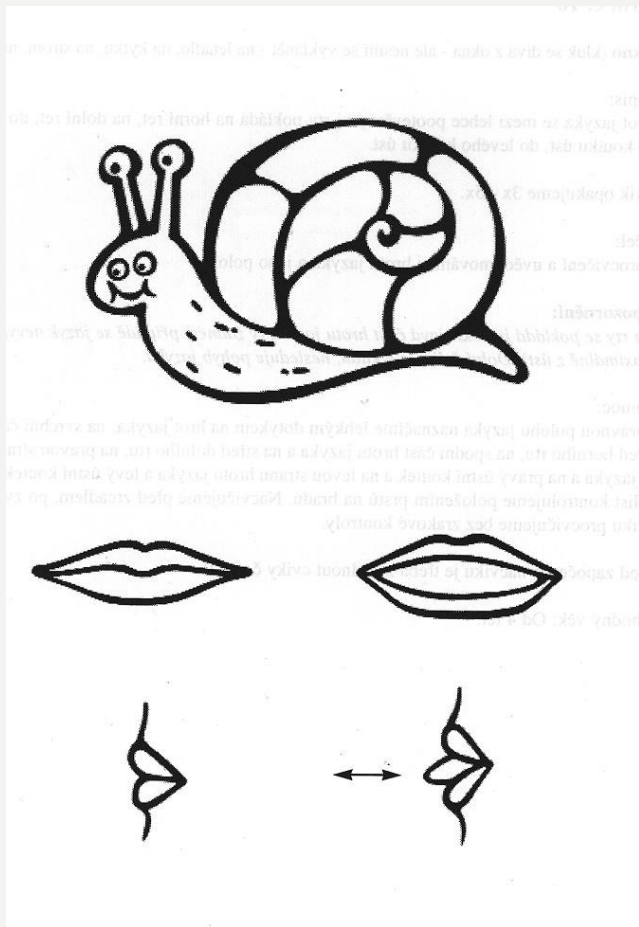
RTY

JAZYK CELÝ

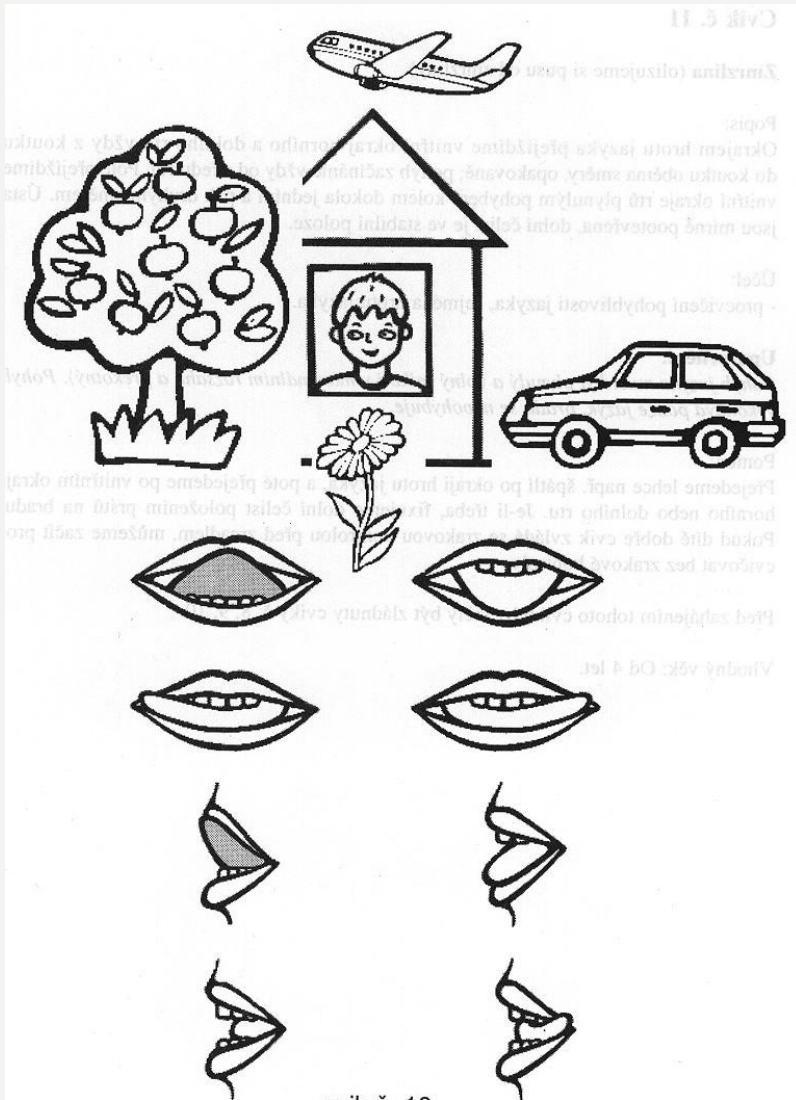
HROT JAZYKA

HAD

- vytahujeme jazyk vpřed – jazyk je napnutý-na konci se vytvoří špičatý hrot jazyka, poté ho zatáhneme zpět a zasyčíme jako had
- dolní čelist se nepohybuje
- pusa je volně otevřená

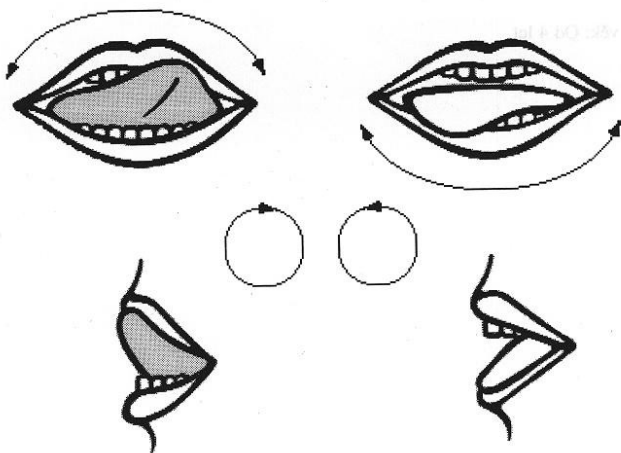

LETADLO

- pomalý pohyb jazyka z jednoho koutku do druhého
- ústa jsou po celou dobu volně otevřená
- dolní čelist se nepohybuje
- jazyk se pohybuje středem úst, tak aby se nedotýkal zubů a rtů

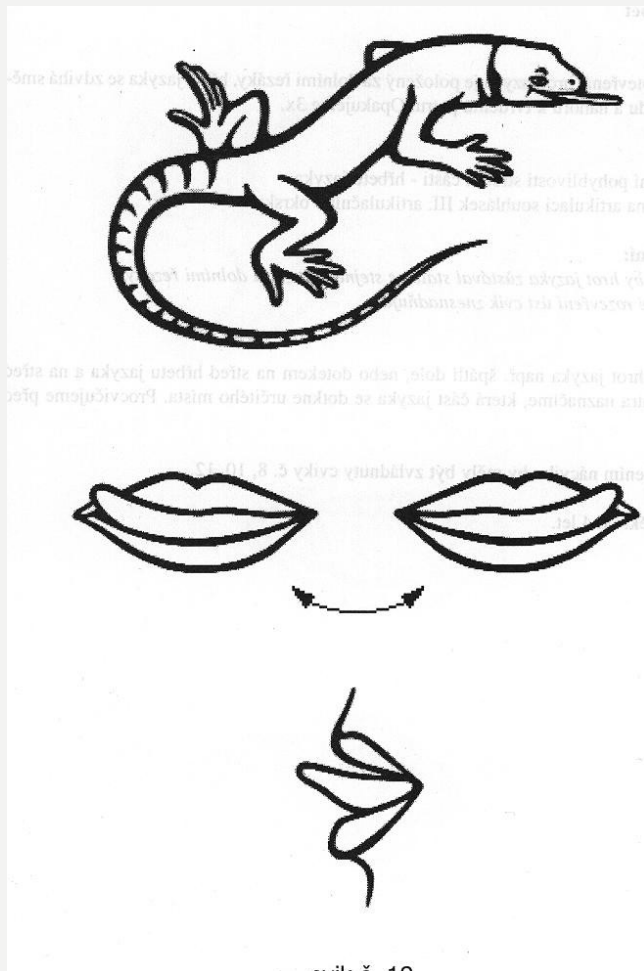

KOČIČKA

- špička jazyka volně olizuje horní ret
- špička jazyka volně olizuje spodní ret
- špička jazyka volně olizuje koutky úst
- špička jazyka volně olizuje rty dokola

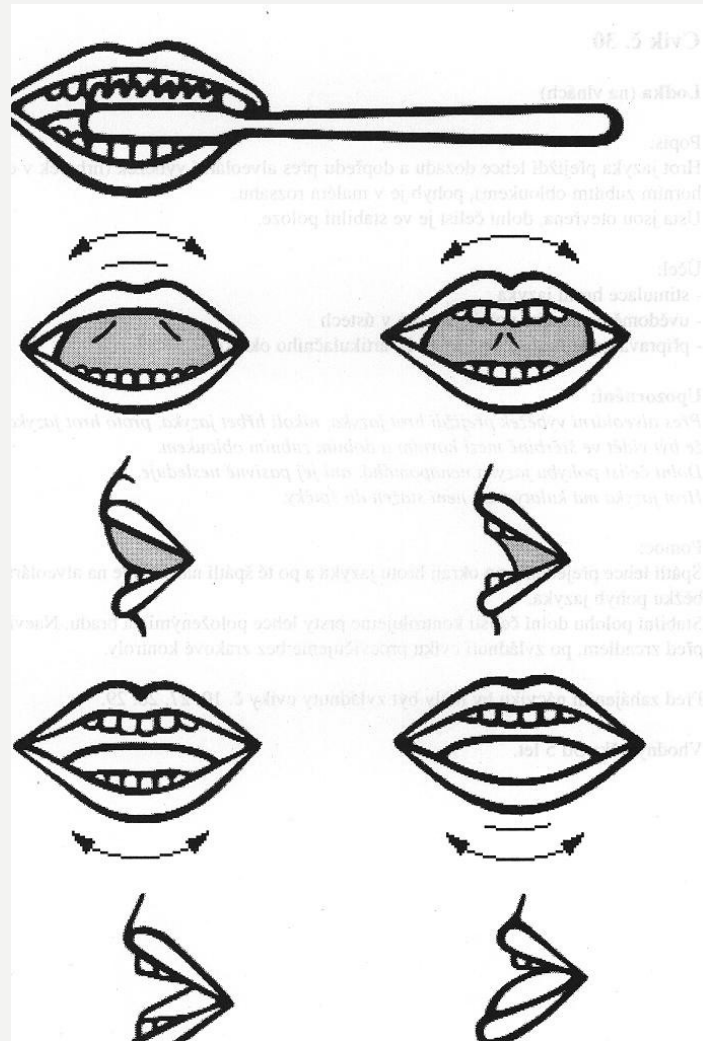

JEŠTĚRKA

- pohyb jazyka do koutků (pokud možno rychle)
- ústa jsou mírně pootevřená

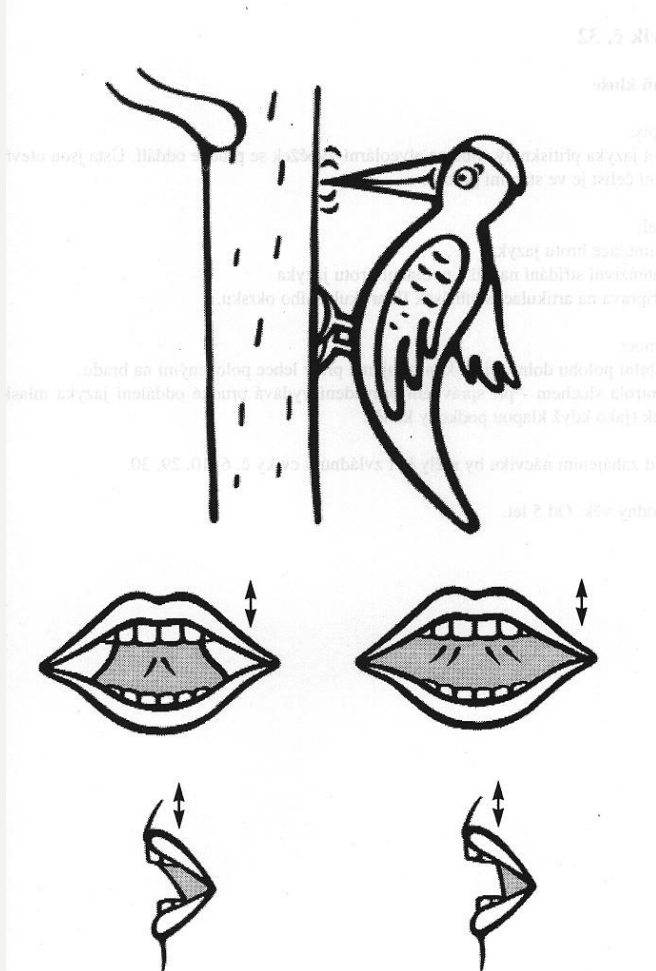

VÍLA ZUBNIČKA

- špička jazyka olizuje celou horní řadu zubů z vnější strany
- špička jazyka olizuje celou spodní řadu zubů z vnější strany
- pusa je otevřená
- dolní čelist se nepohybuje
- opakujeme 3x za sebou

DATEL

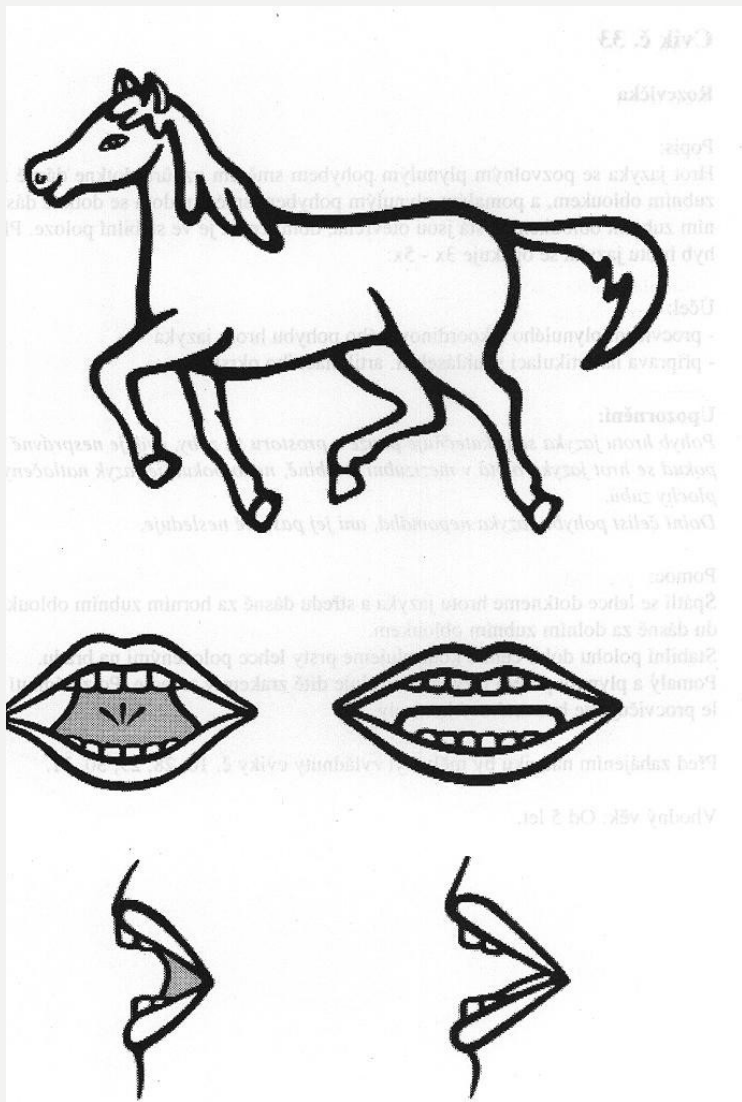
- špička jazyka ťuká na horní ret
- špička jazyka ťuká na spodní hranu horních zubů
- špička jazyka ťuká na alveolární výběžek
- pusa je otevřená
- dolní čelist (brada) se nepohybuje

MALÍŘ

- Špičku jazyka vytáhneme k patru a středem ji táhneme směrem do krku a zpět
- špička jazyka, znázorňuje štětec, kterým natíráme střední povrch horního patra

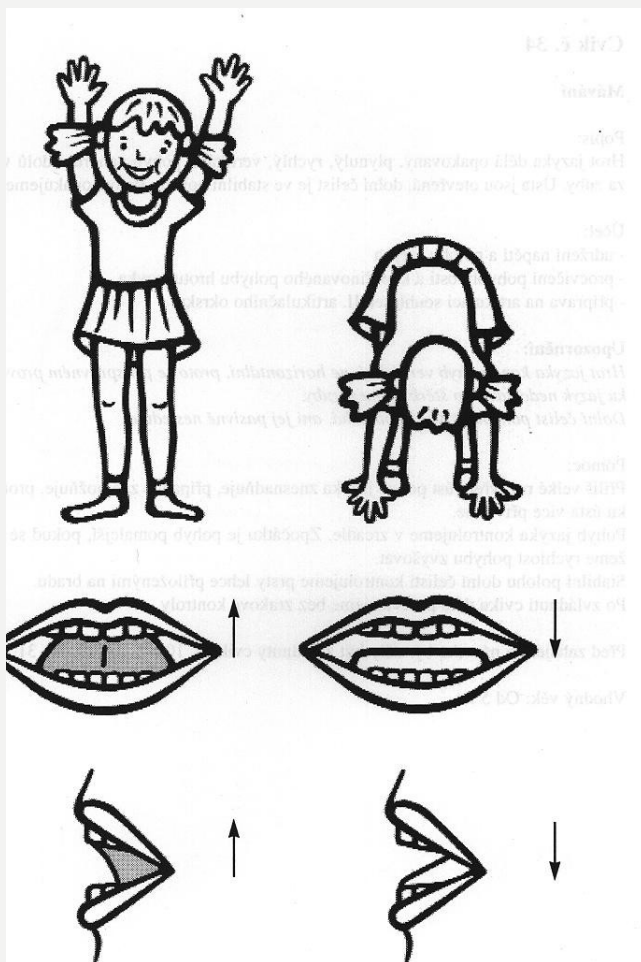

KONÍK

- jazyk přisajeme na patro (co nejvíce dopředu k zubům), s mlasknutím jazyk oddálíme
- „klapeme“ jazykem o horním patro, jako když „klape“ koník kopýtky
- frkání-tlakem vzduchu uvolňujeme rty

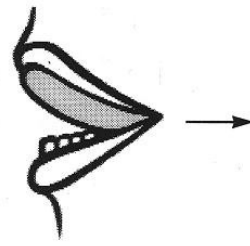
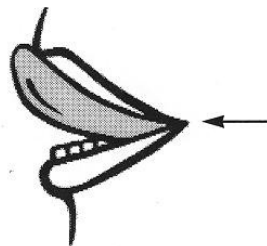
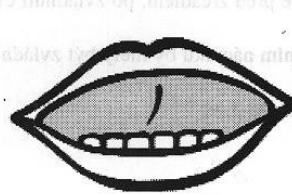
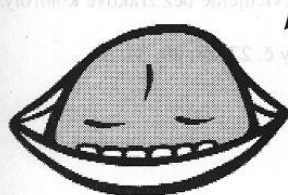
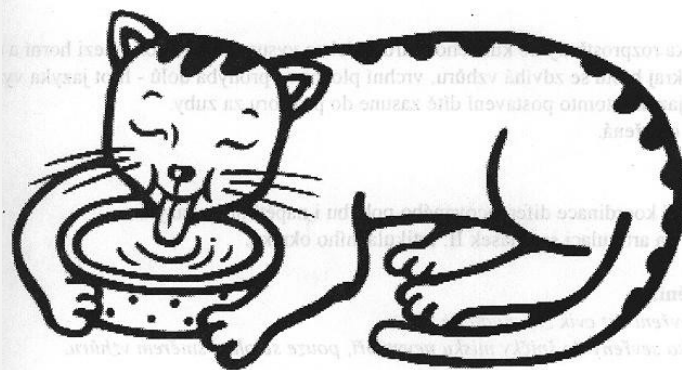
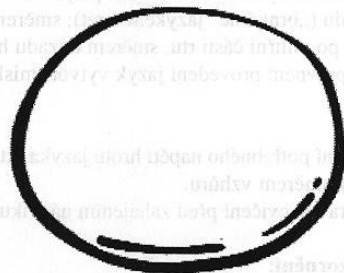
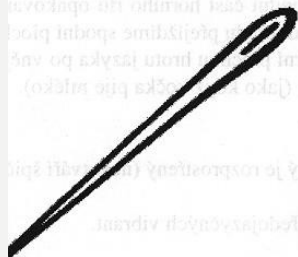
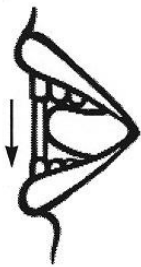
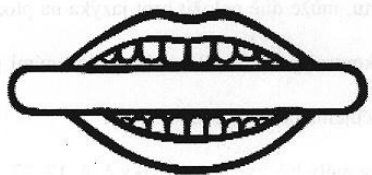
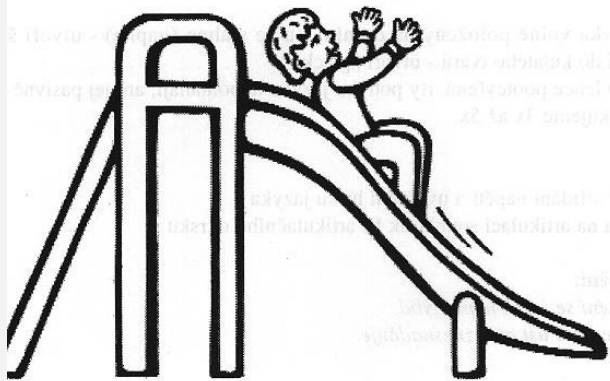

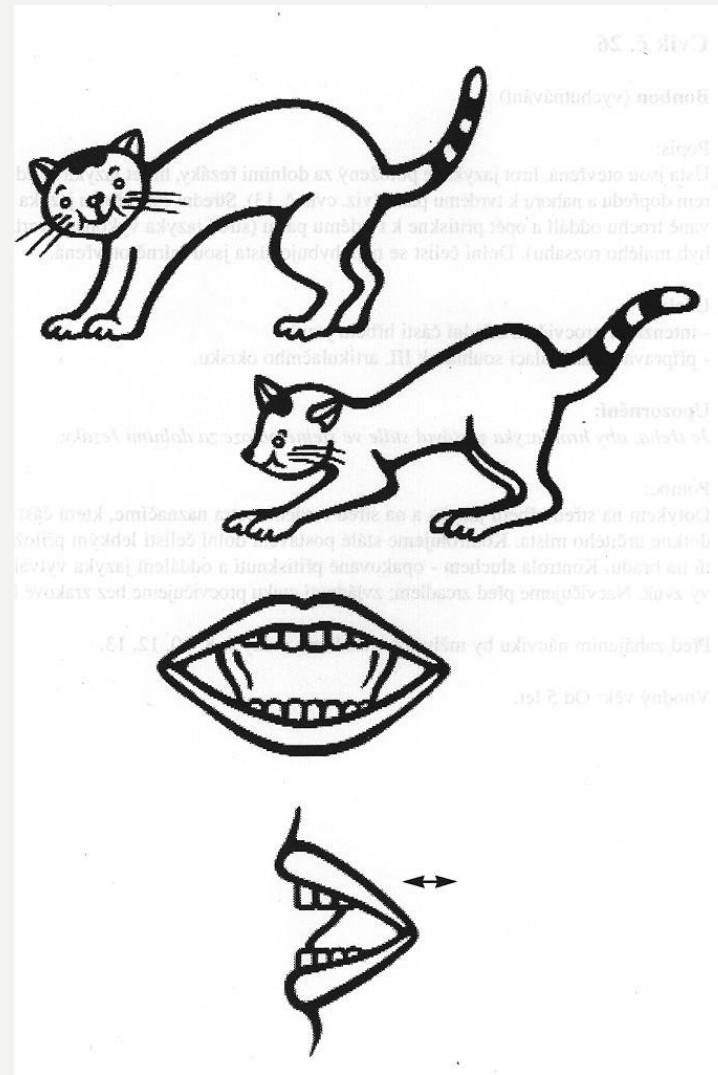
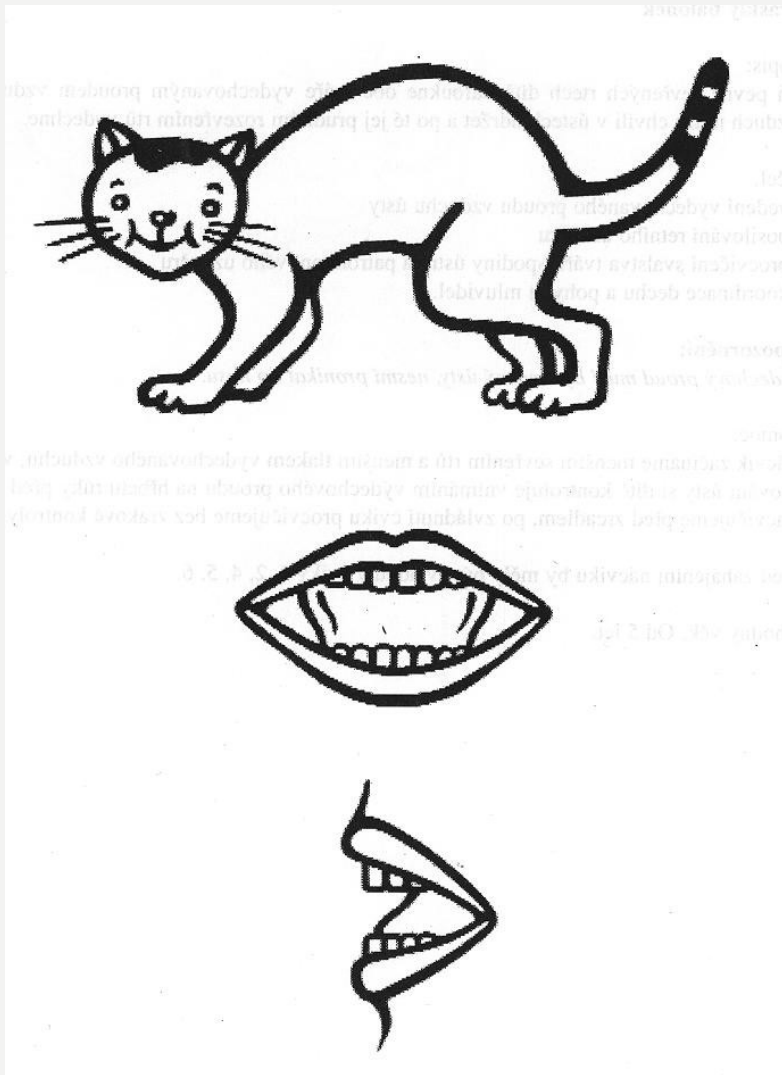
ÁJA S PÁJOU NA HOUPAČCE

- hrot jazyka střídavě směřuje za horní a dolní zuby v rytmickém opakování
- ústa jsou zcela otevřená

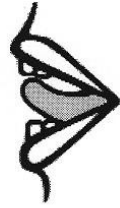

HŘBET JAZYKA

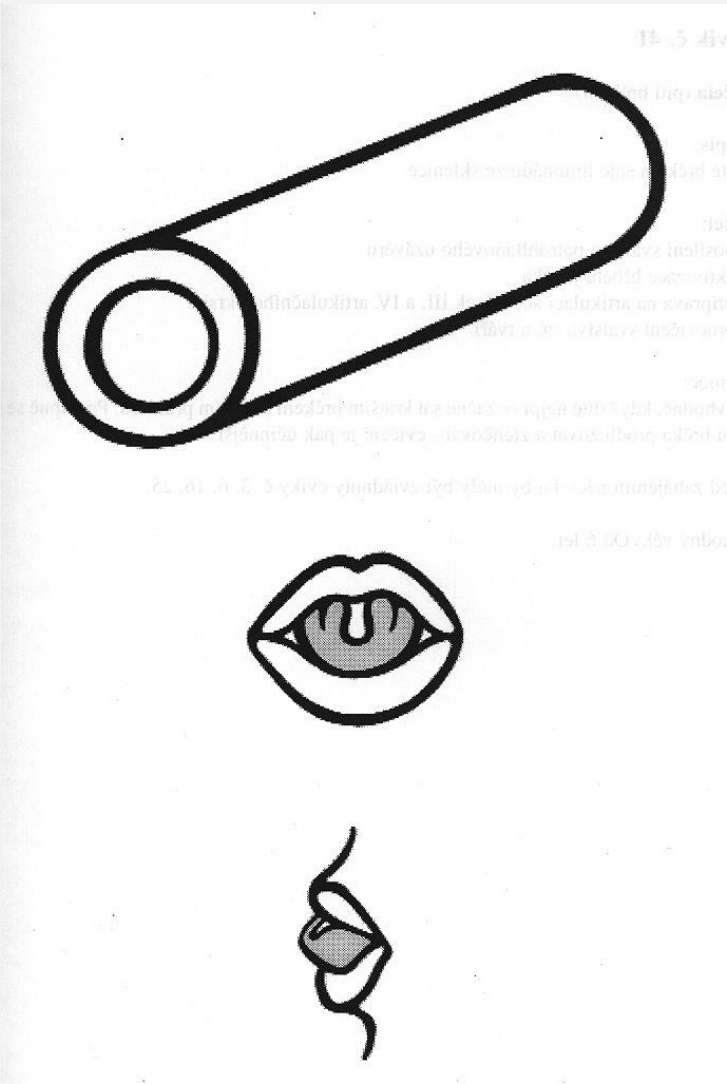
STRANY JAZYKA

MISKA

- Mírně vyplázneme jazyk a posléze směřujeme okraje jazyka směrem nahoru a snažíme se z jazyka „udělat“ misticčku

DALŠÍ

ČERTÍK

- rychle vytahovat a zatahovat jazyk dopředu a dozadu, přitom se cvrnká o horní ret, čertí „BLBLBL“
- pohyb nesní být do strany

INDIÁN

- otevřeme ústa a dlouze „vyslovujeme“ hlásku Á, přitom rytmicky klepeme na pusku dlaní (přerušujeme tak výdechový proud vzduchu)

HOLUBICE SÁRA

- rty jsou lehce sevřené, vybědneme dítě, aby mezi rty přidrželo proužek papíru

METODIKA REEDUKACE DYSLALIE

- Pro posuzování NKS vůbec je charakteristická náročnost stanovení všeobecně platných kritérií, protože různé jazyky mají různé normy a svá specifika. Tato skutečnost se nejnápadněji projevuje právě při posuzování normy pokud jde o výslovnost. Stačí porovnat např. normu pro výslovnost hlásky [r] v češtině a francouzštině, sykavky v angličtině a češtině apod. Jsou hlásky, které v některých jazycích úplně chybí – např. [ř] ve slovenštině , angličtině, němčině; [ch] v maďarštině; [h] v ruštině atd. Dyslalie je nejrozšířenější, nejčastěji se vyskytující porucha komunikační schopnosti.
- Dyslalie (patlavost) = porucha artikulace, kdy je narušena výslovnost jedné hlásky nebo skupiny hlásek rodného jazyka, ostatní hlásky jsou vyslovovány správně podle příslušných jazykových (ortoepických) norem.

- Z terminologického hlediska je nutné rozlišit **vadnou výslovnost (dyslalii)** od **nesprávné výslovnosti**, která je do určitého věku přirozeným, fyziologickým projevem.
- Termínem dyslalie se označuje několik propojených úrovní. Hlavní úroveň, která dyslalii charakterizuje je úroveň fonetická, která se vztahuje na používání jednotlivých hlásek a představuje analytickou stránku řeči.
- Na fonetické úrovni se porucha řeči projevuje vynecháváním hlásek (delece), zaměňováním nebo nahrazováním (substituce) až nepřesným vyslovováním (distorze).
- Fonologická úroveň se týká používání elementárních mluvních zvuků spojených do slabik, slov a vět, které jsou základem další lingvistické úrovně řeči (morfologicko-syntaktické, lexikálně-sémantické a pragmatické). Na fonologické úrovni se poruchy projevují v plynulé řeči, když jsou jednotlivé hlásky ovlivňovány předcházejícími nebo následujícími hláskami, nebo důsledkem pauzy, přízvuku, melodie, rytmu.

- Etiologie:
 - z hlediska věku,
 - z hlediska pohlaví,
 - z hlediska inteligence,
 - z hlediska druhů.
- Vnitřní a vnější příčiny
- Klasifikace dyslalie
 - z etiologického hlediska,
 - z vývojového hlediska,
 - podle rozsahu,
 - podle kontextu,
 - podle způsobu tvoření.

- Symptomatologie:
 - mogilalie,
 - paralalie.
- Zásady reedukace dyslalie:
 - obecné pedagogické zásady
 - specifické zásady
 - Motivace a novosti
 - Krátkodobého cvičení
 - Používání pomocných (substitučních) hlásek
 - Užívání sluchové kontroly
 - Minimální akce
 - Individuálního přístupu
 - Multisenzoriálního přístupu
 - Plánovistosti
 - Názornosti
 - Fyziologického vývoje artikulace

Věk (roky)	Vývoj artikulace
1 - 2,5	b, p, m, a, o, u, e, i j, d, t, n, l - artikulační postavení se upravuje po 3. roce a ovlivní vývoj r
2,6 – 3,5	au, ou, v, f, h, ch, k, g
3,6 – 4,5	bě, pě, mě, vě, d', t', ň
4,6 – 5,5	č, š, ž
5,6 – 6,5	c, s, z, r
6,6 – 7	ř a diferenciacie č, š, ž - c, s, z

Tab. 1: Fyziologický vývoj artikulace (Krahulcová, 2007)

- Metody reedukace dyslalie:

- Nepřímé metody
- Přímé metody
- Substituční metody
- Mechanické metody

- Etapy reedukace dyslalie:

- 1) Přípravná cvičení
- 2) Identifikace hlásky
- 3) Vyvození hlásky
- 4) Fixace hlásky
- 5) Automatizace hlásky

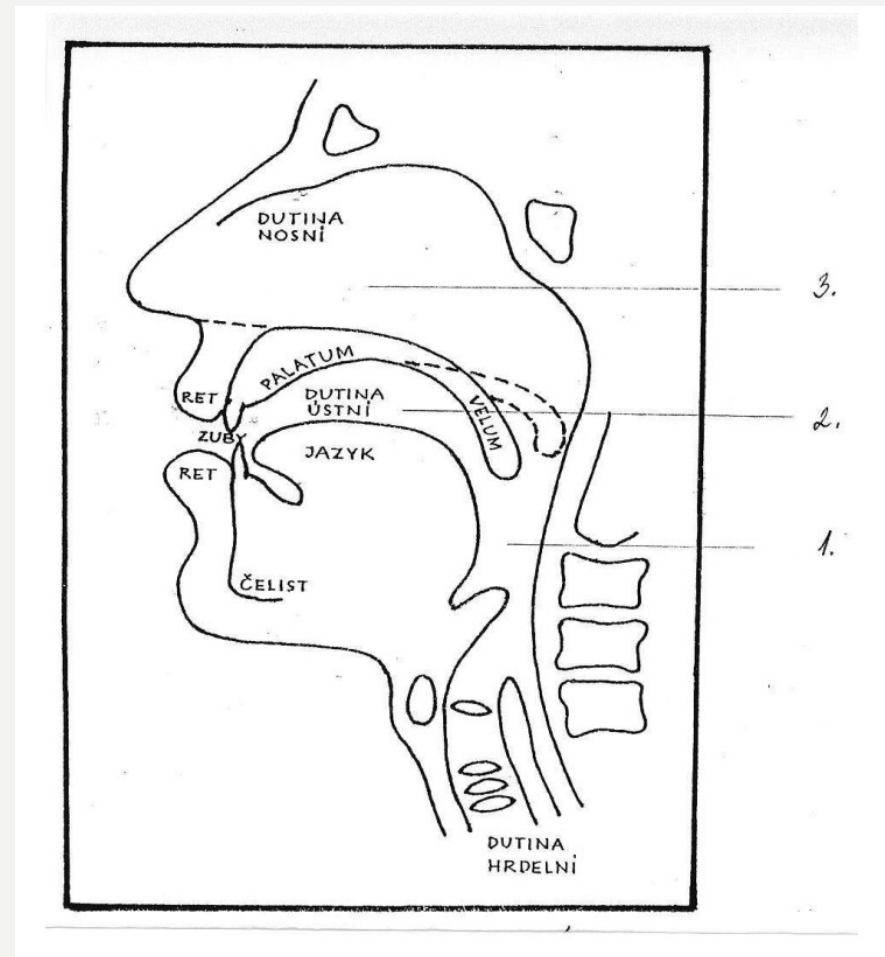
METODIKA REEDUKACE DYSLALIE

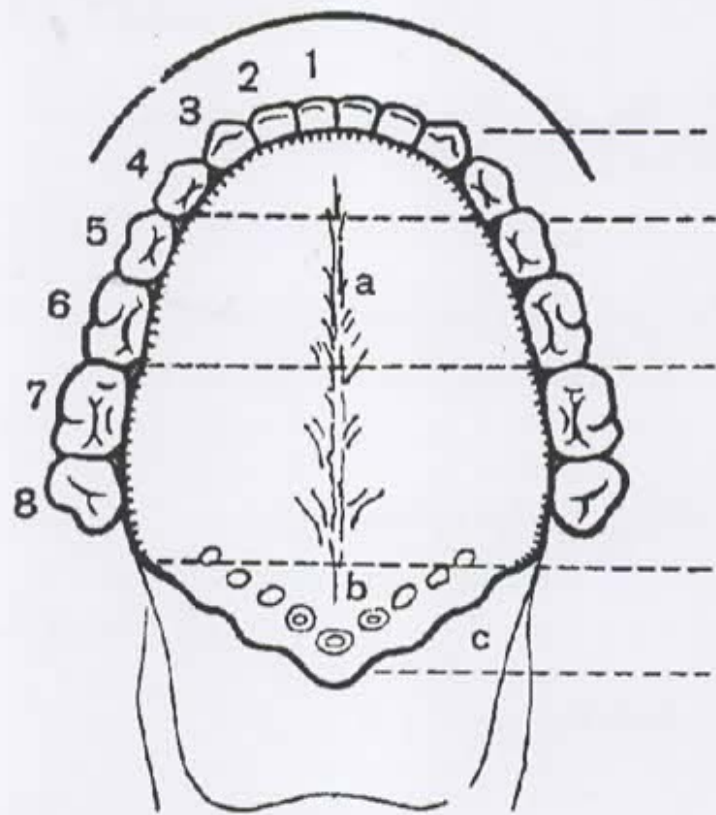
KLASIFIKACE ČESKÝCH HLÁSEK

1) SAMOHLÁSKY – VOKÁLY

- Jediné energeticky pravidelné hlásky
- Tvořeny zněle, tedy s použitím hrtanového hlasu, který je dále formován v dutině ústní postavením kořene jazyka a polohou a postavením rtů
- Postavením kořene jazyka a polohou rtů jsou vytvářeny podobné rezonanční dutiny u každého člověka stejné jazykové oblasti
- V těchto rezonančních dutinách (hltnová, ústní) se některé frekvenční oblasti vokálu zesilují a jiné zeslabují
- Zesílené se nazývají formanty (obsahují vyšší harmonické tóny)
- Formanty = energetické shluky vyšších harmonických tónů, které vznikají v rezonančních dutinách

- 1. formant je tvořen v dutině hltanové, prostorem nad úrovní hlasivek: hltan a zadní část dutiny ústní (hranicí je kořen jazyka),
- 2. formant vzniká v dutině ústní před kořenem jazyka po řezáky,
- 3. formant v dutině nosní (významný jen ve spojení v nosovkách).

spodní ret

apex = brok jazyka

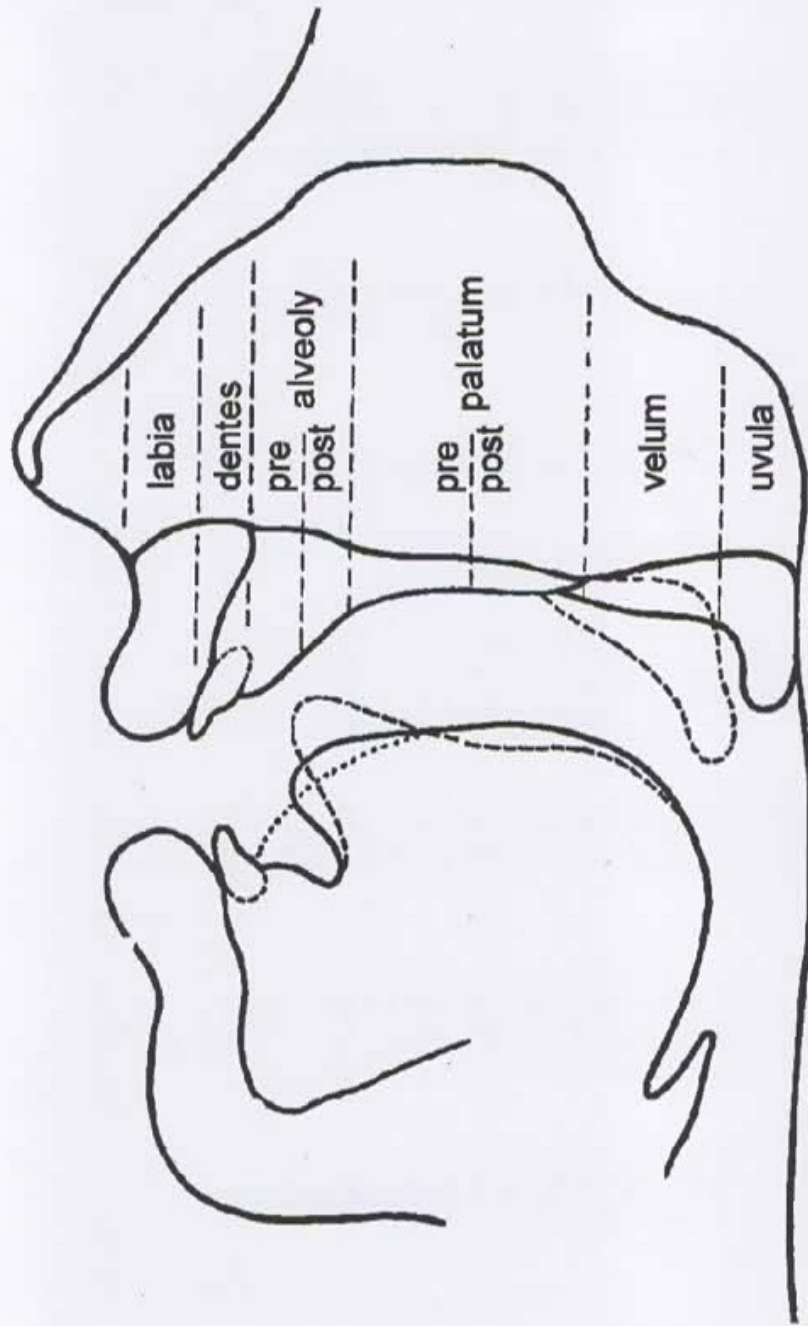
predorzum

dorzum

hřbet jazyka

postdorzum

radix kónu jazyka

uvula

- Rozdělením samohlásek podle pohybu jazyka ve směru svislém a vodorovném dostáváme obraz českého samohláskového trojúhelníka:

Schéma samohláskového trojúhelníku

	přední	střední	zadní
vysoké	i		u
středové		e	o
nízké		a	

V pořadí I E A O U se jazyk posunuje dozadu, rty naopak zezadu dopředu a otevřené rty se zužují. Mění se tak vzájemný poměr dutiny zadní = 1. formant (hltn až ke kořeni jazyka) a dutiny přední = 2. formant. Podle postavení jazyka jsou hlásky I E přední, A střední, O U zadní. K porozumění samohlásek je třeba dvou formantů. (obr.1 Artikulace samohlásek)

2) SOUHLÁSKY – KONZONANTY

- Při tvoření souhlásek jde o artikulační děje podstatně rychlejší (pohyby malých částí artikulačních orgánů)
- Cílem souhláskové artikulace je vytvořit mluvidly v hláskovém traktu překážku výdechovému proudu
- Třením výdechového proudu o překážku vzniká třecí šum (nepravidelné šelesty, šumy a výbuchy, které se tvoří rozličnými artikulačními ději), který – na rozdíl od vokálů – pokládáme za podstatný akustický rys konsonantů
- Při artikulačním popisu souhlásek nesmíme zapomínat na skutečnost, že jde vlastně o koartikulační děj, přesněji řečeno o nosnou artikulaci samohlásky, která je artikulací souhláskovou modifikována

ROZDĚLENÍ KONZONANTŮ – TABULKA

Podle způsobu tvoření	I.		II.		III.		IV.		V.		Podle akustického dojmu
	Podle místa tvoření										
	Retoretné a retozubné		zubodásňové		Tvrđopatrové		Měkopatrové		Hrtanové		
	N	Z	N	Z	N	Z	N	Z	N	Z	
<u>Závěrové</u> (okluzivy)	P	B	T	D	Ť	Ď	K	G	ráz		Výbuchové (explozivy) nosové (rezonanty)
		M		N		Ň		/n			
<u>Polozávěrové</u> (semiokluzivy)			C								Afrikáty (polovýbuchové) (polosykavky)
			Č								
<u>Úžinové</u> (konstriktivy)	F	V	S	Z							Sykavky ostré (sibilanty)-tupé
			Š	Ž			J	Ch		H	třené kmitavé (vibranty)
			Ř	R							boková-laterální
				Ř							
				L							

SAMOHLÁSKY PŘEDNÍ (PALATÁLNÍ) PŘEDOPATROVÉ

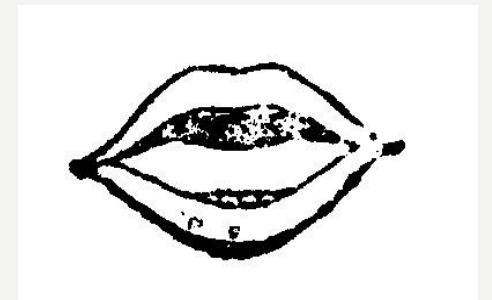
Soubor nasdílen

A – střední – nízká samohláská krátká

Jazyk je uložen v dutině ústní v postavení ze všech samohlásek nejnižším. Hřbet jazyka je mírně vyklenut pod páterní klenbu, hrot se opírá o rozhraní dolních řezáků a spodní dásně. Měkké patro tvoří poměrně slabý závěr. Čelistní úhel je velký, ale je menší než u Á, rty v neutrální poloze.

Á – střední – nízká samohláská dlouhá

Jazyk je více vzdálen od patra a nepatrně posunut vzad, hrot je níže než při krátkém [a]. Napětí v jazyce je o něco vyšší, ústa jsou otevřenější a výdechový proud má volnější cestu. Dlouhé [á] je otevřenější než krátké [a]. Má větší čelistní úhel.

Auditivní diference

- **Á – A :**
MÁ – MA, BÁ – BA, PÁ – PA, DÁL – DAL, BÁL - BAL
- **Á(A) – Ě(E) :**
PÁ – PÉ, BÁ – BÉ, MÁ – MÉ, LÁ – LÉ, JÁ – JÉ, VÁ – VÉ, CÁ – CÉ,
ČÁ – ČÉ, HÁ – HÉ, AVA – EVA, ÁDA – EDA, VADA -VEDE,
- **Á(A) – Ó (O):**
PÁ – PÓ, BÁ – BÓ, MÁ – MÓ, LÁ – LÓ, JÁ – JÓ, VÁ – VÓ, CÁ – CÓ,
ČÁ – ČÓ, HÁ – HÓ

Vyvození hlásky

- ÁÁÁÁÁÁÁÁÁÁ (zívání)
- ÁÁÁU, ÁÁÁÁCH, ÁÁÁCHICH (vzdychání)
- PÁPÁ (loučíme se)
- AJAJAÁÁÁJ (divíme se)

- Ve spojení s vokály
 - AI AU ÁÍ ÁÚ
 - Dále s vokálem sousedícím, kterým není nahrazováno nebo zaměňováno A (AO AÓ)
 - Jako poslední s vokálem, kterým je nahrazováno nebo zaměňováno (AE ÁÉ)
- Ve spojení s konzonanty
 - pouze s těmi, které dítě tvoří správně, např. MA MÁ AM ÁM,
PA PÁ AP ÁP.....

Fixace nového mluvního stereotypu

- Zapojení do slov
 - MÁMA , BÁBA, PAPÁ, MÁVÁ, AUTA, OLA, EVA, MÍLA, KÁVA.....
- Zapojení do vět
 - MÁMA (EMA, ELA, EVA) [spojka, sloveso] MIMI (ÁU, LÁLU, AUTO)
 - MÁMA (EMA, ELA, EVA) MÁVÁ – PÁPÁ
 - MÁMA (EMA, ELA, EVA) – ÁÁÁÁÁ, ÁUÁU, ÁCH

Automatizace správné výslovnosti

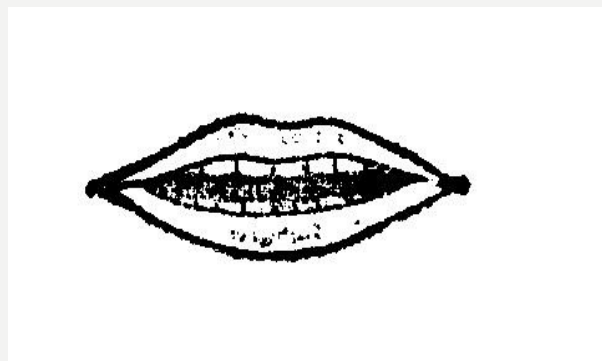
- AUTO
AUTO JEDE, SLÁVA, SLÁVA!
TÁTA MÁVÁ, MÁMA MÁVÁ.
AUTO JEDE TÚ TÚ TÚ,
TÁTO, MÁMO, UŽ JE TU.

E – přední, předopatrová (palatální) – středová krátká

Jazyk se posouvá dopředu a současně vzhůru, hrot se opírá o spodní část dolních řezáků. Rty se aktivně neúčastní, čelistní úhel je malý. Měkké patro tvoří závěr, který je pevnější než při [a].

É – přední, předopatrová (palatální) – středová dlouhá

Jazyk se posune o něco více kupředu a vzhůru, hrot jazyka se opírá o střed dolních řezáků. Čelistní úhel je menší než u [e], retní otvor je užší než u [e].

Auditivní diferenciac

- **É(E) – Á(A):**
PÁ – PÉ, BÁ – BÉ, MÁ – MÉ, LÁ – LÉ, JÁ – JÉ, VÁ – VÉ, CÁ – CÉ,
ČÁ – ČÉ, HÁ – HÉ
- **É (E) – Í (I):**
PÉ – PÍ, BÉ – BÍ, MÉ – MÍ, LÉ – LÍ, JÉ – JÍ, VÉ – VÍ, CÉ – CÍ, ČÉ –
ČÍ, HÉ – HÍ

Vyvození hlásky

- BÉÉÉ (ovečka bečí)
- MÉÉÉ (koza mečí)
- JÉJE JÉJE (divíme se)
- Ve spojení s vokály
 - EI EO EU EA ÉÍ ÉÓ ÉÚ ÉÁ
 - s vokálem sousedícím, kterým E není nahrazováno nebo zaměňováno (EI ÉÍ)
 - Jako poslední s vokálem, kterým je E nahrazováno nebo zaměňováno (EA ÉÁ)
- Ve spojení s konzonantami
 - pouze s těmi, které dítě tvoří správně, např. ME MÉ BE BÉ JE
JÉ EJ ÉJ

Fixace nového mluvního stereotypu

- Zapojení do slov
 - EMA, EVA, EDA, JÉJE, JEDE, JENE! MELE, JEDEME, MELEME, MYJE, NESE, PIJE...

- Zapojení do vět¹⁵
 - EMA, EVA, EDA, HELA – [spojka, sloveso] – MÉ, BÉ (obrázky zvířat)
 - EMA, EVA, EDA, HELA – JEDE, MELE, MYJE, PIJE...

Automatizace správné výslovnosti

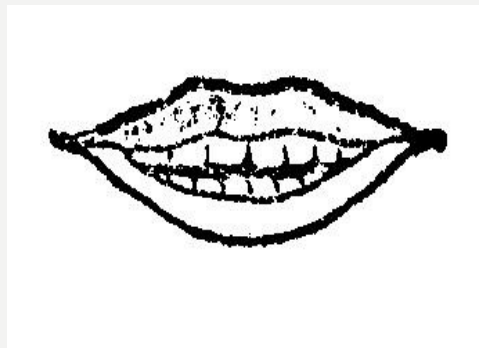
- EVO, EDO, EMANE,
KDO TU BÁBU DOSTANE?
TEN, TEN, TEN,
TEN MUSÍ JÍT Z KOLA VEN!

I – přední, předopatrová (palatální) – vysoká krátká

Jazyk se posouvá více vzhůru a kupředu než při [e], hřbetem se vyklene pod tvrdé patro, značně se k němu přiblíží. Hrot jazyka se opírá o ostří zadní plochy dolních řezáků. Čelistní úhel je malý, retní otvor úzký, patrohltanový závěr je pevnější (je vytvořen) než u všech ostatních vokálů, koutky jsou zaostřené.

I – přední, předopatrová (palatální) – vysoká dlouhá

Tvoří se ještě více vpředu než [i]. Ze všech vokálů má nejmenší čelistní úhel a nejpevnější patrohltanový závěr. Čelistní úhel je menší, koutky jsou více zaostřené.

Auditivní diference

- **Í - É :**
PÍ – PÉ, BÍ – BÉ, MÍ – MÉ, LÍ – LÉ, JÍ – JÉ, VÍ – VÉ, CÍ – CÉ, ČÍ – ČÉ, HÍ – HÉ
- **Í - Ó:**
PÍ – PÓ, BÍ – BÓ, MÍ – MÓ, LÍ – LÓ, JÍ – JÓ, VÍ – VÓ, CÍ – CÓ, ČÍ – ČÓ, HÍ – HÓ
- **Í - Á:**
PÍ – PÁ, BÍ – BÁ, MÍ – MÁ, LÍ – LÁ, JÍ – JÁ, VÍ – VÁ, CÍ – CÁ, ČÍ – ČÁ, HÍ – HÁ

Vyvození hlásky

- CHICHICI (smích)
- HIIHI (smích)
- ÍHA ÍHÁ ÍHÁ (koník)
- ÍÁ ÍÁ ÍÁ (oslík)

- Ve spojení s vokály
 - IA IU IO ÍÁ ÍÚ ÍÓ
 - s vokálem sousedícím, kterým I je nahrazováno nebo zaměňováno (IO ÍÓ)

- Ve spojení s konzonanty
 - pouze s těmi, které dítě tvoří správně a které podpoří artikulační postavení I, např. JÍ VÍ FÍ MÍ HÍ CHÍ...

Fixace nového mluvního stereotypu

- Zapojení do slov
 - MIMI, BIBI, PIFI, FIFI (opice) HIHI, ČIČÍ, MÍCHÁ, IVA IVO, IDA, MÍLO, IVO, MÍČ.....
- Zapojení do vět
 - IVA, IVO, IDA, MÍLA – [spojka, sloveso] - MIMI, BIBI, PIFI, FIFI, HIHI, ČIČÍ

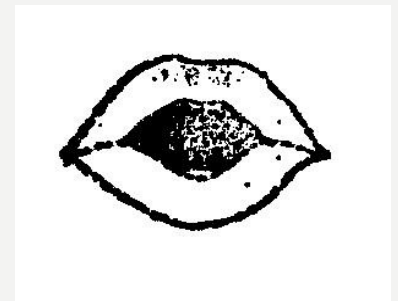
Automatizace správné výslovnosti

FÍ-FÍ-FÍ-FÍ, TO TO FOUKÁ,
 FÍ-FÍ-FÍ-FÍ, DO KLOBOUKA,
 FÍ-FÍ-FÍ-FÍ, KLOBOUK LETÍ,
 FÍ-FÍ-FÍ-FÍ, CHYTÍME HO DĚTI?

SAMOHLÁSKY ZADNÍ (VELÁRNÍ) ZADOPATROVÉ

O – ZADNÍ, ZADOPATROVÉ (VELÁRNÍ) – STŘEDOVÁ KRÁTKÁ

Jazyk se stahuje dozadu (ve srovnání s [a]) a současně vzhůru k měkkému patru. Hrot jazyka je volně v dutině ústní, čelistní úhel je menší než při [a]. Rty se aktivně účastní artikulace zaokrouhlením. Patrohltanový závěr je pevnější než při [a].

Ó – ZADNÍ, ZADOPATROVÉ (VELÁRNÍ) – STŘEDOVÁ DLOUHÁ

Je poněkud zavřenější než [o]. Jazyk se stahuje více dozadu a vzhůru, hrot jazyka se vzdaluje více od dolních řezáků. Vyklenutí hřbetu jazyka k paterní klenbě je výraznější. Patrohltanový závěr je pevnější než při [o].

Vyvození hlásky

- ÓÓÓ (divíme se)
- ÓCH ÓÓÓCH (povzdech)
- JOJOJO (souhlasíme)
- NO NO NO (pohrozíme)
- JOHOHÓÓ (výskáme)

- Ve spojení s vokály
 - OE OI OU OA ÓÉ ÓÍ ÓÚ ÓÁ
 - s vokálem sousedícím, kterým O není nahrazováno nebo zaměňováno
 - jako poslední s vokálem, kterým je O nahrazováno nebo zaměňováno

- Ve spojení s konzonanty
 - pouze s těmi, které dítě tvoří správně, např. MO MÓ BO BÓ
VO VÓ KO KÓ GO GÓ CHO CHÓ HO HÓ

Fixace nového mluvního stereotypu

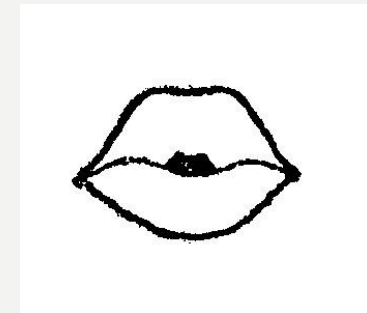
- Zapojení do slov
 - OLO! OTO! LOLA, DODO, OKO, OHO, OTA, KOLO, VODA, VOLÁ, MOJE, LOVÍ, HALÓ, LANO, TÁTO.....
- Zapojení do vět
 - OLA, OTO, LOLA, DODO – [spojka, sloveso] - ÓÓÓÓ, ÓCH, JOHOHÓ, HALÓ, KOLO, LANO, ANO

Automatizace správné výslovnosti

OTA VOLÁ POD OKNEM:
POJĎTE, DĚTI, POJĎTE, VEN.

U – ZADNÍ, ZADOPATROVÉ (VELÁRNÍ) – VYSOKÁ KRÁTKÁ

Jazyk je zdvižen k patru více než u [o]. Hrot jazyka je oddálen od dolních řezáků (volně v dutině ústní). Čelistní úhel je malý, rty se účastní artikulace aktivně – zaokrouhlením a posunutím dopředu. Patrohltanový závěr je utvořen.

U – ZADNÍ, ZADOPATROVÉ (VELÁRNÍ) – VYSOKÁ DLOUHÁ

Jazyk se ještě více vyklenut k měkkému patru. Čelistní úhel a retní otvor jsou menší než při [u].

Auditivní diferenciacie

- **Ú– Ó:**

PÚ – PÓ, BÚ – BÓ, MÚ – MÓ, LÚ – LÓ, JÚ – JÓ, VÚ – VÓ, CÚ – CÓ, ČÚ – ČÓ, HÚ –HÓ

- **Ú– Í :**

PÚ – PÍ, BÚ – BÍ, MÚ – MÍ, LÚ – LÍ, JÚ – JÍ, VÚ – VÍ, CÚ – CÍ, ČÚ – ČÍ, HÚ –HÍ

Vyvození hlásky

- ÚÚÚ (vlak vjíždí do tunelu)
- HÚHÚHÚ (sova houká)
- JÚÚÚÚ (divíme se)
- TÚ TÚ TÚ (auto troubí)
- BÚ BÚ BÚ (kráva bučí)
- BU BU BU (bubák)
- BUM BUM BUM (boucháme)

- Ve spojení s vokály
 - ÚÁ UA ÚÉ UE ÚÍ UI ÚÓ UO
 - ÁÚ AU ÉÚ EU ÍÚ IU ÓÚ OU

- Ve spojení s konzonanty
 - pouze s těmi, které dítě tvoří správně, např. HÚ JÚ CHÚ KÚ
MÚ BÚ PÚ UCH UM ÚL...

Fixace nového mluvního stereotypu

- Zapojení do slov
 - ÚL DŮM KŮL PŮL DŮL MŮJ PUMA ULA.....
- Zapojení do vět
 - UDO ULA – [spojka, sloveso] - ÚÚÚ, HÚÚÚ, JÚÚ.....ÚL
DŮM DŮL PŮL HŮL

Automatizace správné výslovnosti

BUBÁK DĚLÁ BUBUBU
A JÁ SE BÁT NEBUDU.
NEBUDU SE BÁTÍ VEN,
NA BUBÁKA MÁM BUBEN.

MOŽNÉ ODCHYLKY:

větší otevřenost:

- předních i-í, e-é a zadní samohlásky o: vím [vém], film [felm], kytka [ketka]...
- e-é se blíží a-á: otevři [otavři], léto [láto]...
- zadní o se blíží znění samohlásky a: proč [prač], prosím [prasim]...

Zkracování dlouhých samohlásek, především í, ú jsou artikulačně nejnáročnější – vyžadování značné námahy svalstva a jazyka, který jde směrem vzhůru k páterní klenbě. Zkracování může mít vliv na význam slov [ráda – rada, žila – žíla]...

- zkracování v nepřízvučných slabikách: myslím [myslim], rohlík [rohlik]...
- zkracování v přivlastňovacích zájmenech [u] a [ů]: můj [muj], tvůj [tvuj]...
- zkracování v přízvučných slabikách: říkám [řikám], vím [vim], zůstane [zustane]..., ale také zkracování [é] v koncovkách –ého.

ARTIKULACE A PATOLOGIE KONZONANTŮ

Podle způsobu tvoření	I.		II.		III.		IV.		V.		Podle akustického dojmu
	Podle místa tvoření										
	Retoretné a retozubné		zubodásňové		Tvrđopatrové		Měkopatrové		Hrtanové		
	N	Z	N	Z	N	Z	N	Z	N	Z	
<u>Závěrové</u> (okluzivy)	P	B	T	D	Ť	Ď	K	G	ráz		Výbuchové (explozivy) nosové (rezonanty)
		M		N		Ň		/n			
<u>Polozávěrové</u> (semiokluzivy)			C								Afrikáty (polovýbuchové) (polosykavky)
			Č								
<u>Úžinové</u> (konstriktivy)	F	V	S	Z							Sykavky ostré (sibilanty)-tupé
			Š	Ž			J	Ch		H	třené kmitavé (vibranty)
			Ř	R							boková-laterální
				Ř							
				L							

SYSTÉM SUBSTITUČNÍCH HLÁSEK

A → M → B → P

Ú → V → F

L

G ↔ K CH ↔ H

↑ ↑

N → D → T → C → S → Z

↓ ↓ ↓

Ň → Ď → ť → Č → Š → Ž

R ↔ Ř

SOUHLÁSKY ZÁVĚROVÉ – OKLUZIVY

P B

Auditivní diference:

Auditivní diference

- **P- B**

- BA – PA, BE – PE, BI – PI, BO – PO, BU – PU, BOU – POU
- PAC – BÁC, PES – BEZ, BIJ – PIJ, BÍLÁ – PILA, PILA – BILA, BUŠÍ – PUČÍ, PUPEN – BUBEN, LÍBA – LÍPA, KUBA – KUPA

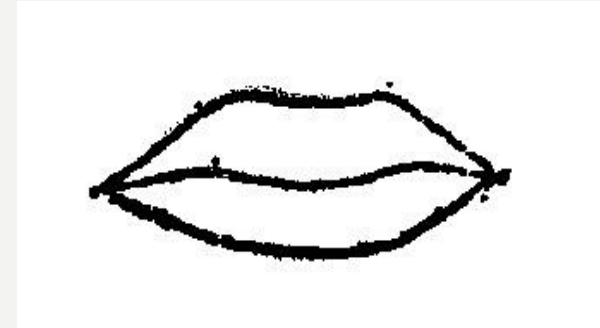
- **B-M**

- BA – MA, BE – ME, BI – MI, BO – MO, BU – MU, BOU – MOU, BALÍ – MALÍ

- **P- M**

- PA - MA, PE – ME, PI – MI, PO – MO, PU – MU, POU – MOU, PILA – MYLA, PILA – MÍLA, PĚLA - MĚLA

- Podle způsobu tvoření: závěrové (okluzivy)
- Podle místa tvorby: obouretné (bilabiální)
- Podle akustického dojmu: výbuchové (explozivy)
- Podle znělosti: P – neznělá, B – znělá
- Podle párovosti: párové

- Čelistní úhel: mírný
- Rty: tvoří závěr, jsou sevřeny
- Jazyk: při artikulaci v relativním klidu, hrotem se opírá bez tlaku o výstupek spodní dásně
- Patrohltanový závěr: utvořen

Výdechový proud vzduchu se nahromadí pod hlasivkami, které se od sebe oddálí (u P zůstávají v klidové poloze, u B se rozvíbují), dále pak postupuje do rezonanční dutiny ústní, kde naráží na závěr v podobě rtů. Realizací hlásky dojde k uvolnění retního a patrohltanového závěru.

- Výslovnost těchto konsonant bývá narušena zřídka. Vadná výslovnost B – betacismus.
- Nesprávná výslovnost je typu mogilalie (hláska je vynechána) a paralálie (B je zaměňováno s P). Při palatolálii zní hláska P podobně jako M nebo bývá nahrazena hrtanovým rázem.
- Rozdíl P × B: P je neznělá, B je znělá, při artikulaci se účastní hlas. U neznělého P je závěr pevnější než u znělého B.

VYVOZENÍ HLÁSKY P

Vyvození hlásky metodou nepřímou

- PÁPÁ (loučíme se)
- PÍPÍ (ptáček pípá)
- PIF PAF (lovec střílí)
- PUK PUK (led praská)

Vyvození hlásky metodou přímou

- Izolovaně
 - P P P – vytvoření a zrušení ústního závěru (dítě kontroluje sílu výdechového proudu na dlani, kterou má před svými ústy)
- Ve spojení s vokály
 - PÁ PÓ PÚ PÉ PÍ
 - ÁP ÓP ÚP ÉP ÍP
 - ÁPA ÓPA ÚPA ÉPA ÍPA

Vyvození hlásky metodou substituce:

- oslabením B – šeptem (nebo s držením nosního chřípí) vyslovovat BA
BÁ BO BÓ BU BÚ – ozve se PA PÁ PO PÓ PU PÚ

Fixace nového mluvního stereotypu

- Zapojení do slov
 - PÁ – PÁN– PÁS– PANÍ– PATA–PAPÁ –PADÁ– PADÁK
 - PES – PENÁL – PEDÁL – PEPA – PELIKÁN
 - PIPI – PIJE – PYTEL –PÍPÁ – PILA
 - POLE –POKOJ– POVÍ –PODÁ – POSTEL
 - PUK – PUMA – PUSA – PŮDA – PUPEN – PUNČOCHA
 - POUŤ–POUTO –POUZE – POUPE
 - LUPEN– KUPA– LÍPA –SYPE– DOPIS– KOUPI –KOUPE
 - HOP–LEP– TYP– ZIP

- Zapojení do vět
 - PEPA – [spojka, sloveso] – PÁPÁ– PIPI–PIF –PAF–PIJE
POLE

Automatizace správné výslovnosti

PODZIM

PADÁ LUPEN PO LUPENU, PEPA STOJÍ POD LÍPOU:

POJĎTE, DĚTI, POJĎTE CHYTAT, PENÍZKY SE POSYPOU!

POD LÍPOU JE KUPA DĚTÍ, POMÁHAJÍ PEPOVI!

PAK U PEPY NAKUPUJÍ ZA PENÍZEK LÍPOVÝ

Chyby při vyvozování hlásky P

- Obouretný závěr je slabý, výdechový proud uniká mezi rty.
- Nazalita - část výdechového proudu uniká ven nosní dutinou.
- Při artikulaci se účastní hlas – je znělá (zní jako [b]).

VYVOZENÍ HLÁSKY B

Vyvození hlásky metodou nepřímou

- BÚ BÚ (kráva bučí)
- BU BU BU (strašidlo)
- BUCH BUCH (bouchání)
- BIM BAM (zvony zvoní)
- BAF BAF (pes štěká)
- BÁC (někdo upadl)
- BÉ BÉ (ovečka bečí)

Vyvození hlásky metodou přímou

- Ve spojení s vokály
 - BÁ BÓ BÚ BÉ BÝ
 - ABÁ ABÓ ABÚ ABÉ ABÝ

Vyvození hlásky metodou substituce:

- dítě si lehce přidržuje ukazováčky chřípí nosu a vyslovuje MÁ, MÓ, MÚ..... – ozve se BÁ, BÓ, BÚ.....
- necháme fonovat VÚÚÚÚ a zvuk přerušujeme přiblížením rtů (obouretným závěrem)
- dítě artikuluje neznělé P a jeho ozvučením vyvozuje hlásku B - odhmatáním napodobuje chvění hlasivek na krku logopeda

Fixace nového mluvního stereotypu

- Zapojení do slov
 - BÁBA, BABI, BALÓN
 - BOBO, BOLÍ, BOS
 - BUBO, BUBEN, KUBA, HOUBA
 - BIBI, BIM – BAM, BIJE

- Zapojení do vět
 - BÁBA, BABI, BOBO, KUBA –[spojka, sloveso] – BÚ, BÉ, BIBI

Automatizace správné výslovnosti

BUBENÍK

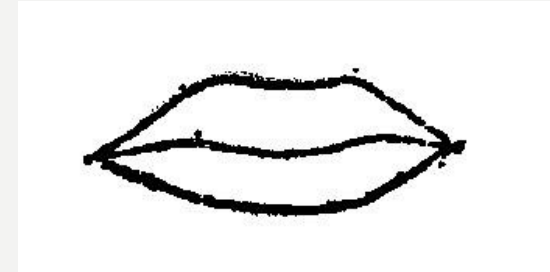
BUBNUJEME NA BUBEN,
POJĎTE DĚTI, POJĎTE VEN!
BUBNUJEME BUM, BUM, BUM,
BUDEME MÍT NOVÝ DŮM.

Chyby při vyvozování hlásky B

- Obouretný závěr je slabý, výdechový proud uniká mezi rty.
- Část výdechového proudu uniká ven nosní dutinou [nb].
- Hláška nemá dostatečnou znělost (zní jako [p]).

SOUHLÁSKA ZÁVĚROVÁ – OKLUZIVA

M

- Podle způsobu tvoření: závěrové (okluzivy)
 - Podle místa tvorby: obouretné (bilabiální)
 - Podle akustického dojmu: nosové (rezonanty)
 - Podle znělosti: znělá
 - Podle párovosti: nepárová = nemá k sobě fonologický protiklad
-
- Čelistní úhel: mírný
 - Rty: tvoří závěr, je slabý, exploze je málo zřetelná
 - Jazyk: při artikulaci v relativním klidu, hrotem se opírá bez tlaku o výstupek spodní dásně
 - Patrohltanový závěr: NENÍ utvořen. Měkké patro je uvolněno, umožňuje vstup výdechovému proudu do dutiny nosní, která tak může rezonovat. Měkké patro není tak hluboko, jako při absolutním klidu, připravuje se na artikulaci následující hlásky.

Výdechový proud vzduchu se nahromadí pod hlasivkami, které se od sebe oddálí a mírně rozkmitají, dále dochází k modifikaci výdechového proudu v rezonančních dutinách ústní i nosní. Realizací hlásky dojde k uvolnění pouze jednoho závěru (ústního).

- V případech zavřené huhňavosti je vyslovována místo hlásky M hláska B.
- Dále také rozštěp rtů.

VYVOZENÍ HLÁSKY M

Vyvození hlásky metodou nepřímou

- HAMY HAM (jídlo)
- MÚ MÚ (kráva)
- MÉ MÉ (koza)

Vyvození hlásky metodou přímou

- Ve spojení s vokály
 - MÁ MÓ MÚ MÉ MÍ
 - ÁM ÓM ÚM ÉM ÍM

Vyvození hlásky metodou substitute:

- Dítě vyslovuje ÁÁÁÁÁÁ, logoped přiblíží rty k sobě (vytvoří bilabiální závěr) ozve se MMM. Doporučuje se vycházet nejdříve z krátkého A – AMA, aby nebyla podporována nadměrná nazalizace

Fixace nového mluvního stereotypu

- Zapojení do slov
 - MÁ, MÉ, MÁME, MÁMA, MIMI
 - UMÍ, EMA, EMO!
 - HAM, BUM, TAM, DŮM, DÝM

- Zapojení do vět
 - MÁMA [spojka, sloveso] EMA, MIMI, MÉ
 - [sloveso] MÁMU, EMU, MIMI
 - MÁMA, EMA, MÍCHÁ, MYJE, MÁVÁ

Automatizace správné výslovnosti

MNOHO MÁKU, MNOHO MOUKY,
MÁMA DĚLÁ DĚTEM VDOLKY.
A MY MÁMĚ POMÁHÁME,
MÁKEM VDOLKY POSYPÁME.

Chyby při vyvozování hlásky M

- Obouřetný závěr je slabý, výdechový proud uniká mezi rty.
- Nadměrná nazalizace.
- Hláška nemá dostatečnou znělost (zní jako [p]).

SOUHLÁSKY ZÁVĚROVÉ – OKLUZIVY

T D

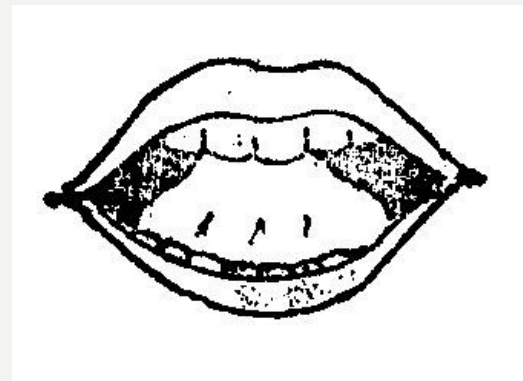
Auditivní diference

- **T-D :**
 - TA –DA, TÁ –DÁ, TO –DO, TÓ –DÓ, TU –DU, TÚ –DÚ, TE –DE , TÉ –DÉ, TY –DY, TÝ –DÝ, TEN –DEN,
- **T - N:**
 - TA –NA, TÁ –NÁ, TO –NO, TÓ –NÓ, TU –NU, TÚ –NÚ, TE –NE , TÉ –NÉ, TY –NY, TÝ –NÝ,
- **D –N:**
 - DA –NA, DÁ –NÁ, DO –NO, DÓ –NÓ, DU –NU, DÚ –NÚ, DE –NE , DÉ –NÉ, DY –NY, DÝ –NÝ,
- procházejí dvěma obdobími vývoje - dítě je ovládá již v době napodobivého žvatlání, artikulační vývoj je však ukončen kolem 3.

roku věku, kdy se tvorba hlásek transformuje na alveoly za horními řezáky

- hláska [t] je klíčovou hláskou při korekci artikulace substituční metodou: [c] [r]
- nedokončení artikulačního vývoje [t] a [d] je jednou z častých příčin vadného tvoření [r], [ř] a sykavek (interdentální tvoření)
- vadné tvoření řady [l] [n] [d] [t] (posunem hrotu jazyka k dolním řezákům nebo tlakem na ně a následným zvednutím jazyka pasivně pohybem dolní čelisti vzhůru; následek) je častou příčinou neúspěchu při artikulaci [r]

- Podle způsobu tvoření: závěrové (okluzivy)
- Podle místa tvorby: dásňové (alveolární)
- Podle akustického dojmu: výbuchové (explozivy)
- Podle znělosti: T – neznělá, D – znělá
- Podle párovosti: párové

- Čelistní úhel: mírný
- Rty: artikulace se neúčastní, jsou v neutrálním postavení
- Jazyk: tvoří závěr přitlačení okrajů celého jazyka k okrajům patra ve tvaru podkovy, hrot jazyka se opírá o alveolární výběžek
- Patrohltanový závěr: utvořen

Výdechový proud vzduchu se nahromadí pod hlasivkami, které se od sebe oddálí (u T zůstávají v klidové poloze, u D se rozvibrují), dále pak postupuje do rezonanční dutiny ústní, kde naráží na ústní závěr v podobě jazyka. Realizací hlásky dojde k uvolnění ústního a patrohltanového závěru.

- Vadné tvoření T se u dětí vyskytuje výjimečně, většinou hlásku vynechávají (thetacismus), častěji dochází k nahrazování znělého D neznělým T. Vadná výslovnost hlásky D se nazývá deltacismus. Při palatolálii hláska T chybí, nebo je nahrazena rázem.
- Rozdíly T×D: T je neznělá, D je znělá. U neznělého T je exploze silnější než u znělého D.

VYVOZENÍ HLÁSKY T

Vyvození hlásky metodou nepřímou

- TY TY TY (zlobíme se)
- TÚ TÚ (auto troubí)
- TAK TAK (.....všelíjak)
- TEN TEN TEN (ten musí jít k kola ven)

Vyvození hlásky metodou přímou

- Izolovaně
 - velký čelistní úhel, rty jsou v postavení pro A – Á, mění se s postavením vokálů
 - hrot jazyka se opírá za alveolami, okraje jazyka se přiblíží k dásním
 - TTTTTTTT
- Ve spojení s vokály (dolní čelist zpočátku v klidovém postavení)
 - ÁT ÓT ÚT ÉT ÝT
 - TÁ TÓ TÚ TÉ TÝ

Vyvození hlásky metodou substituce:

- oslabením D - šeptem (nebo s držením nosního chřípí) vyslovovat DA DÁ DO DÓ DU DÚ – ozve se TA TÁ TO TÓ TU TÚ

Fixace nového mluvního stereotypu

- Zapojení do slov
 - TEN, OTA, OTO, TETA, TÉTO, TÁTA, TÁTO, TOM, TOME, TÝNA, AUTO, VATA, TAM, TUDY, PLOT, MOTÝL,
 - METE, MOTÁ, LÁTÁ, VÍTÁ, LÍTÁ, VÍT
- Zapojení do vět
 - TOM, OTA, TÁTA, TETA – [spojka, sloveso] – AUTO, METE, MOTÁ, TOME! OTO! TÁTO! TÉTO!

Automatizace správné výslovnosti

TO JE TÁTA,
TO JE MÁMA,
TO JE DĚDEK,
TO JE BÁBA.
TO JE VNOUČEK, MALÝ KLOUČEK.

Chyby při vyvozování hlásky T

- Ozvučení – záměna za D (vyvozujeme proto nejdříve izolovaně a nehlasně, ve spojení s vokály upřednostníme pořadí AT, OT...).
- Nazalizace (tn) v důsledku oslabeného patrohltanového závěru výdechový proud uniká dutinou nosní.
- Nedostatečný alveolingvální závěr umožňuje úniku výdechovému proudu mezi dásní a hrotem jazyka nebo po stranách jazyka – nedochází k explozi.
- Závěr je tvořen až na tvrdém patře.

VYVOZENÍ HLÁSKY D

Vyvození hlásky metodou nepřímou

- DDDDD (auto startuje)
- DA DA DA DA (zvuk motoru)

Vyvození hlásky metodou přímou

- velký čelistní úhel, rty jsou v postavení pro A – Á, mění se s postavením vokálů;
- hrot jazyka se opírá za alveolami, okraje jazyka se přiblíží k dásním.
- Ve spojení s vokály (zpočátku brada v klidovém postavení)
 - DÁ DÓ DÚ DÉ DÝ
 - ÁDA ÁDO ÁDÚ ÁDÉ ÁDÝ

Vyvození hlásky metodou substituce:

- dítě si lehce přidržuje ukazováčky chřípí nosu a vyslovuje – NNN, NÁ, NÓ, NÚ..... – ozve se DDD, DÁ, DÓ, DÚ.....
- dítě artikuluje neznělé T a jeho ozvučením vyvozuje hlásku D - odhmatáním (v oblasti hrdla logopeda) napodobuje chvění hlasivek

Fixace nového mluvního stereotypu

- Zapojení do slov
 - EDA, EDO, IDA, IDO, DÁJA, DÁJO, DODO, LADA, DAN, DON, DANA, DUNAJ
 - DÁM, DEJ, VEDE, VODA, DÁVÁ, DŮM, DÝM, DOLŮ, BOUDA
- Zapojení do vět
 - EDA, IDA, DÁJA, DODO, DANA –[spojka, sloveso] – DÁJA, DANA, DŮM, DÝM, BOUDU, VEDE

Automatizace správné výslovnosti

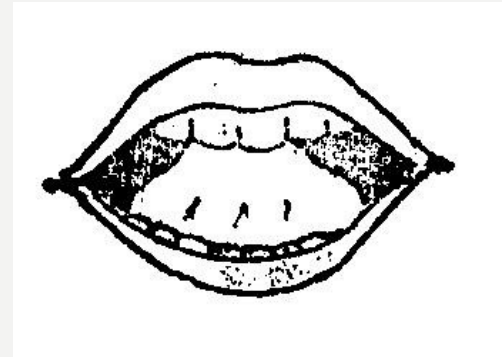
DO VODY
PŮJDEME DO VODY,
TO BUDOU ZÁVODY!
TONDA NÁS POVEDE,
TEN PLAVAT DOVEDE.
OLDA SE NEDAL,
DOPLAVAL NEJDÁL.

Chyby při vyvozování hlásky D

- Ztráta znělosti – záměna za T.
- Nazalizace (dn) v důsledku oslabeného patrohltanového závěru výdechový proud uniká dutinou nosní.

SOUHLÁSKA ZÁVĚROVÁ – OKLUZIVA N

- Podle způsobu tvoření: závěrové (okluzivy)
- Podle místa tvorby: dásňová (alveolární)
- Podle akustického dojmu: nosové (rezonanty)
- Podle znělosti: znělá
- Podle párovosti: nepárová = nemá k sobě fonologický protiklad

- Čelistní úhel: mírný
- Rty: artikulace se neúčastní, jsou v neutrálním postavení
- Jazyk: tvoří závěr přitlačením okrajů celého jazyka k okrajům patra ve tvaru podkovy
- Patrohltanový závěr: NENÍ utvořen.

Výdechový proud vzduchu se nahromadí pod hlasivkami, které se od sebe oddálí a mírně rozkmitají, dále dochází k modifikaci výdechového proudu v rezonančních dutinách ústní i nosní. Realizací hlásky dojde k uvolnění pouze jednoho závěru (ústního).

- Při zavřené huhňavosti zní hláska N jako D.

VYVOZENÍ HLÁSKY N

Vyvození hlásky metodou nepřímou

- NY NY NY (uspávání)
- NE NE NE (nesmíš!)
- NA NA NA (krmíme slepice)

Vyvození hlásky metodou přímou

- Izolovaně
 - velký čelistní úhel, rty jsou v postavení pro A – Á, mění se s postavením vokálů
 - hrot jazyka se opírá za alveolami, okraje jazyka se přiblíží k dásním
 - NNNNNN (přiložením prstu pod nos dítě kontroluje směr výdechového proudu)
- ve spojení s vokály (dolní čelist zpočátku v klidovém postavení)
 - NÁ NÓ NÚ NÉ NÝ (činnost hlasivek je možné kontrolovat hmatem na hrtanu nebo pod bradou, popř. na temeni hlavy; nedoporučuje se odhmatávat nosní rezonanci na nosním křídle – nebezpečí stisku a záměny za D)
 - ANNN ONNN UNNN ENNN YNNN

Vyvození hlásky metodou substituce:

- Dítě vyslovuje ÁÁÁÁÁÁ, logopedickou sondou (mechanickým polohováním) lze upravit postavení jazyka

Fixace nového mluvního stereotypu

- Zapojení do slov
 - NÁNA, NÁNO, NENE, NOHY, NINA, NYNY, NYNÁ, NYNEJ, NOVÝ

- ANO, HANA, HANO, JANA, VÉNA, VANA, MÍNA, KOLENO, POLENO
- JAN, IVAN, PÁN

- Zapojení do vět
 - Kdo má Nánu, pannu, vanu? HANA JANA VÉNA
 - Koho volá máma? HANO! JANO! VÉNO!
 - JE NOVÉ – NENÍ NOVÉ (AUTO.....)
 - N je zafixováno, když dítě správně artikuluje slova – NEMÁ NEMÁME

Automatizace správné výslovnosti

VÉNO, VÉNO, PODEJ VANU,
VYKOUPÁME NOVOU PANNU.
TU JE VODA, TU JE VANA,
UŽ JE PANNA VYKOUPANÁ.

Chyby při vyvozování hlásky N

- patrohltanový závěr znemožní výdechovému proudu rezonanci dutiny nosní (zavřená hůňavost)
- Nedostatečný alveolingvální závěr umožňuje úniku výdechovému proudu mezi dásní a hrotem jazyka nebo po stranách jazyka
- Nesprávná poloha jazyka - ústní závěr je tvořen až na tvrdém patře, popř. dítě vsouvá jazyk mezi zuby

SOUHLÁSKY ZÁVĚROVÉ – OKLUZIVY

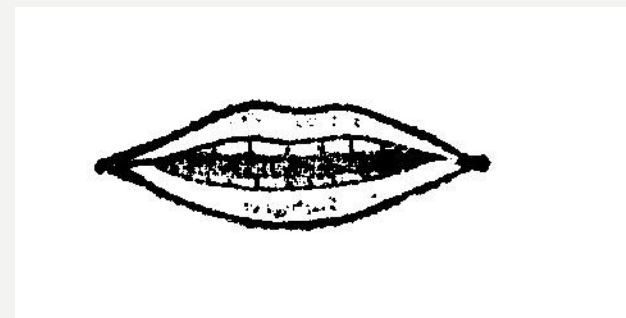
Ť Ď

Auditivní diferenciacce

- **Ť-Ď :**
 - ŤA –ĎA, ŤÁ –ĎÁ, ŤO –ĎO, ŤÓ –ĎÓ, ŤU –ĎU, ŤÚ –ĎÚ, TĚ –DĚ , TI –DI, TÍ –DÍ,
- **Ť - Ň:**
 - ŤA –ŇA, ŤÁ –ŇÁ, ŤO –ŇO, ŤÓ –ŇÓ, ŤU –ŇU, ŤÚ –ŇÚ, TĚ –NĚ , TI –DI, TÍ –DÍ,
- **Ď-Ň:**
 - ĎA –ŇA, ĎÁ –ŇÁ, ĎO –ŇO, ĎÓ –ŇÓ, ĎU –ŇU, ĎÚ –ŇÚ, DĚ –NĚ , DI –NI, DÍ –NÍ

SYSTÉM SUBSTITUČNÍCH HLÁSEK

- Podle způsobu tvoření: závěrové (okluzivy)
- Podle místa tvorby: tvrdopatrové (palatální)
- Podle akustického dojmu: výbuchové (explozivy)
- Podle znělosti: Ť – neznělá, Ď – znělá
- Podle párovosti: párové

- Čelistní úhel: mírný
- Rty: v mírné poloze
- Jazyk: hřbet jazyka tvoří na tvrdém patru závěr, hrot jazyka se opírá o dolní řezáky, aby mohl vytlačit svou hmotu k tvrdému patru
- Patrohltanový závěr: utvořen

Výdechový proud vzduchu se nahromadí pod hlasivkami, které se od sebe oddálí (u Ť zůstávají v klidové poloze, u Ď se rozvibrují), dále pak postupuje do rezonanční dutiny ústní, kde naráží na ústní závěr v podobě jazyka. Realizací hlásky dojde k uvolnění ústního a patrohltanového závěru. Při uvolňování závěru vznikne štěrbina, kudy prudce uniká výdechový proud. Při explozi se ruší oba závěry najednou – ústní a patrohltanový. Exploze je mírně sykavá, jako důsledek pevného přitlačení jazyka k patru.

- U palatálních hlásek Ť, Ď dochází k zaměňování za T a D (porucha měkčení). Tato paralálie je v ontogenezi dětské řeči častá. Při otevřené huhňavosti a palatolálii dochází k deformaci těchto hlásek.

VYVOZENÍ HLÁSKY Ť

Vyvození hlásky metodou nepřímou

- TIKY TIKY TIKY (hodiny tikají)
- ŤUK ŤUK ŤUK (klepání na dveře)
- AŤ (opovržení)

Vyvození hlásky metodou přímou

- Izolovaně
 - ŤŤŤŤ (vycházíme z artikulačního postavení pro T a postupně stlačujeme hrot jazyka za spodní řezáky)
- Ve spojení s vokály
 - ÁŤ ÓŤ ÚŤ ÉŤ ÍŤ
 - ŤÁ ŤÓ ŤÚ ŤĚ TÍ

Vyvození hlásky metodou substituce:

- Dítě vyslovuje TY TY TY a logoped polohuje postavení jazyka za dolní řezáky. Ostatní samohlásky jsou pro spojování méně vhodné.
- Doporučuje se také substituce pomocí hlásky J (tj) zrychleným vyslovováním (njitje, tjicho, djelá..). Metoda je nefyziologická (riziko fixace hlásky [j] ve slově)

Fixace nového mluvního stereotypu

- Zapojení do slov
 - OTÍK, TIKÁ, TĚLO, TICHŮ, ŤUKÁ, ŤAPE, ŤAPKA, KOTĚ, V LÉTĚ, NAŤ

- Zapojení do vět
 - OTÍK, KOTĚ, ŤAPKA (pes) – [spojka, sloveso] – ŤAPE, V BOTĚ, V LÉTĚ

Automatizace správné výslovnosti

MALÉ KOTĚ SEDÍ V BOTĚ,
TIŠE KOUKÁ NA PAVOUKA,
JAK SI V KOUTĚ SOUKÁ SÍTĚ.
POTOM CHYTÍ KLUBKO NITÍ,
ZAPLETLO SE, UŽ JE V SÍTI!

Chyby při vyvozování hlásky Ť

- Při stlačování hrotu jazyka za dolní řezáky se místo Ť ozve K nebo G (tělo jazyka se posunulo příliš dozadu)
- Mírné oslabení patrohltanového závěru – oslabení exploze.

VYVOZENÍ HLÁSKY Ď

Vyvození hlásky metodou nepřímou

- ĎOBY ĎOBY (ptáček zobe)

Vyvození hlásky metodou přímou

- Izolovaně
 - ĎĎĎ (vycházíme z artikulačního postavení pro D a postupně stlačujeme hrot jazyka za spodní řezáky)

- Ve spojení s vokály
 - ĎÁ ĎÓ ĎÚ ĎĚ DÍ
 - ÁĎA ÓĎA ÚĎA ÉĎA ÍĎA

Vyvození hlásky metodou substituce:

- Dítě vyslovuje DY DY DY a logoped polohuje postavení jazyka za dolní řezáky. Ostatní samohlásky jsou pro spojování méně vhodné.
- Doporučuje se také substituce pomocí hlásky J (dj) zrychleným vyslovováním (njitje, tjicho, djelá..). Metoda je nefyziologická (riziko fixace hlásky [j] ve slově)

Fixace nového mluvního stereotypu

- Zapojení do slov
 - DĚLÁ, ĎOBE, DĚDA, DĚTI, BUDÍK, HODINY, LODĚ, DĚKUJI, CHODÍ, DÍVÁ (se), DIVÍ (se)
- Zapojení do vět
 - DĚDA, DĚTI – [spojka, sloveso, DĚLÁ, CHODÍ] –LODĚ, BUDÍK

Automatizace správné výslovnosti

DĚDA DĚLÁ DĚTEM LODĚ,
DĚTI S NIMI CHODÍ K VODĚ.
DÍVAJÍ SE ZA LODÍ,
JAK PO VODĚ ZÁVODÍ.

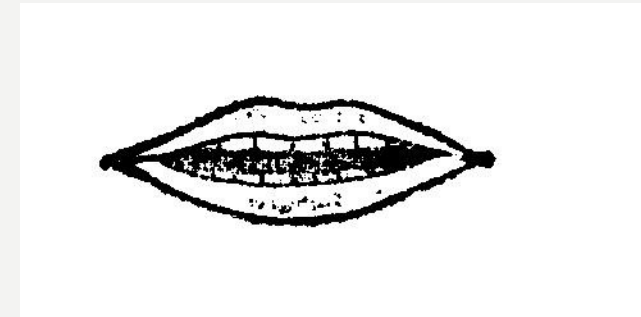
Chyby při vyvozování hlásky Ď

- Absence měkčení
- Při stlačování hrotu jazyka za dolní řezáky se místo Ď ozve K nebo G (tělo jazyka se posunulo příliš dozadu)
- Mírné oslabení patrohltanového závěru – oslabení exploze.

SOUHLÁSKA ZÁVĚROVÁ – OKLUZIVA

Ň

- Podle způsobu tvoření: závěrové (okluzivy)
- Podle místa tvorby: tvrdopatrová (palatální)
- Podle akustického dojmu: nosové (rezonanty)
- Podle znělosti: znělá
- Podle párovosti: nepárová = nemá k sobě fonologický protiklad

- Čelistní úhel: mírný
- Rty: v mírné poloze
- Jazyk: hřbet jazyka tvoří na tvrdém patře závěr, hrot jazyka se opírá o dolní řezáky, aby mohl vytlačit svou hmotu k tvrdému patru
- Patrohltanový závěr: NENÍ utvořen.

Výdechový proud vzduchu se nahromadí pod hlasivkami, které se od sebe oddálí a mírně rozkmitají, dále dochází k modifikaci výdechového proudu v rezonančních dutinách ústní i nosní. Realizací hlásky dojde k uvolnění pouze jednoho závěru (ústního). Exploze je méně výrazná.

- U palatálních hlásek Ň dochází k zaměňování za N (porucha měkčení). Tato paralálie je v ontogenezi dětské řeči častá. Při otevřené huhňavosti a palatolálii dochází k deformaci této hlásky.

VYVOZENÍ HLÁSKY Ň

Vyvození hlásky metodou nepřímou

- ŇAF ŇAF (štěně štěká)

Vyvození hlásky metodou přímou

- Izolovaně
 - ŇŇŇ (vycházíme z artikulačního postavení pro N a postupně stlačujeme hrot jazyka za spodní řezáky)
- Ve spojení s vokály
 - ŇÁ ŇÓ ŇÚ ŇĚ NÍ
 - ÁŇA ÓŇA ÚŇA ÉŇA ÍŇA

Vyvození hlásky metodou substitute:

- Dítě vyslovuje NY NY NY a logoped polohuje postavení jazyka za dolní řezáky. Ostatní samohlásky jsou pro spojování méně vhodné.
- Doporučuje se také substitute pomocí hlásky J (nj) zrychleným vyslovováním (njitje, tjicho, djelá..). Metoda je nefyziologická (riziko fixace hlásky [j] ve slově)

Fixace nového mluvního stereotypu

- Zapojení do slov
 - JENÍK, TONÍK, KONÍK, VONÍ, PANÍ, NITĚ, TICHŮ, TIKÁ, NIC, NĚCO, NĚKDE, VODNÍK
 -
- Zapojení do vět
 - JENÍK, TONÍK PANÍ– [spojka, sloveso] –KONÍKA NIC NĚCO VODNÍKA
 - CO VONÍ?

Automatizace správné výslovnosti

JÁ MÁM KONĚ, PĚKNÉ KONĚ,
PASU JÁ JE NA VÝHONĚ.
MÁM KONÍKY, MÁM,
PASU JÁ JE SÁM

Chyby při vyvozování hlásky Ň

- Absence měkčení
- Absence nosní rezonance
- Při stlačování hrotu jazyka za dolní řezáky se místo Ď ozve K nebo G (tělo jazyka se posunulo příliš dozadu)

SOUHLÁSKY ZÁVĚROVÉ – OKLUZIVY

K G

Auditivní diferenciac

- **K - G :**

- KA –GA, KÁ –GÁ, KO –GO, KÓ –GÓ, KU – GU, KÚ – GÚ,
KE - GE , KÉ – GÉ, KY – GY, KÝ – GÝ,

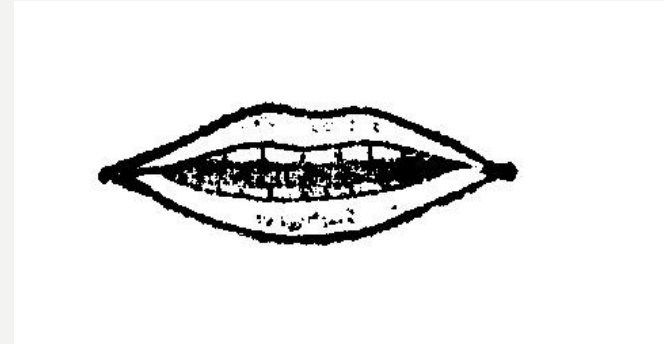
- **K - T:**

- KA –TA, KÁ –TÁ, KO –TO, KÓ –TÓ, KU – TU, KÚ – TÚ,
KE - TE , KÉ – TÉ, KY – TY, KÝ – TÝ,

- **G -D:**

- GA –DA, GÁ –DÁ, GO –DO, GÓ –DÓ, GU – DU, GÚ – DÚ,
GE - DE , GÉ – DÉ, GY – DY, GÝ – DÝ,

- Podle způsobu tvoření: závěrové (okluzivy)
- Podle místa tvorby: měkképatrové (velární)
- Podle akustického dojmu: výbuchové (explozivy)
- Podle znělosti: K – neznělá, G – znělá
- Podle párovosti: párové

- Čelistní úhel: mírný
- Rty: do úsměvu, koutky zaostřeny
- Jazyk: Závěr tvoří zadní díl hřbetu jazyka v podobě širokého pruhu. Hrot jazyka je volně v dutině ústní (může se opírat o výstupek dolní dásně).
- Patrohltanový závěr: Měkké patro je pozvednuto, patrohltanový závěr je utvořen.

Výdechový proud vzduchu se nahromadí pod hlasivkami, které se od sebe oddálí (u K zůstávají v klidové poloze, u G se rozvibrují), dále postupuje do rezonanční dutiny ústní, kde naráží na závěr v podobě jazyka. Realizací hlásky dojde k uvolnění ústního a patrohltanového závěru. Ze všech závěrových hlásek se tvoří nejvíce vzadu, až na měkkém patru.

- Nesprávná výslovnost se nejčastěji projevuje mogulalií a záměnou (paralálií) K za T (káva – táva), G za D (gól – dól). Při otevřené huhňavosti a palatolálii mohou být tyto konsonanty různě deformovány.
- Vadná výslovnost hlásky K se nazývá kappacismus a vadná výslovnost hlásky G gammacismus.
- Rozdíl K×G: K je neznělá, G je znělá. Při neznělém K je závěr na patře pevnější než při znělém G.

VYVOZENÍ HLÁSKY K

Vyvození hlásky metodou nepřímou

- KO KO KO (slepička)
- KU KU KU (kukačka)
- KÁČ KÁČ KÁČ (kačenka)

Vyvození hlásky metodou přímou

- Izolovaně
 - mírný čelistní úhel
 - rty jsou v neutrálním postavení
 - hrot jazyka volně za dolními řezáky
 - hřbet jazyka se vyklene k měkkému patru
 - K K K

- Ve spojení s vokály
 - KÁ KÉ KÝ KÓ KÚ
 - AKA EKE YKY OKO UKU

Vyvození hlásky metodou substituce:

- vycházíme z artikulačního postavení pro T a postupně stlačujeme hrot jazyka za spodní řezáky (kombinace metody substituční a mechanické) – dítě šeptem vyslovuje tatatata – tetetete - logopedickou sondou (špátlí nebo dítě vlastním ukazováčkem) upravíme polohu jazyka – ozve se kakakaka – kekekeke

Fixace nového mluvního stereotypu

- Zapojení do slov
 - KAM, KÁVA, KÁJA, KAPE, KOUPE, KOPA, KUDY, KUPA
 - PÁKA, DÝKA, OKO, FÍKY, DÍKY, LÉKY, HOUKÁ, KOUKÁ
 - BALÍK, MALÍK, PUK, LÉK, VĚK
- Zapojení do vět
 - KÁJA– [spojka, sloveso] –KOUPE, KOPE, BALÍK, FÍKY, PUK....
 - ČEHO JE KOPA?

Automatizace správné výslovnosti

KÁJA KOUKÁ NA KUKAČKU
NA VYSOKÉM BUKU.
VOLÁ NA NI: "KUKU, KUKU!"
ONA NA NĚJ: "KLUKU!"

Chyby při vyvozování hlásky K

- Nahrazování K jinou hláskou, nejčastěji T- L
- Oslabený patrohltanový závěr – hláska zní jako KCH

VYVOZENÍ HLÁSKY G

Vyvození hlásky metodou nepřímou

- GA GA GA (husa)

Vyvození hlásky metodou přímou

- Izolovaně
 - mírný čelistní úhel
 - rty jsou v neutrálním postavení
 - hrot jazyka volně za dolními řezáky
 - hřbet jazyka se vyklene k měkkému patru
 - G G G
- Ve spojení s vokály
 - GÁ GÉ GÝ GÓ GÚ
 - AGA EGE YGY OGO UGU

Vyvození hlásky metodou substituce:

- vycházíme z artikulačního postavení pro D a postupně stlačujeme hrot jazyka za spodní řezáky (kombinace metody substituční a mechanické) – dítě šeptem vyslovuje dadada – dedede - logopedickou sondou (špátlí nebo dítě vlastním ukazováčkem) upravíme polohu jazyka – ozve se gagaga – gegege

Fixace nového mluvního stereotypu

- Zapojení do slov
 - GÓL, GUMA, GUSTA, GULÁŠ, GÁBINA, GALOŠE
 - DOGA, ANGÍNA, AGAVE, LEGO, OLGA, MAGDA

- Zapojení do vět
 - GUSTA, GÁBINA, AUGUST [spojka, sloveso] – GUMU, GALOŠE, DOGU, LEGO
 - KDO DÁ GÓL?
 -

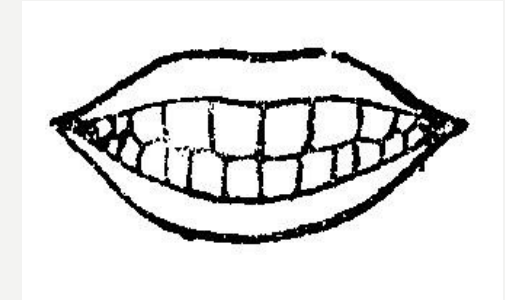
Automatizace správné výslovnosti

GUSTA MÁ MÍČ GUMOVÝ
KDO MÁ TAKÉ TAKOVÝ?
DÁVAT GÓLY GUSTA UMÍ,
GUSTA JE KLUK JAKO Z GUMY.

Podle způsobu tvoření	I.		II.		III.		IV.		V.		Podle akustického dojmu
	Podle místa tvoření										
	Retoretné a retozubné		zubodásňové		Tvrđopatrové		Měkopatrové		Hrtanové		
	N	Z	N	Z	N	Z	N	Z	N	Z	
<u>Závěrové</u> (okluzivy)	P	B	T	D	Ť	Ď	K	G	ráz		Výbuchové (explozivy) nosové (rezonanty)
		M		N		Ň		/n			
<u>Polozávěrové</u> (semiokluzivy)			C								Afrikáty (polovýbuchové) (polosykavky)
			Č								
<u>Úžinové</u> (konstriktivy)	F	V	S	Z							Sykavky ostré (sibilanty)-tupé
			Š	Ž			J	Ch		H	třené kmitavé (vibranty)
			Ř	Ř							boková-laterální
				L							

SOUHLÁSKY POLOZÁVĚROVÉ

C

- Podle způsobu tvoření: polozávěrové (semiokluzivy)
- Podle místa tvorby: alveolární
- Podle akustického dojmu: afrikát (polosykavka)
- Podle znělosti: neznělá
- Podle párovosti: nepárová

- Čelistní úhel: velký
- Rty: postavení podobné jako při ostrých sykavkách, rty jsou mírně protaženy ve vodorovném směru, koutky jsou zaostřeny
- Jazyk: při artikulaci souhlásky [c] připomíná postavení jazyka postavení pro [t]. Tvoří závěr přitlačením okrajů celého jazyka k okrajům patra ve tvaru podkovy. Závěr ale nesahá až na řezáky. Hrot jazyka se opírá horní řezáky podobně jako při ostrých sykavkách.
- Patrohltanový závěr: Měkké patro tvoří pevný patrohltanový závěr.

Výdechový proud vzduchu se nahromadí pod hlasivkami, které se od sebe oddálí a zůstávají v klidové poloze. Dále výdechový proud vzduchu postupuje do rezonanční dutiny ústní. Nejprve se vytvoří závěr podobný závěru při alveolárních okluzívách (T, D). Tento závěr postupně vpředu oslabuje, až nakonec místo závěru vzniká štěrbina podobná úžině typické pro sykavky.

Afrikáty jsou ukončeny explozí, podobně jako souhlásky závěrové. Afrikáty jsou totiž v podstatě okluzívy s nepevným (proměnlivým) závěrem, ale s pevnou implozí a explozí. Ale protože hned od počátku své realizace jsou odlišné od hlásek závěrových, nelze je pokládat za zvuk vznikající splynutím závěrového T a úžinového S nebo Š. Jazyk totiž hned od počátku artikulace zaujímá postavení pro C a nikoliv pro T, při němž se hrot jazyka dotýká alveolárního výstupku.

- Patologie

Dyslalie:

- používání hlásky T místo řady S, Z, C (cibule → tibule, zvonek → tvonek)
- Nediferencované sykavky obou řad (ostré – S, Z, C a tupé – Š, Ž, Č)
- Hlásky C, Č jsou nahrazovány hláskami S, Š (cibule → sibule, kočka → koška)

Auditivní diference

- C - Č :

- CA – ČA, CÁ – ČÁ, CO – ČO, CÓ – ČÓ, CU – ČU, CÚ – ČÚ,
CE - ČE , CÉ – ČÉ, CI – ČÍ, CÍ – ČÍ
- MICKA - MYČKA

VYVOZENÍ HLÁSKY C

Vyvození hlásky metodou nepřímou

- C C C (cvrček)
- CIK CIK (ptáček)
- CINK CINK (zvonek)

Vyvození hlásky metodou přímou

- Izolovaně
 - Hrot jazyka se dotýká dolních řezáků
 - Zuby jsou klešťovitě sevřeny (bez čelistního úhlu), v některých případech se mírně předsune mandibula dopředu
 - Rty jsou v klidovém postavení (razítko), protaženy ve vodorovném směru
 - Tiše a krátce vyslovujeme C C C

- Ve spojení s vokály (volíme vokály, které co nejdéle podpoří artikulační postavení)
 - CI CE CA CO CU
 - ÍC ÉC ÁC ÓC ÚC
 - ICI ECE ACA OCO UCU

Vyvození hlásky metodou substituce:

- Vycházíme ze substituční hlásky T (buď na začátku, uprostřed nebo na konci slova). Dítě přiblíží řezáky k sobě tak, aby vydechovaný vzduch mohl na ostří zubů vytvořit charakteristický sykot (někdy je nutné mírně předsunout dolní čelist). Koutky úst se oddálí do stran (do úsměvu), hrot jazyka usměrníme za dolní řezáky. Logoped šeptem předřikává TTT, dítě opakuje.
- Náraz výdechového proudu dítě odhmatává na dlani ruky, kterou přidržuje nejprve před ústy logopeda, pak před svými ústy.
- Použijeme podpůrné artikulační postavení vokály I - E : IT –ET – AT – OT – UT ; TI– TE – TA - TO – TU
- vyslovujeme krátce a šeptem, později zesílujeme hlas

Fixace nového mluvního stereotypu

- Zapojení do slov
 - CÍL, CÍN, CILKA, CINKÁ, CIHLA, CÍVKA, CIBULE, CELÝ CEP, CENA, COP, CULÍK, CUP, CUPE
 - NIC, VÍC, PEC, KLEC, VĚC, BÁC
 - MICKA, KLÍCKA, PÍCKA, OPICE, POLICE, UDICE, KYTICE, POKLICE, VEJCE, NECKY, PLACKY, TÁCKY
 - VÍCE, LÍCE, PÍCE, OVOCE
- Zapojení do vět
 - CILKA – [spojka, sloveso] – CINKÁ CIBULI CEDNÍK CUPE OVOCE PLACKY VEJCE
 - [podstatné jméno] – JE NA PECI – NENÍ NA PECI
 - [podstatné jméno] – JE OVOCE – NENÍ OVOCE

Automatizace správné výslovnosti

CO TO CINKÁ ZA VESNICÍ?
KLUCI JEDOU PO SILNICI.
HOP KONÍČKU, CINKY CINKY,
AŽ JSME DOMA U MAMINKY.
VENKU BUDE VÁNICE,
KLUCI UŽ JSOU V POSTÝLCE.

Chyby při vyvozování hlásky C

- nediferencování sykavek
- nesprávná poloha jazyka, hrot jazyka nesměřuje za dolní řezáky
- výdechový proud neprochází středem dutiny ústní

SOUHLÁSKY POLOZÁVĚROVÉ

Č

- Podle způsobu tvoření: polozávěrové (semiokluzivy)
 - Podle místa tvorby: alveolární
 - Podle akustického dojmu: afrikát (polosykavka)
 - Podle znělosti: neznělá
 - Podle párovosti: nepárová
-
- Čelistní úhel: nepatrně menší než u hlásky C
 - Rty: zaokrouhleny
 - Jazyk: Hrot jazyka je ve styku s alveolárním výstupkem (podobné postavení jako při tupé sykavce [š]. Hrot jazyka se zdvihá k patru, kde přichází do styku s alveolárním výběžkem a vytváří úzký průchod. Tiskne se k patru pevněji, závěr je pevnější.
 - Patrohltanový závěr: utvořen, pevný

Výdechový proud vzduchu se nahromadí pod hlasivkami, které se od sebe oddálí a zůstávají v klidové poloze. Dále výdechový proud vzduchu postupuje do rezonanční dutiny ústní. Nejprve se vytvoří závěr podobný závěru při alveolárních okluzívách (T, D). Tento závěr postupně vpředu oslabuje, až nakonec místo závěru vzniká štěrbina podobná úžině typické pro sykavky.

Afrikáty jsou ukončeny explozí, podobně jako souhlásky závěrové. Afrikáty jsou totiž v podstatě okluzívy s nepevným (proměnlivým) závěrem, ale s pevnou implozí a explozí. Ale protože hned od počátku své realizace jsou odlišné od hlásek závěrových, nelze je pokládat za zvuk vznikající splynutím závěrového T a úžinového S nebo Š. Jazyk totiž hned od počátku artikulace zaujímá postavení pro C a nikoliv pro T, při němž se hrot jazyka dotýká alveolárního výstupku.

- Patologie

Dyslalie:

- chybí řada Š, Ž, Č (kočička → kocicka, žába → zába)
- Používání hlásky Ť místo řady Š, Ž, Č (kočička → kotička, žába → t'ába)
- Nediferencované sykavky obou řad (ostré S, Z, C → Š, Ž, Č)
- Hlásky C, Č jsou nahrazovány hláskami S, Š (cibule → sibule, kočka → koška)

VYVOZENÍ HLÁSKY Č

Vyvození hlásky metodou nepřímou

- ČIČÍ (volání na kočičku)
- KÁČ KÁČ (kačenka)
- ČIK ČIK (rýma)

Vyvození hlásky metodou přímou

- Izolovaně
 - hrot jazyka se zvedá k alveolám
 - Zuby jsou klešťovitě sevřeny (bez čelistního úhlu), v některých případech se mírně předsune mandibula dopředu
 - Rty jsou zaokrouhleny (razítko), koutky se přiblíží k sobě
 - Tiše a krátce vyslovujeme Č Č Č
- Ve spojení s vokály (volíme vokály slova, která co nejdéle podpoří artikulační postavení)
 - ČO ČU ČA ČE ČI
 - OČ UČ AČ EČ IČ
 - OČO UČU AČA

Vyvození hlásky metodou substituce:

- Vycházíme ze substituční hlásky Ť (buď na začátku, uprostřed nebo na konci slova)
- Použijeme podpůrné artikulační postavení vokály O - U : OŤ –UŤ – AŤ –EŤ – IŤ ; ŤO – ŤU – ŤA - ŤE – ŤI
- vyslovujeme krátce a šeptem, později hlas zesilujeme

Fixace nového mluvního stereotypu

- Zapojení do slov
 - ČOLEK, KOČKA, OČKA, POČKÁ
 - ČUNÍK, ČÁP, KAČ
 - ČENĚK, ČEKÁ, ČEPICE, OVEČKA
 - ČÍHÁ, BIČ, EVIČKA, KOČIČKA, OPIČKA, KULIČKA
 - KUKAČKA, ČOČKA
 - FÁČ, NAČ, BOHÁČ, KOLÁČ, PEKÁČ
- Zapojení do vět
 - ČENDA, EVIČKA – [spojka, sloveso] – ČOLEK, KOČKA
ČUNÍK, ČÁP
 - [podstatné jméno] – MÁ OČKA – NEMÁ OČKA
 - [podstatné jméno] – POČKÁ – NEPOČKÁ
 - ČENDA, EVIČKA, BABIČKA – MÁ KOLÁČ – NEMÁ
KOLÁČ

Automatizace správné výslovnosti

BABIČKA PEČE KOLÁČ,
OTÁČÍ MALÝ PEKÁČ.
KOLÁČ JE PĚKNĚ PEČENÝ,
ČOKOLÁDOU MÁČENÝ.

Chyby při vyvozování hlásky Č

- nediferencování sykavek
- nesprávná poloha jazyka, hrot jazyka nesměřuje k alveolám
- výdechový proud neprochází středem dutiny ústní

SOUHLÁSKY ÚŽINOVÉ (FRIKATIVY)

F, V

- Podle způsobu tvoření: úžinové (frikativy)
 - Podle místa tvorby: retozubné (labiodentální)
 - Podle akustického dojmu: třené, vlastní úžinové (středové)
 - Podle znělosti: F – neznělá, V – znělá
 - Podle párovosti: párové
-
- Čelistní úhel: mírný
 - Rty: aktivně se účastní artikulace přiblížením spodního rtu k horním řezákům, vytváří tak potřebnou úžinu
 - Jazyk: v postavení neutrálním, hrot jazyka se opírá o dolní dásně
 - Patrohltanový závěr: měkké patro uzavírá vstup výdechovému proudu vzduchu do dutiny nosní

- Výdechový proud vzduchu se nahromadí pod hlasivkami, které se od sebe oddálí (u F zůstávají v klidové poloze, u V se rozvíbruji). Dále výdechový proud vzduchu postupuje do rezonanční dutiny ústní. Spodní ret se přiblíží k horním řezákům a vytvoří malou úžinu. Přes úžinu prochází výdechový proud vzduchu, který se tře o spodní ret, v úžině se tvoří šum. Realizací hlásky dojde k uvolnění patrohltanového závěru.
- Nesprávná výslovnost:
 - Souhlásky F, V bývají narušeny vzácně. Setkáváme se s mogilálií, kdy jsou hlásky vynechávány nebo s paralálií, kdy jsou nahrazovány obouretnými P – B. Někdy se užívá místo znělého V neznělé F.
- Rozdíly:
 - F = neznělá, V = znělá. Artikulace je pevnější při neznělé hlásce F, při znělém V je šum překrýván zněním hlasu, takže je někdy méně zřetelné.

Auditivní diference

- **F- V :**

- FA -VA, FÁ -VÁ, FO -VO, FÓ -VÓ, FU -VU, FÚ -VÚ, FE - VE ,
FÉ - VÉ, FY - VY, FÝ - VÝ
- FANKA (jméno) - VANKA, FÍKO - VÍKO, FRKÁ (kůň) - VRKÁ
(holub)

VYVOZENÍ HLÁSKY F

Vyvození hlásky metodou nepřímou

- FÍ FÍ FÍ (vítr fouká)
- HAF, HAF
- PIF PAF
- UF UF (námaha)
- FUJ FUJ (je to ošklivé)
- FIDLI FIDLI (na housličky)

Vyvození hlásky metodou přímou

- Izolovaně
 - F F F (dítě si kontroluje správné artikulační postavení rtů, jazyka a čelistního úhlu – spodní ret je přiblížen k horním zubům, čelisti jsou od sebe mírně vzdáleny, jazyk se artikulace neúčastní, hrot jazyka se opírá o spodní dásně, hlasivky jsou v klidu, je to hláska neznělá)
- Ve spojení s vokály
 - FÁ- FÉ -FÍ- FÓ -FÚ
 - AFA -EFE -IFI -OFO- UFU

Vyvození hlásky metodou substituce:

- vycházíme z foukání, popř. pískání a současně prstem přitlačíme spodní ret k horním řezákům;
- z šeptaného [v] – znělost je eliminována

Fixace nového mluvního stereotypu

- Zapojení do slov
 - FANDA ,FIFI, FÍKY, FOUKÁ, HAFÍK, FUNÍ, BAFÁ

- Zapojení do vět
 - FANDA, FIFI – [spojka, sloveso] – FÍKY, FOUKÁ, FIDLI, FIDLI, HAFE!

Automatizace správné výslovnosti

FOUKÁ VENKU FOUKÁ,
HAF SE Z BOUDY KOUKÁ.
FANDA VOLÁ NA Hafa,
AŽ VSTANE A ZAHAFÁ.
HAFÁ HAF, ŽE NEVSTANE,
AŽ TO FOUKAT PŘESTANE.

Chyby při vyvozování hlásky F

- Ret je příliš silně přitisknutý k horním zubům (vytváří závěr) nebo je vtažený do dutiny ústní – výsledkem je místo třeného [f] explozivní [f].
- Ret se nepřitiskne k horním zubům vůbec, tím mezi nimi vznikne velká úžina.
- Slabý výdechový proud.
- Dítě tvoří místo úžiny retní závěr a hláska [f] zní jako [p].

VYVOZENÍ HLÁSKY V

Vyvození hlásky metodou nepřímou

- VIJÉ, VIJÓ (poháníme koníčky)

Vyvození hlásky metodou přímou

- Izolovaně
 - V V V (dítě si kontroluje správné artikulační postavení rtů, jazyka a čelistního úhlu – spodní ret je přiblížen k horním zubům, čelisti jsou od sebe mírně vzdáleny, jazyk se artikulace neúčastní, hrot jazyka se opírá o spodní dásně; hlasivky vibrují, je to hláska znělá)

- Ve spojení s vokály
 - VÁ- VÉ -VÍ- VÓ- VÚ
 - AVA- EVE- IVI- OVO -UVU

Vyvození hlásky metodou substituce:

- Dítě vyslovuje prodloužené úúúúú ve spojení s další samohláskou, např. úa, úe, úi, úo, úu. Když se při artikulaci současně přitiskne spodní ret k horním řezákům, ozve se zvuk va ve vi vo vu.
- Ozvučením [f] - dítě si zároveň odhmatává činnost hlasivek rukou.

Fixace nového mluvního stereotypu

- Zapojení do slov
 - VÉNA, VANA, VODA, VOLÁ, VONÍ, VÁBÍ
 - EVA, IVA, MÁVÁ, NOVÝ
- Zapojení do vět
 - VÉNA VOLÁ – EVO! IVO!
 - JE NOVÉ – NENÍ NOVÉ
 - VONÍ [obrázky květin]

Automatizace správné výslovnosti

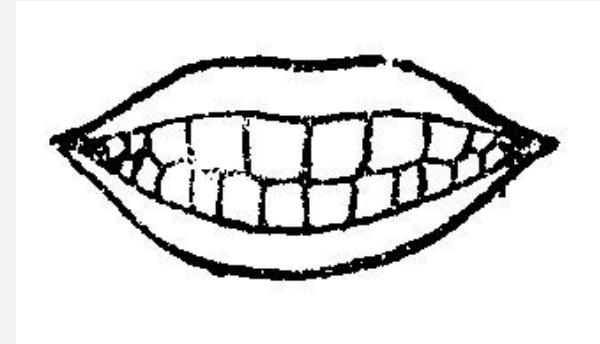
VÉNO, VÉNO, PODEJ VANU,
VYKOUPÁME NOVOU PANNU.
TU JE VODA, TU JE VANA,
UŽ JE PANNA VYKOUPANÁ.

Chyby při vyvozování hlásky V

- Ret je příliš silně přitisknutý k horním zubům (vytváří závěr) nebo je vtažený do dutiny ústní – výsledkem je místo třeného [v] explozivní [f].
- Ret se nepřitiskne k horním zubům vůbec, tím mezi nimi vznikne velká úžina.
- Slabý výdechový proud.
- Dítě tvoří místo úžiny retní závěr a hláska [v] zní jako [b].

SOUHLÁSKY ÚŽINOVÉ (FRIKATIVY)

S, Z

- Podle způsobu tvoření: úžinové (frikativy)
- Podle místa tvorby: dásňové (alveolární)
- Podle akustického dojmu: sykavky (sibilanty) ostré
- Podle znělosti: S – neznělá, Z – znělá
- Podle párovosti: párové

- Čelistní úhel: malý
- Rty: mírně protaženy ve vodorovném směru, koutky zaostřeny
- Jazyk: hrot jazyka se opírá o dolní řezáky, přední část jazyka se přibližuje k alveolárnímu výstupku → vznikne úžina
- Patrohltanový závěr: utvořen, rezonanční dutina nosní není zapojena

- Výdechový proud vzduchu se nahromadí pod hlasivkami, které se od sebe oddálí (u S zůstávají v klidové poloze, u Z se rozvibrují). Dále výdechový proud vzduchu postupuje do rezonanční dutiny ústní. Při realizaci hlásky v přední části ústní dutiny vznikne úzký průchod pro výdechový proud, který se prodírá úzkým průchodem mezi okraji jazyka a patrem, naráží na ostří řezáků, které jsou velmi sblíženy. Realizací hlásky dojde k uvolnění patrohltnového závěru.
- Před úpravou sykavek nejdříve přesně diagnostikujeme patologickou artikulaci, kdy sykavky mohou být současně patologicky tvořeny jedním i více způsoby. Některé formy sigmatismu vznikají porušeným slyšením zvuků o vyšších frekvencích následkem onemocnění vnitřního ucha. Proto se při poruše sykavek doporučuje vyšetření sluchu.
- Rozdíly:
 - S = neznělá, Z = znělá. Při neznělém S je artikulace pevnější, sykot proto ostřejší než při párové znělé souhlásce Z.

Druhy sigmatismů:

1. sigmatismus interdentální (mezizubní) - při němž je hrot jazyka vsunován mezi dolní a horní řezáky. Možnými příčinami může být návyk dítěte vysunovat jazyk z úst při potížích nosního dýchání nebo při otevřeném skusu (ústa zůstávají pootevřená a podporují tak vysunování jazyka z dutiny ústní). Obdobně disponuje k mezizubnímu sigmatismu i návyk dumlání zvláště dumlání jazykového hrotu spolu s návykem ústního dýchání.

2. sigmatismus addentální (přízubní) - vzniká tím, že se hrot jazyka opírá o horní řezáky, čímž se znemožňuje řídit expirační proud na ostří dolních řezáků. Sykavky tak pozbývají svého charakteristického sykotu a stávají se nejasnými. Takto otupělé sykavky, blížící se zvukově [t], bývají příznakem nitroušní nedoslýchavosti.

3. sigmatismus palatális (patrový) - hrot jazyka se posouvá ještě víc nahoru a dozadu.²⁹

4. sigmatismus labiodentális (retozubní) - sykavky se tvoří v úžině mezi spodním rtem a horními řezáky, čímž vzniká zvuk podobný [f].

5. sigmatismus bilabiális (retní) - rty se vysunují vpřed, vytvořený zvuk se blíží hlásce [f] nebo [š].

6. sigmatismus laterális (postranní, boční) - vzniká tím, že vzduchový proud místo středem dutiny ústní vychází buď po jedné (dexter – doprava, sinister – doleva) nebo po obou stranách (ambidexter) tvrdého patra.³⁰

7. sigmatismus nazalis (nosní) - je způsoben tím, že expirační proud vychází nosem místo ústy a tvoří přitom nepříjemný nosní šelest. Jazyk uzavírá dutinu ústní úplně, kdežto měkké patro uvolňuje vzduchu vstup do nosu.

8. sigmatismus stridens (hvízdavé šišláni)- se vyznačuje přehnanou, ostrou sykavostí.

9. sigmatismus laryngyalis (hrtanové šišláni) - se projevuje jako ostrý, sykavý šelest vznikající v hrtanu (tento náhradní způsob tvoření hlásek bývá např. při palatolálii).

10. nahrazování znělých sykavek neznělými (zuby – suby, žížala – šíšala...)

11. sigmatismus aspirační (vdechový) – sykavky jsou tvořeny retozubním, ostrým trhaným dechem.

12. sigmatismus mixta – sykavky zní nediferencovaně, jako nevyhraněný zvuk

Příklad patologicky tvořených sykavek více způsoby:

sigmatismus lateralis, addentalis at nazalis (postranní, přízubní, nosní).

Auditivní diference

- S- Z :
 - SA -ZA, SÁ -ZÁ, SO -ZO, SÓ -ZÓ, SU - ZU, SÚ - ZÚ, SE - ZE , SÉ - ZÉ, SY - ZY, SÝ - ZÝ
 - SEM - ZEM, VOSY - VOZY, LEZE - V LESE

VYVOZENÍ HLÁSKY S

Vyvození hlásky metodou nepřímou

- SSS SSS (syčí had)

Vyvození hlásky metodou přímou

- Izolovaně
 - S S S S (dítě si kontroluje správné artikulační postavení rtů, jazyka a čelistního úhlu – jazyk je po stranách přitlačen k okrajům patrové klenby, konec jazyka se opírá o spodní dásně a o zadní stěny spodních zubů, čelistní úhel je malý, koutky rtů zaostřeny do mírného úsměvu, hlasivky nejsou v

činnosti; nácvik výdechového proudu, dítě si odhmatává na dlani)

- Ve spojení s vokály
 - SÍ- SÉ- SÁ- SÓ- SÚ
 - ISI- ESE –ASA- OSO- USU

Vyvození hlásky metodou substituce:

- Vycházíme z hlásky [c] s prodloužením artikulační fáze (tenze) cccsssss - zdůrazníme konec prodloužení a dostaneme izolované [s].
- Vycházíme z prodloužené artikulace hlásky [f] – dítě fouká na prst přiložený k dolním řezákům, současně mu roztahujeme ústní koutky do širokého úsměvu.

Fixace nového mluvního stereotypu

- Zapojení do slov
 - SYN, SYPE, SÍTO, MÍSA, PÍSKÁ, NESE, NOSÍ, KOSÍ
 - LES, VES, PES, KLAS, VLAS, HLAS
 - SOŇA, SOKOL, SOVA, SELE, SEDÍ, SŮL
- Zapojení do vět
 - SIMONA - SOŇA – [spojka] – PES – SOVA – SELE
 - SIMONA - SOŇA – SYPE – PÍSKÁ – NESE
 - SIMONA - SOŇA – [vidí, maluje] SOKOLA – SOVU - SELE – MÍSU - LES

Automatizace správné výslovnosti

SOVA V LESE

SOVA SEDÍ SAMA V LESE,

VE DNE SPÍ A NEPOHNE SE.

V NOCI HOUKÁ: „VSTÁVEJ, SÝČKU!“

POZOM SPOLU PŘI MĚSÍČKU

SLÍDÍ PO LESE.

Chyby při vyvozování hlásky S

- Dítě nevytvoří dostatečně velkou středovou úžinu a výdechový proud pak nemá volný průchod (např. jazyk je nadzvednut příliš vysoko).
- Dítě nenadzvedne dostatečně jazyk (ten je příliš nízko), čímž se výdechový proud netře a nevzniká tak charakteristický šum [s].
- Hrot jazyka je vsunutý mezi zuby, je slyšet měkký šum (sigmatismus interdentalní – mezizubní).
- Hrot jazyka je nadzvednut nahoru, výdechový vzdušný proud uniká přes přední část jazyka mezi zuby širokým proudem z ústní dutiny

(sigmatismus addentální – přízubní). Akusticky slyšíme zvuk, který se podobá [t], někdy je doprovázen „prskáním“.

- Zvuk hlásky [s] se podobá spíše zvuku hlásky [f], neboť se tvoří v úžině mezi spodním rtem a horními zuby (sigmatismus labiodentální – retozubní). Výdechový proud naráží na spodní ret, který je vytažen k horním zubům.
- Jsou – li rty vysunuty příliš dopředu, hláska [s] se akusticky podobá [š] nebo [f]. Je to sigmatismus bilabiální – obouretný.
- Jestliže výdechový proud po dobu artikulace [s] uniká buď po jedné nebo po obou stranách ústní dutiny ven, jde o sigmatismus laterální – bokový.
- Při úniku výdechového proudu nosem zní nepříjemný nosový šelest (sigmatismus nazální – nosový). Příčinou bývá oslabená funkce patrohltanového závěru.
- Nepříjemně ostrý zvuk hlásky [s] působí rušivě jednak v běžné mluvě, jednak při zesílení zvuku přes mikrofon (sigmatismus stridens – ostrý, sykavý). Příčinou bývá nadměrná síla výdechového proudu.
- Při artikulaci hlásky [s] někdy dítě vtahuje vzduch do sebe, tedy opačným směrem (sigmatismus aspirační – vdechový).
- Je-li hrot jazyka nadzvednut a posunut dozadu, výdechový proud prochází úžinou mezi tvrdým patrem a jazykem (sigmatismus tvrdopatrový – palatální).
- Při palatolálii se vyskytuje sigmatismus laryngální – hrtanový.
- Častou příčinou odlišné výslovnosti hlásky [s] je akustická nediferenciace sykavek.

VYVOZENÍ HLÁSKY Z

Vyvození hlásky metodou nepřímou

- BZZZ BZZZ (bzučí moucha, včela)

Vyvození hlásky metodou přímou

- Izolovaně
 - ZZZZZZ (dítě si kontroluje správné artikulační postavení rtů, jazyka a čelistního úhlu – jazyk je po stranách přitlačen k okrajům patrové klenby, konec jazyka se opírá o spodní dásně a o zadní stěny spodních zubů, čelistní úhel je malý, koutky rtů zaostřeny do mírného úsměvu, hlasivky jsou v činnosti; nácvik výdechového proudu, dítě si odhmatává vibrace na krku – hrtanu, příp. na spodním rtu)
- Ve spojení s vokály
 - ZÍ -ZÉ- ZÁ -ZÓ- ZÚ
 - IZI- EZE (AZA- OZO- UZU)

Vyvození hlásky metodou substituce:

- Vycházíme z hlásky [s] přidáním hlasu (ozvučením). Znění hlasu dítě kontroluje sluchem a hmatem (odhmatáním vibrací na hrtanu)

Fixace nového mluvního stereotypu

- Zapojení do slov
 - ZIMA, ZÍVÁ, ZELÍ, ZEBE, ZEM, ZELENÝ, ZELENINA
 - VOZÍ, LOZÍ, VEZE, LEZE, CHŮZE, KOZA
- Zapojení do vět
 - [jméno] – ZÍVÁ
 - Komu je ZIMA? [jména, zvířata]
 - ZITA VEZE ZELÍ.
 - Co je ZELENINA? (dítě ukazuje na obrázky a říká: je ZELENINA – není ZELENINA.

Automatizace správné výslovnosti

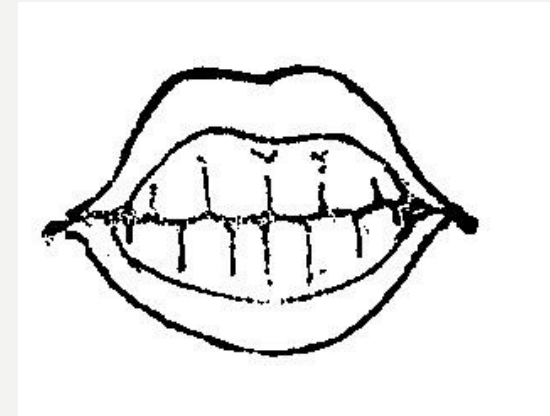
LEZE, LEZE PO ŽELEZE,
NEDÁ POKOJ, AŽ TAM VLEZE.

Chyby při vyvozování hlásky Z

- Vyskytují se všechny typy patologického tvoření analogické s hláskou [s] – viz výše v textu.
- Hlásky nemá dostatečnou znělost, popř. znělost chybí.

SOUHLÁSKY ÚŽINOVÉ (FRIKATIVY)

Š, Ž

- Podle způsobu tvoření: úžinové (frikativy)
 - Podle místa tvorby: dásňové (alveolární)
 - Podle akustického dojmu: sykavky (sibilanty) tupé
 - Podle znělosti: Š – neznělá, Ž – znělá
 - Podle párovosti: párové
-
- Čelistní úhel: malý
 - Rty: na rozdíl od ostrých sykavek mají retní otvor méně prodloužený, rty se sblíží a zaokrouhlují, tím se zvětšuje rezonanční dutina ústní a snižuje se výška charakteristického šumu
 - Jazyk: hrot jazyka se neopírá o dolní řezáky, zdvihá se k patru, kde přichází do styku s alveolárním výběžkem a vytváří úzký průchod
 - Patrohltanový závěr: utvořen, je vyloučeno zapojení rezonanční dutiny nosní

- Výdechový proud vzduchu se nahromadí pod hlasivkami, které se od sebe oddálí (u Š zůstávají v klidové poloze, u Ž se rozvíbruji). Dále výdechový proud vzduchu postupuje do rezonanční dutiny ústní. Vzdušný proud je méně ostrý než při ostrých sykavkách, prochází totiž širší úžinou, nenaráží na ostří řezáků, ale rozptyluje se. Rezonanční dutina je větší než při ostrých sykavkách. Realizací hlásky dojde k uvolnění patrohltnového závěru.
- Nesprávná výslovnost – VIZ hlásky S – Z
- Rozdíly:
 - Š = neznělá, Ž = znělá. Artikulace hlásky Š je pevnější než u znělého konsonantu Ž.
- Na poslech působí souhlásky Š – Ž dojemem sykotu méně ostrého, než jaký je při S – Z, proto se používá termín sykavky tupé.

Auditivní diferenciacie

- **Š- Ž :**
 - ŠA -ŽA, ŠÁ -ŽÁ, ŠO -ŽO, ŠÓ -ŽÓ, ŠU - ŽU, ŠÚ - ŽÚ, ŠE - ŽE , ŠÉ - ŽÉ, ŠY - ŽY, ŠÝ - ŽÝ
 - ŠIJE - ŽIJE, KUŠE - KŮŽE, MOŠNA - MOŽNÁ

Auditivní diferenciacie

- **Š- S :**
 - ŠA -SA, ŠÁ -SÁ, ŠO -SO, ŠÓ -SÓ, ŠU - SU, ŠÚ - SÚ, ŠE - SE , ŠÉ - SÉ, ŠY - SY, ŠÝ - SÝ
 - ŠÍP - SYP, ŠIJE - SIJE, NÁŠ - NÁS, VÁŠ - VÁS, MYŠKA - MISKA

VYVOZENÍ HLÁSKY Š

Auditivní diferenciacce

- Š- S:
 - ŠA -SA, ŠÁ -SÁ, ŠO -SO, ŠÓ -SÓ, ŠU - SU, ŠÚ - SÚ, ŠE - SE , ŠÉ - SÉ, ŠY - SY, ŠÝ - SÝ
 - ŠÍP - SYP, ŠIJE - SIJE, NÁŠ - NÁS, VÁŠ - VÁS, MYŠKA - MISKA

Vyvození hlásky metodou nepřímou

- ŠŠŠ ŠŠŠ (mašinka, vítr)
- KŠÁ KŠÁ (odháníme slepice)
- ŠAK - TAK, ŠAK -TAK (kachna)
- PŠŠ PŠŠ (tiše)

Vyvození hlásky metodou přímou

- Izolovaně
 - Š Š Š Š Š Š (dítě si kontroluje správné artikulační postavení rtů, jazyka a čelistního úhlu – hrot jazyk se zvedá k alveolárnímu výběžku, se kterým vytváří úzký průchod, koutky rtů jsou přiblíženy a rty mírně zaokrouhleny, čelistní úhel je malý, hlasivky nejsou v činnosti; nácvik výdechového proudu, dítě si odhmatává na dlani)
- Ve spojení s vokály
 - ŠÁ- ŠÓ- ŠÚ (ŠÉ - ŠÍ)
 - AŠA -OŠO- UŠU (EŠE -IŠI)

Vyvození hlásky metodou substituce:

- Vycházíme z hlásky [č] s prodloužením artikulační fáze (tenze) ččšššš; zdůrazníme konec prodloužení a dostaneme izolované[š]

Fixace nového mluvního stereotypu

- Zapojení do slov
 - ŠATY, ŠÁTEK, ŠÁLA, ŠUM, ŠUMÍ, ŠEDÝ, ŠIJE, ŠÍPEK
 - ŠAŠEK, MÁŠA, DÁŠA, VAŠEK, PÍŠE, PEŠEK, KOŠÍK, MYŠKA, LIŠKA, ŠIŠKA
- Zapojení do vět
 - VAŠEK, MÁŠA – [sloveso] – ŠATY, ŠÁLU, ŠÁTEK, KOŠÍK, MYŠKU, LIŠKU, ŠIŠKU
 - VAŠEK, MÁŠA – [PÍŠE] - Š
 - Kdo má ŠATY, ŠÁLU, ŠÁTEK?
 - MÁ ŠATY – NEMÁ ŠATY

Automatizace správné výslovnosti

ŠIJU, ŠIJU KOŠILKU,
UŠIJU JI ZA CHVILKU.
PAK UŠIJU KABÁTEK
NAŠÍ DÁŠI NA SVÁTEK.

Chyby při vyvozování hlásky Š

- Častou příčinou odlišné výslovnosti hlásky [š] je nediferencování sykavek.
- V důsledku nevýrazné artikulační mimiky se hláska [š] akusticky přibližuje hlásce [s].
- Posunutí artikulační báze dozadu má za následek, že [š] zní jako [ch]
- Může se vyskytnout patologická výslovnost ve smyslu sigmatismu interdentálního, addentálního, labiodentálního, bilabiálního, palatálního, laterálního, velárního, nazálního, vdechového, laryngálního a stridens.

VYVOZENÍ HLÁSKY Ž

Auditivní diferenciacce

- **Ž - Z:**
 - ŽA - ZA, ŽÁ - ZÁ, ŽO - ZO, ŽÓ - ZÓ, ŽU - ZU, ŽÚ - ZÚ, ŽE - ZE, ŽÉ - ZÉ, ŽY - ZY, ŽÝ - ZÝ

Vyvození hlásky metodou nepřímou

- BŽŽŽ BŽŽŽŽ (čmelák)
- ŽUCH (pytel spadnul na zem)

Vyvození hlásky metodou přímou

- Izolovaně
 - ŽŽŽŽŽŽ (dítě si kontroluje správné artikulační postavení rtů, jazyka a čelistního úhlu - hrot jazyk se zvedá k alveolárnímu výběžku, se kterým vytváří úzký průchod, koutky rtů jsou přiblíženy a rty mírně zaokrouhleny, čelistní úhel je malý, hlasivky jsou v činnosti; nácvik výdechového proudu, dítě si odhmatává vibrace pod bradou)
- Ve spojení s vokály
 - ŽÁ- ŽÓ -ŽÚ (ŽÉ - ŽÍ)
 - AŽA- OŽO- UŽU (EŽE - IŽI)

Vyvození hlásky metodou substituce:

- Vycházíme z hlásky [š] s výrazným zapojením hlasu (ozvučením)
Znění hlasu dítě kontroluje sluchem a hmatem (odhmatáním vibrací pod bradou)

Fixace nového mluvního stereotypu

- Zapojení do slov
 - ŽAL, ŽÁK, ŽÁBA, ŽÁDÁ
 - ŽOK, ŽOFIE, ŽOLÍK
 - ŽULA, ŽUŽU, ŽUPAN, MŮŽU, MAŽU, JEŽEK
- Zapojení do vět
 - ŽOFIE – [sloveso] – ŽÁK – ŽÁBA – ŽUŽU
 - JE ŽÁBA – NENÍ ŽÁBA
 - ŽOFIE MAŽE [chléb, rohlík, veku, pečivo]

Automatizace správné výslovnosti

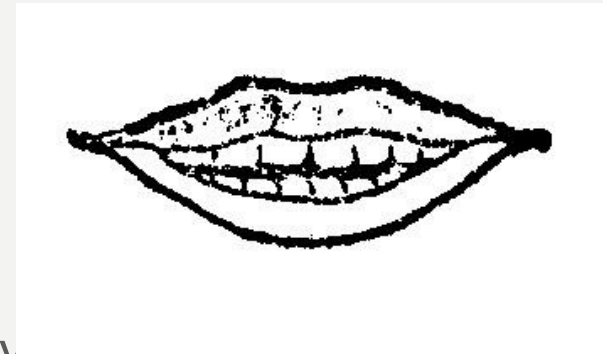
ŽÁBA ŽENÍ ŽABÁKA,
ŽABÁK ANI NEKVÁKÁ.
ŽÁDNOU ŽENU NECHTĚL MÍT,
CHTĚL V KALUŽI KLIDNĚ ŽÍT

Chyby při vyvozování hlásky Ž

- Častou příčinou odlišné výslovnosti hlásky [ž] je akustické nediferencování sykavek.
- Nesprávná poloha jazyka, kdy jazyk není nadzvednut vůbec nebo nedostatečně. Mezi jazykem a patrem vzniká příliš velká úžina a nevytvoří se charakteristický šum hlásky.
- V důsledku nevýrazné artikulační mimiky se hláska [ž] akusticky přibližuje hlásce [z].
- Může se vyskytnout patologická výslovnost ve smyslu sigmatismu interdentálního, addentálního, labiodentálního, bilabiálního, palatálního, laterálního, velárního, nazálního, vdechového, laryngálního a stridens.

HLÁSKA ÚŽINOVÁ (FRIKATIVA)

J

- Podle způsobu tvoření: úžinová (frikativa)
- Podle místa tvorby: tvrdopatrová (palatální)
- Podle akustického dojmu: třená, vlastní úžinová (středová)
- Podle znělá
- Podle párovosti: nepárová

- Čelistní úhel: malý
- Rty: retní otvor poněkud prodloužen, koutky částečně zaostřeny
- Jazyk: hrot jazyka se opírá o dolní řezáky, okraje jazyka se přitisknou po obou stranách k okrajům tvrdého patra
- Patrohltanový závěr: měkké patro tvoří patrohltanový závěr

- Výdechový proud vzduchu se nahromadí pod hlasivkami, které se od sebe oddálí a rozvibrují. Dále výdechový proud vzduchu postupuje do dutiny ústní. Při realizaci hlásky dojde k vytvoření dosti širokého průchodu pro výdechový proud mezi jazykem a patrem. Třecí šum je málo výrazný.
- Nesprávná výslovnost – velmi ojedinělá; někdy je hláska vynechávána nebo může být vyslovována laterálně

VYVOZENÍ HLÁSKY J

Vyvození hlásky metodou nepřímou

- JÉJE
- JEJDA JEJDA

Vyvození hlásky metodou přímou

- Ve spojení s vokály (izolovaně hlásku nevyvozujeme)
 - JÍ- JÉ -JÁ- JÓ- JÚ
 - ÍJÁ- ÍJÉ -ÍJÁ- ÍJÓ- ÍJÚ

Vyvození hlásky metodou substituce:

- Vycházíme z hlásky [i], [í], které dítě vyslovuje ve spojení se samohláskou [á], aby dítě při artikulaci mělo možnost vidět pohyb jazyka směrem dolů.
- Dítě vyslovuje samohlásku [i] při zmenšeném čelistním úhlu a větším zaostřování koutků úst (široký úsměv) prodlouženě a ve spojení se samohláskami. Z „já, jé, jó, jú, jí“ postupně vznikne „já, jé, jó, jú, jí“, opačným postupem vyvodíme koncové [j] – „aj, ej, ij, oj, uj“.
- Vysloví -li dítě hlásku [j] správně ve spojení se všemi samohláskami, začneme vyvozovat samostatné [j] fixací kinesteze hlásky.

Fixace nového mluvního stereotypu

- Zapojení do slov
 - JÁ, JANA, JÉ, JÉJE, JÁJA, PÁJA, ÁJA, MÁJA
 - JÍ, JÍME, JÁMA, JEDE, MYJE
 - JENDA, DÁJA, KÁJA
- Zapojení do vět
 - JÁJA, PÁJA, ÁJA, MÁJA – JEDE, MYJE, JÍ

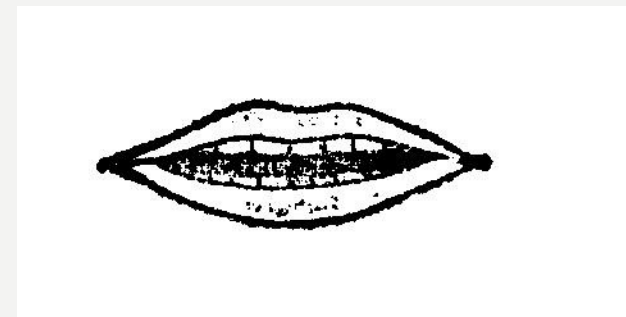
Automatizace správné výslovnosti

JANO, JANO, PODEJ VANU,
VYKOUPÁME NOVOU PANNU.
TU JE VODA, TU JE VANA,
UŽ JE PANNA VYKOUPANÁ.

Chyby při vyvozování hlásky J

- Hláska [j] je náročná na pevný patrohltanový závěr. Děti někdy vyslovují hlásku s nosovým zabarvením, tedy s uvolněným patrohltanovým závěrem.
- Dítě silně přitlačí jazyk k tvrdému patru, místo [j] zazní [k] nebo má hláska [j] chrčivý zvuk.
- Může se vyskytnout patologická výslovnost – **jotacismus** - jako symptom huhňavosti, palatolalie a dysartrie. Samostatně se vyskytuje vzácně.

HLÁSKA ÚŽINOVÁ (FRIKATIVA) CH

- Podle způsobu tvoření: úžinová (frikativa)
 - Podle místa tvorby: měkkopatrová (velární)
 - Podle akustického dojmu: třená, vlastní úžinová (středová)
 - Podle neznělá
 - Podle párovosti: nepárová (je to nepravý pár s hláskou H)
-
- Tento konsonant se tvoří na stejném místě jako K – G
 - Čelistní úhel: mírný
 - Rty: aktivně se artikulace neúčastní
 - Jazyk: hrot jazyka se opírá o dolní řezáky nebo je volně v dutině ústní
 - Patrohltanový závěr: utvořen, uzavírá výdechovému proudu vstup do rezonanční dutiny nosní

- Výdechový proud vzduchu se nahromadí pod hlasivkami, které se od sebe oddálí a zůstávají v klidové poloze. Dále výdechový proud vzduchu postupuje do dutiny ústní. Při realizaci hlásky prochází úžinou, kterou tvoří zadní část hřbetu jazyka a začátek měkkého patra. Hlásky CH má výraznější a drsnější třecí šum (než hlásky J), který při její realizaci není překrýván zněním hlasu. Při realizaci hlásky dojde k uvolnění patrohltanového závěru.
- Nesprávná výslovnost: Někdy dochází k vynechávání hlásky nebo nahrazováním za T – D – K. K deformaci zvuku dochází u otevřené huhňavosti a palatolálie. S vadnou výslovností se setkáváme zřídka (hovoříme o chiticismu).

VYVOZENÍ HLÁSKY CH

Auditivní diference

- CH- H :
 - CHA -HA, CHÁ -HÁ, CHO -HO, CHÓ -HÓ, CHU - HU, CHÚ - HÚ, CHE - HE , CHÉ - HÉ, CHY - HY, CHÝ - HÝ
 - CHODÍ - HODÍ, HOUBA - CHLOUBA

Vyvození hlásky metodou nepřímou

- CHACHACHA
- CHICHICHI
- ÓCH, ÓCHICH
- ÁCH, ÁCHICH

Vyvození hlásky metodou přímou

- Izolovaně
 - CH CH CH (zahříváme ruce, dítě odhmatává artikulační výdechový proud na hřbetu ruky, vhodné je upozornit na nečinnost hlasivek odhmatáním na hrtanu)
- Ve spojení s vokály
 - CHÁ- CHÓ- CHÚ- CHÉ- CHÍ
 - ÁCH- ÓCH- ÚCH- ÉCH- ÍCH

Vyvození hlásky metodou substitute:

- Pomocí tzv. aspirovaného prodlouženého [k], dítě vyslovuje kchchch. Zde je nutné upozornit na možné potíže s oddělením [k] od [ch] v důsledku těsného artikulačního postavení.

Fixace nového mluvního stereotypu

- Zapojení do slov
 - CHATA, CHÁPE, CHODÍ, CHOVÁ, CHUDÝ, CHYBA, CHALUPA
 - MOUCHA, MICHAL, MÍCHÁ, PÍCHÁ, BOUCHÁ, LACHTAN
 - SMÍCH, MECH, BUCH, DECH, MĚCH
- Zapojení do vět
 - MICHAL – CHODÍ, BOUCHÁ, MÍCHÁ, MÁCHÁ
 - MICHAL [má, maluje, vidí] –CHATU, CHALUPU, MOUCHU

Automatizace správné výslovnosti

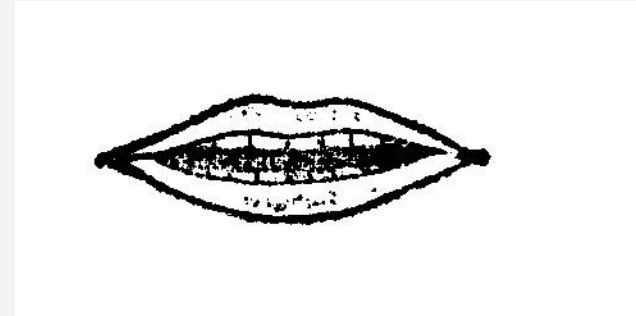
CHACHA, CHECHE, CHICHI, CHICHU,
COPAK JE TI HONZO K SMÍCHU?
JAKPAK BYCH SE NECHECHTAL,
KDYŽ MĚ TÁTA POLECHTAL.
POLECHTAL MĚ NA ZÁDECH,
SMÍCHEM SOTVA CHYTÁM DECH.

Chyby při vyvozování hlásky CH

- Záměna úžiny za závěr. Vytvoření zadního závěru vyvolává akustický dojem [k], posun závěru dopředu má za následek artikulaci [t].
- Vytvoření příliš široké úžiny vpředu - [ch] zní jako [š].
- Při oslabení výdechového artikulačního proudu zní hláska [ch] nejasně, popř. úplně chybí.

HLÁSKA ÚŽINOVÁ (FRIKATIVA)

H

- Podle způsobu tvoření: úžinová (frikativa)
 - Podle místa tvorby: hrtanová (laryngeální)
 - Podle akustického dojmu: třená, vlastní úžinová (středová)
 - Podle znělosti: znělá
 - Podle párovosti: nepárová (je to nepravý pár s hláskou CH)
-
- Čelistní úhel: malý
 - Rty: v relativním klidu
 - Jazyk: v relativním klidu
 - Patrohltanový závěr: měkké patro tvoří patrohltanový závěr

- **Souhláska H je tvořena v hrtanu. Vytváří se tam znění hlasu i úžina pro výdechový proud. Hlasivky zaujmají postavení odlišné od pozic při artikulaci hlásek ostatních. Jsou ve většině délky blanité části sblíženy, v chrupavčité části mezi nimi zůstává úzká štěrbina ve tvaru trojúhelníku. Delší část hlasivek kmitá a vydává hluboký tón, v chrupavčité části se vytváří úžina, kde vzniká šum vyvolaný třením výdechového proudu o stěny štěrbiny.**
- **Nesprávná výslovnost: U hlásky H se můžeme setkat při nedostatečném výdechovém proudu s oslabením až zánikem tření o stěny štěrbiny hlasivek, hláska se stává nezřetelnost. Někdy může docházet k vynechávání hlásky nebo k výslovnosti podobné hlásce CH.**
- **Paralálie čatější než mogilálie**

VYVOZENÍ HLÁSKY H

Vyvození hlásky metodou nepřímou

- HOUPY HOUPY
- ÍÍHÁ ÍÍHÁÁ (koník)
- HÚ HÚ HÚ (sova)
- ÁHÁ ÓHÓ (divíme se)

Vyvození hlásky metodou přímou

- Izolovaně
 - H H H (Při vyvozování využíváme hmatového vnímání chvění hlasivek na hrtanu. Hlásky je náročná po stránce dechové i hlasové. Protože dítě při vyvozování soustavně a velmi hluboce vydechuje, intervaly vyvozování musí být velmi krátké.)
- Ve spojení s vokály
 - HÁ -HÓ- HÚ- HÉ -HÍ
 - ÁHÁ- ÓHÓ- ÚHÚ- ÉHÉ -ÍHÍ

Vyvození hlásky metodou substituce:

- Vycházíme z pomocné hlásky [ch], a to jejím ozvučením, navíc dítě odhmatává chvění hlasivek na hrtanu. Nutným předpokladem je auditivní diferenciací [h] - [ch].

Fixace nového mluvního stereotypu

- Zapojení do slov
 - HANA, HÁJ, HAJNÝ, HODÍ, HODNÝ, HOUBA, HOUKÁ, HOUPE
 - VÁHA, TAHÁ, NOHA, DUHA, DOHÁNÍ, VYHÁNÍ, ZAHÁNÍ
- Zapojení do vět
 - HANA, HAJNÝ – HODÍ, HÁZÍ, HOUPE, HLADÍ

Automatizace správné výslovnosti

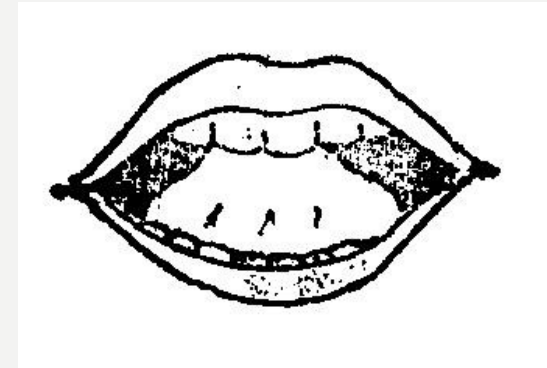
A E I O U – MÁMA UŽ JE TU,
HA HE HI HO HU – JÁ JÍ POMOHU.

Chyby při vyvozování hlásky H

- V důsledku nadměrného nadzvedávání zadní části jazyka vzniká místo[h] zvuk hlásky [ch].
- Hlásku [h] na začátku slova dítě vyráží tak explozivně, že akusticky zní jako [k].
- Při oslabení výdechového artikulačního proudu zní hláska [h] nejasně, popř. úplně chybí.

HLÁSKA ÚŽINOVÁ (FRIKATIVA)

L

- Podle způsobu tvoření: úžinová (frikativa)
- Podle místa tvorby: alveolární
- Podle akustického dojmu: laterální (boková)
- Podle znělosti: znělá
- Podle párovosti: nepárová

- Čelistní úhel: je dosti velký, takže je vidět postavení jazyka
- Rty: v postavení neutrálním
- Jazyk: při realizaci hlásky se hrot jazyka přitiskne k horním alveolám, vytvoří tak napříč jazyka překážku výdechovému proudu, takže vzduch uniká po obou stranách jazyka (po bocích jazyka, proto „boková“)
- Patrohltanový závěr: měkké patro tvoří pevný závěr, přitlačí se ke stěně hltanu

- Výdechový proud vzduchu se nahromadí pod hlasivkami, které se od sebe oddálí a rozvibrují. Dále výdechový proud vzduchu postupuje do dutiny ústní. Hrot jazyka se přitiskne k horním alveolám, vytvoří tak napříč jazyka překážku výdechovému proudu, takže vzduch uniká po obou stranách jazyka.
- Nesprávná výslovnost: typu mogilálie nebo paralálie (nahrazováno hláskami j, h, v). Při otevřené huhňavosti a palatolálii je zvuk deformován.
- Vadné tvoření hlásky L: lambdacismus (dítě například tvoří zvuk rty, vysouvá při artikulaci hrot jazyka z úst, jazyk vůbec nezvedá nebo hlásku tvoří bočním pohybem dolní čelisti (jako žvýkání))

VYVOZENÍ HLÁSKY L

Vyvození hlásky metodou nepřímou

- LA LA LA (popěvek)

Vyvození hlásky metodou přímou

- Izolovaně
 - L L L L L (dítě si kontroluje správné artikulační postavení rtů, jazyka a čelistního úhlu – hrot jazyk se přitiskne k alveolárnímu výstupku, vytvoří překážku, kterou výdechový proud obchází po obou stranách, rty jsou v neutrálním postavení, čelisti jsou mírně oddáleny, hlasivky vibrují, je to hláska znělá)
- Ve spojení s vokály
 - LÁ - LÓ - LÚ- LÉ- LÍ
 - ÁL- ÓL- ÚL- ÉL- ÍL
 - ALA- OLO- ULU- ELE - ILI

Vyvození hlásky metodou substituce:

Za substituční hlásku můžeme považovat samohlásku [a].

Příklady cvičných slov a textů k fixaci mluvního stereotypu:

LA- : LANO, LAK, LAP (jméno psa),

LO- : LOUKA, LOV, LOVÍ,

LE- : LEV, LEN, LÉK, LEPÍ, LETÍ

LU-: LUK, LUP, LUDĚK, LUPEN, LUNA

LI- : LÍBA, LÍPA, LÍN

L uprostřed slova : MALÁ, VOLÁ, HALÓ, KOLO, MÍLA, POLE, BOULE, BOLÍ,
BALÍ, PÁLÍ, VALÍ

L na konci slova : ÚL, PŮL, HŮL, KŮL, SŮL, PAL, DÁL, PAVEL, JETEL,
MOTÝL

L po samohlásce – před souhláskou: HŮLKA, PŮLKA, PILKA, HOLKA,
MILKA, VELKÁ

L v souhláskových shlucích:

- BLANKA, BLÁTO, BLEDÝ, BLECHA, OBLEK, OBLAK, OBLOUK
- PLAVE, PLUJE, PLETE, PLEJE, PLECH
- MLOK, MLÁTO, MLÉKO, MLÝNEK, MLUVÍ
- VLK, VLEK, VLAKE, VLAJE, VLAJKA
- FLEK, FLINTA, FLÍČEK
- DLÁTO, DLABE, DLOHÝ, JEDLE, NUDLE, VIDLE, MADLO, MÝDLO
- TLAPA, TLAČÍ, TLUČE, OTLAK
- KLÁDA, KLACEK, KLIKA, KLÍN, KLEPE
- HLAVA, HLÍNA, HLOUBKA, HLAS, HLEDÁ, HLÍDÁ, UHLÍ, HLADÍ
- CHLAP, CHLUP, CHLÉB, CHLADÍ
- ČLUN, ČLOVĚK, ČLÁNEK
- ŠLE, MAŠLE, ŠLÁPOTA,
- ŽLUTÝ, ŽLUNA, VYŽLE, ŽLAB, ŽLUČ
- CLO, CLONA, ZÁCLONA
- SLON, SLUNCE, SLEVA, OSLÍK, SLANÝ, SLADKÝ, SLABÝ
- ZLÝ, ZLATÝ, KOZLÍK, MAZLÍK
- Zapojení do vět a větných stereotypů:
 - PAVEL, KAMIL, MÍLA, BLANKA - VOLÁ - HALÓ
 - PAVEL, KAMIL, MÍLA, BLANKA - MALUJE - JABLKO, MOTÝLA, VLAJKU
 - LÍBA - HLEDÁ - BALÍK, LOPATU, JABLKO, PAVLA, TULIPÁN, LUPU
 - LÁLO -LÁLÓ
 - LALILO -LALILO
 - KLAPALO -KLEPALO
 - KLIPY -KLAPY
 - KLIKA KLAPLA

Automatizace správné výslovnosti

NAŠE MALÁ KAMILA,
BAVILA SE BAVILA,
FOUKALA MYDLINKY,
BYLY Z NICH BUBLINKY.
LIDLO, LIDLO, PODEJ MÝDLO,
JE TAM DOLE, KDE JE BIDLO,
MYDLIT BUDU JÁ I MILKA,
POVLAKY I BÍLÁ TÍLKA.

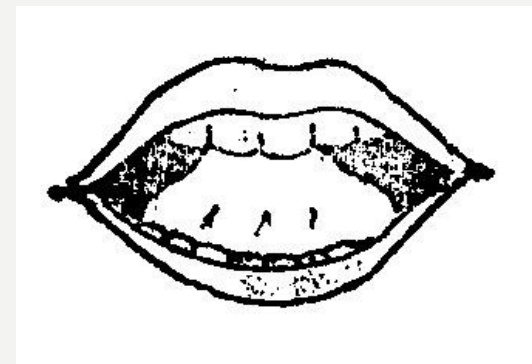
Chyby při vyvozování hlásky L

- Podle náhradních mechanismů, kterými je hláska tvořena, se může se vyskytnout patologická výslovnost - **lambdacismus**:
 - *bilabiální (obouretní)* - náhradním úkonem je aktivita rtů
 - *labiodentální (zuboretní)* - vyskytuje se jen zřídka, je tvořen závěrem horního rtu a dolních řezáků nebo dolního rtu a horních řezáků
 - *interdentální (mezizubní)* - hláska je tvořena vysunutým hrotem jazyka mezi zuby
 - *palatální (patrový)* - hrot jazyka se stáčí nahoru a vzad (tzv. měkké [l])
- Při oslabeném patrohltanovém závěru část výdechového proudu uniká nosní dutinou a hláska [l] má nosové zabarvení.
- Častou chybou je pohyb spodní čelisti směrem nahoru, v důsledku toho není zvuk hlásky čistý.

HLÁSKA ÚŽINOVÁ (FRIKATIVA)

R

- Podle způsobu tvoření: úžinová (frikativa)
 - Podle místa tvorby: alveolární
 - Podle akustického dojmu: kmitavá (vibrant)
 - Podle znělosti: znělá
 - Podle párovosti: nepárová
-
- Čelistní úhel: je středně velký
 - Rty: v postavení neutrálním
 - Jazyk: při artikulaci hlásky se jazyk tiskne svými okraji k patru, hrot jazyka je rozkmitán výdechovým proudem (hrot jazyka se střídavě přibližuje k alveolám a opět se od nich vzdaluje)
 - Patrohltanový závěr: utvořen

- Výdechový proud vzduchu se nahromadí pod hlasivkami, které se od sebe oddálí a rozvibrují. Dále výdechový proud vzduchu postupuje do dutiny ústní. Hrot jazyka je rozkmitán výdechovým proudem (hrot jazyka se střídavě přibližuje k alveolám a opět se od nich vzdaluje). Počet kmitů není velký (1 – 2 kmity v nepřízvučné slabice, 3 – 4 kmity ve slabice přízvučné). Úžina je mezi alveolami a kmitajícím hrotem jazyka.
- Vadné tvoření hlásky: rotacismus – vzniká tím, že dítě nedovede správně vytvořit kmity konečkem jazyka a uchyluje se k rozmanitým úkonům náhradním a nebo zaměňuje hlásku se souhláskami jinými (j, l, v, h, d apod.).
- V období vývoje dětské řeči se jedná o paralálii, později můžeme hovořit o pararotacismu.

Vadná výslovnost konsonantu [r] je označována různě podle místa tvoření:

1. R. bilabiální (obouretný) - náhradním úkonem je rozkmitání rtů.
2. R. labiodentální (zuboretný) - vyskytuje se jen zřídka, je tvořen závěrem horního rtu a dolních řezáků, nebo dolního rtu a horních řezáků
3. R. interdentalní (mezizubní) - kmitů se dosahuje vysunutým hrotem jazyka mezi zuby
4. R. lateralis čili bukalis (buccale – tvářové) - je bočný zvuk vznikající rozkmitáním tváře jedné strany, ústní koutek téže strany bývá stažen dozadu, kmity bývají na tváři zevně viditelné.
5. Předojazyčné [r] má četné úchylky – někdy má kmitů příliš málo, jindy zase příliš mnoho
6. R. palatális (patrový) - hrot jazyka se stáčí nahoru a vzad
7. R. veláris (zadní patrový, měkkopatrový) - je zvuk tvořený v úžině mezi kořenem jazyka a měkkým patrem nebo rozkmitáním zadního okraje měkkého patra (vela) - je to nejčastější druh rotacismu

8. R. uvuláris (čípkové – ráčkování) - zvuk drsný až chrčivý, vzniká rozkmitáním čípku
9. R. nasalis (nosový) - při rozkmitání zadního okraje vela proráží artikulační vzduch místo ústy nosem
10. R. laryngální (hrtanový) - bývá vzácné, vyskytuje se u dětí s rozštěpem patra
11. R. dvouzvukový (hyperkinetický, mandibulární) – náhradní kmitání vzniká zacvaknutím čelistí při neutrálním zvuku.
12. R. glossofaryngální (jazykohltanový) – vzniká mezi kořenem jazyka a stěnou spodní části hltanu, zvuk připomíná hlásku [ch], vyskytuje se také u palatolálie

VYVOZENÍ HLÁSKY R

Auditivní diferenciacce

- R- L :
 - RA -LA, RÁ -LÁ, RO -LO, RÓ -LÓ, RU - LU, RÚ - LÚ, RE - LE ,
RÉ - LÉ, RY - LY, RÝ - LÝ
 - BROK - BLOK, PRAVÁ - PLAVÁ, PUDR - PUDL, MRAK -
MLOK

Vyvození hlásky metodou nepřímou

- VRRRR(pejsek vrčí)
- FRRRR (vrabci uletěli)
- BRRRR (zima)
- HRRRR (motor hrčí)

Vyvození hlásky metodou přímou

- Izolovaně ani ve spojení s vokály hlásku [r] pro její specifický artikulační mechanismus nevyvozujeme. Náročnost spočívá v tom, že místo jediného pohybu mluvních orgánů (jako je tomu u ostatních souhlásek) vzniká pohybů několik, i když se omezují pouze na hrot jazyka – jeho rozkmitání zvýšeným tlakem artikulačního výdechového proudu.

Vyvození hlásky metodou substituce:

Metody vyvození hlásky [r] můžeme rozdělit na substituční, pasivní (mechanické) a metody kombinované.

K substitučnímu vyvození se častěji využívá zvukově vzdálená, ale artikulačně podobná pomocná hláska. Metoda substituční vychází z pomocné hlásky [d] nebo [t], které jsou atrikulací nejvíce podobny hlásce [r], ale vzdáleny zvukově. Metoda se opírá o sluchovou kontrolu za spoluúčasti vjemů kinestetických a bývá realizována nejčastěji:

- rychlou opakovanou artikulací souhlásky [ttt], [tttt], [tttt] při zvětšeném čelistním úhlu a fixaci dolní čelisti - kmitavý pohyb hrotu jazyka je často dostačující k vyvození hlásky [r];
- rychlou opakovanou artikulací souhlásky [ddd], [dddd], [dddd], příp. [td], [tdd], [tdd], při zvětšeném čelistním úhlu a fixaci dolní čelisti - kmitavý pohyb hrotu jazyka je často dostačující k vyvození hlásky [r].

Postup je následující:

- Dítě necháme lehce, šeptem a vázaně vyslovovat souhlásku [t] nebo [d] tak, aby hrot jazyka nepřilnul příliš k dásním. K artikulované souhlásce [t] nebo [d] postupně přidáme artikulaci další souhlásky. Dítě tiše artikuluje obě souhlásky, první souhlásku mírně protahuje: td, dd, bd, pd, md, vd, fd, hd, kd, chd....
- Po zvládnutí artikulace dvojic souhlásek lze přejít na shluky souhlásek a slova s následnou samohláskou. Příklad: tdá, ddá, tdápí, tdoubí, tdumpeta, dráha, ddahý (viz níže v textu).

Přestože je tato metoda substituce z hlásek [t] a [d] nejznámější, nemusí být vždy úspěšná. V tomto případě nebudeme na tomto postupu striktně trvat a použijeme jako substituční jinou hlásku:

- Substituční vyvození hlásky [r] je možné i ze správně artikulované hlásky [ř]. Dlouze, energicky necháme vyslovovat hlásku [ř], přitom zvětšujeme čelistní úhel, dolní čelit jde nepatrně vzad.

- Další možností je pokusit se rozkmitat hrot jazyka přiblížením celé jeho plochy k hornímu patru – vytvořením úžiny a fonací zvuků – ddddddd zzzzzzz, popř. ddzzzz dzzzzz.
- Hlásku [r] lze vyvodit také zesíleným výdechovým proudem vzduchu přes hlásky [ch - h] - chrrrrrr, hrrrrr .

Metoda substituce je doporučována zejména v případech zafixovaného patologického mechanismu artikulace hlásky, kde nelze předpokládat možnou korekci mechanismu nebo zcela nové vyvození artikulačního vzorce.

Substituční metodou nedosáhneme podle Sováka (1981) úspěchu u osob:

- s těžkou neobratností mluvidel,
- se sluchovou vadou,
- s pomalým řečovým tempem,
- s amúzií,
- s opožděným vývojem řeči,
- tvořících hlásku[d] nesprávně s hrotem jazyka za dolními řezáky,
- s mentálním postižením.

Potom u všech těchto jedinců použijeme metody mechanické, pasivní. To jsou takové metody, při kterých se hláska vytváří pomocí mechanických prostředků: sond, špátlí, lžiček, vibrátorů apod. Tyto metody nevyžadují takovou sluchovou ostrost jako při metodách substitučních. Mechanické metody se opírají o činnost motoricko-kinestetického a zrakového analyzátoru. U slyšících dětí se současně zapojuje i sluchová kontrola. Při mechanických metodách se obvykle vychází z opakovaného nebo prodlouženého [d], hrot jazyka se při tom rozkmitává špátlí, prstem, vibrátorem.

Kombinované metody spojují metody substituční i mechanické.

Příklady cvičných slov a textů

TR - : TDA, TDE, TDI, TDO, TDU, TDÁVA, TDPÍ, TDHÁ, TDHAJÍ,
TDKÁ, TDNKY, TDPKÝ, TDEPKY, TDUBKA, TDOUBÍ

- TR - : VYTDHEJ, UTDHNI, OTDHEJ, NATDHEJ

- TR : PETD, METD, LITD, KMOTD, VÍTD

DR - : DDA, DDE, DDI, DDO, DDU, DDOU, DDÁT, DDAK, DDHNE,
DDNKÁ, DDTÍ, DDAK, DDOBÍ, DDOBKY, DDOBNÝ, DDAHA,
DDÁHA

- DR - : VYDDA, VYDDHNE, NADDOBÍ

- DR : HADD, PUDD

BD - : BDA, BDE, BDI, BDO, BDU, BUDOU, BDNKÁ, BDOŇA, BDČKO,

BDZIČKO, BDZDA, BDZDÍ, BDÁNA, BDOUSÍ, BDOUKÁ, BDOK

- BR - : UBRUS, OBROK, KOBRA

- BR : OBR, BOBR

PR - : PDA, PDO, PDU, PDE, PDI, PDOU, PDAHA, PDAHY, PDVNÍ,
PDOČ, PDOTO, PDÁDLO, PDŠÍ, PDAK, PDŮVAN, PDOUTEK,
PDOUTÍ, PDOUTĚNÝ, PDOUŽEK, PDUH, PDUT, PDST, PDSTEN

-PR- : OPDAVA, DOPDAVA

-PR : KOPD

MR - : MD, MDA, MDO, MDU, MDE, MDI, MDOU, MDKÁ, MDKEV, MDAK,
MDAČNO, MDÁČEK, MDZNE, MDUČÍ

- MR- : OMDKNE, NAMDZNE

VR - : VDA, VDO, VDU, VDE, VDI, VDOU, VDKŮ, VDKÁ, VDNÍ, VDČÍ,
VDTÁ, VDBA, VDABEC, VDATA, VDÁNA

FR - : FDA, FDO, FDU, FDE, FDI, FDOU, FDANTA, FDAK, FDKÁ, FDÝDEK

-FR : FOFD, KUFD

KR - : KDA, KDO, KDU, KDE, KDI, KDOU, KDK, KDČEK, KDČÍ, KDÁČÍ,
KDÁKÁ, KDÁL, KDÁLOVNA, KDÁVA, KDÁLÍK, KDAJÍC, KDMÍ,
KDTEK, KDEJČÍ, KDOUTÍ, KDOUPY

-KR- : OKDAJE, NAKDÁJÍ, VYKRAJE, ODKDYJE

GR- : GDA, GDO, GDU, GDE, GDY, GDOU, GDAM, GDANÁT, GDIL, GDOG,
GDUNT

-GR : BAGD

HR- : HDA, HDE, HDO, HDU, HDI, HDOU, HDÁBĚ, HDOMADA, HDOUDA,
HDNEC, HDNEK, HDOCH, HDAJE, HDAČKY, HDNE, HDBY, HDÁCH

-HR- : OHDDADA, ZAHDADA, NAHDBÍ, VYHDBÍ

CHR- : CHDA, CHDO, CHDE, CHDU, CHDI, CHDOUST, CHDÁPE, CHDPA,
CHDAPOT, CHDOBÁK, CHDOMÝ, CHDUP

R před souhláskou: MADTA, MADTIN, MADTINA, MADKÉTA, JIDKA,
MIDKA, PETD, PETDA, JADKA, PÍDKO, KADTA

R mezi samohláskami: NODA, HODA, KŮDA, FŮDA, LODA, KÁDY, KÁDÁ,
PÁDÁ, SÁDA

R na začátku slova (doporučujeme přidat před slovo „široké“ E):
(e)DUKA, (e)DOK, (e)DAK, (e)DYBA, (e)DYBNÍK, (e)DAMENO

Důležitá upozornění:

- Hlásku [r] je třeba do řeči zabudovat nejméně v deseti spojeních. Je známou skutečností, že po vyvození hlásky v preferované substituční kombinaci (td – dd : tdubka, tdoubí, trnka, drátek ad.) děti vyslovují [r] ve finální pozici velice přehnaným způsobem (svetrrrrr, Petrrrrrr). Příčinou je nezralost fonemického uvědomění, že hláska [r] ve finálním postavení je asi o půl kmitu kratší.
- Spojování se souhláskami [k], [g], [h], [ch] je potřeba věnovat zvýšenou pozornost, neboť zde hrozí v důsledku zvýšeného artikulačního úsilí nebezpečí přesunu artikulačního místa tvoření hlásky dozadu. Mohlo by tak dojít k vyvození patologického tvoření hlásky ve smyslu velárního, uvulárního nebo laryngálního rotacismu.

Automatizace správné výslovnosti

PLAVE KAPR V KAPRADÍ,
PRANIC MU TO NEVADÍ.
LÍNĚ PLAVE, LÍNĚ PIJE,
JE TO KAPR Z TRAMTÁRIE.

MALÝ BROUČEK V TRÁVĚ BREČÍ,
BROUČKOVÁ HO JÍSTI UČÍ.
DÁ BROUČKOVÍ DO PUSINKY
BROSKVE, TRNKY I BRUSINKY.

FRANTA FRKÁ FRKY, FRK,
HOLUB VRKÁ VRKY, VRK.
A TY FRANTO NEFRKEJ,
TY HOLOUBKU ZAVRKEJ.

Chyby při vyvozování hlásky R

- Nesprávná artikulační poloha hlásek [t] nebo [d], např. když dítě artikuluje souhlásku [t] s hrotem jazyka za dolními řezáky. Akustický rozdíl je v tomto případě nepatrný až žádný, ale jako základ k substituci pro vyvození další hlásky je tato poloha chybná. V tomto případě je nutné vyvodit správný artikulační základ substituční hlásky.
- Přílišná tvrdost a nadměrný počet kmitů. Hláska tak v plynulé mluvě ze zvukového obrazu nápadně vystupuje.
- Předojazyčné R má četné úchylky – někdy má kmitů příliš málo, jindy zase příliš mnoho
- Nedostatečná velikost čelistního úhlu a slabý artikulační výdechový proud.
- Podle náhradních mechanismů kmitání, kterými je hláska tvořena, se může se vyskytnout patologická výslovnost - **rotacismus**:

- *bilabiální (obouretní)* - náhradním úkonem je rozkmitání rtů.
- *labiodentální (zuboretní)* - vyskytuje se jen zřídka, je tvořen závěrem horního rtu a dolních řezáků nebo dolního rtu a horních řezáků
- *interdentální (mezizubní)* - kmitů se dosahuje vysunutým hrotem jazyka mezi zuby
- *lateralní – bukální (tvářový)* - je boční zvuk vznikající rozkmitáním tváře jedné strany, ústní koutek téže strany bývá stažen dozadu, kmity bývají na tváři zevně viditelné.
- *palatální (patrový)* - hrot jazyka se stáčí nahoru a vzad
- *velární (zadní patrový, měkkopatrový)* - je zvuk tvořený v úžině mezi kořenem jazyka a měkkým patrem nebo rozkmitáním zadního okraje měkkého patra (vela) - je to nejčastější druh rotacismu
- *uvulární (čípkový)* - zvuk drsný až chrčivý, vzniká rozkmitáním čípku (tzv. ráčkování)
- *nazální (nosový)* - při rozkmitání zadního okraje vela proráží artikulační vzduch místo ústy nosem
- *laryngální (hrtanový)* - bývá vzácné, vyskytuje se u dětí s rozštěpem patra
- *dvouzvukový (hyperkinetický, mandibulární)* - náhradní kmitání vzniká zacvaknutím čelistí při neutrálním zvuku.
- *glossofaryngální (jazykohltanový)* - vzniká mezi kořenem jazyka a stěnou spodní části hltanu, zvuk připomíná hlásku [ch], vyskytuje se také u palatolálie.

HLÁSKA ÚŽINOVÁ (FRIKATIVA)

Ř

- Podle způsobu tvoření: úžinová (frikativa)
- Podle místa tvorby: alveolární
- Podle akustického dojmu: kmitavá (vibrant)
- Podle znělosti: **znělá**; vedle znělého [ř], které se realizuje před samohláskou, mezi vokály, v sousedství znělých souhlásek (řepa, řasa, ořech, dřevo, bříza), existuje i jeho **neznělá** varianta, která může být buď na konci slova (věř), nebo ve styku se souhláskami neznělými (tři, třída, křivý, přítel)
- Podle párovosti: je párová sobě sama

- Čelistní úhel: citelně menší než u R (středně velký), spodní čelist se vysune poněkud vpřed
- Rty: v postavení neutrálním
- Jazyk: hrot jazyka je rozkmitán výdechovým proudem; výdechový proud musí být silnější, tím vzniká víc rychlejších kmitů. Hrot jazyka je napjatější [ř]. Okraje jazyka (mimo hrotu) se zdvihají a dotýkají vnitřních stěn zubů a přilehlého patra, hrot jazyka kmitá
- Patrohltnový závěr: utvořen

- Výdechový proud vzduchu se nahromadí pod hlasivkami, které se od sebe oddálí a rozvibrují. Dále výdechový proud vzduchu postupuje do dutiny ústní. Hrot jazyka je rozkmitán výdechovým proudem (hrot jazyka se střídavě přibližuje k alveolám a opět se od nich vzdaluje). Výdechový proud musí být silnější, tím vzniká víc rychlejších kmitů. Tato souhláska má delší trvání než [r]. Trvá asi 12 setin vteřiny, kdežto u [r] jen 3 – 7 setin vteřiny. Při realizaci hlásky dojde k uvolnění patrohltanového závěru.
- Poruchy výslovnosti: U hlásky dochází k mogilálii nebo paralálii (nejčastěji za hlásky ž, š, d, d', h)
- Vadné tvoření hlásky nazývá
 1. R. b. labiodentální a bilabiální (retozubný, obouretný) – je tvořen mezi dolním rtem a horními řezáky (u znělého [ř] připomíná hlásku [v] , u neznělého [f])
 2. R. b. velární (měkkopatrový) – vzniká kmitáním okrajů měkkého patra
 3. R .b. uvulární (čípkový) – chrčivý drsný zvuk vzniká kmitáním čípku
 4. R.b. laterální (boční) – vzniká únikem vzduchu bokem jazyka, většinou k němu dochází společně s laterálním sigmatismem
 5. R. b. nazální (nosní) – dochází k němu velmi zřídka, vzduch proniká po rozkmitání zadní části měkkého patra nosem

VYVOZENÍ HLÁSKY Ř

Auditivní diferenciacce

- Ř-Ž:
 - ŘA -ŽA, ŘÁ -ŽÁ, ŘO -ŽO, ŘÓ -ŽÓ, ŘU - ŽU, ŘÚ - ŽÚ, ŘE - ŽE ,
ŘÉ - ŽÉ, ŘY - ŽY, ŘÝ - ŽÝ

Vyvození hlásky metodou nepřímou

- BŘINKY BŘINKY (činely)
- KŘÁP (něco se rozbilo)
- KŘUPY KŘUP (mráz)

Vyvození hlásky metodou přímou

- Izolovaně ani ve spojení s vokály hlásku [ř] pro její specifický artikulační mechanismus nevyvozujeme (podobně jako hlásku [r]). Náročnost spočívá v tom, že místo jediného pohybu mluvních orgánů (jako je tomu u ostatních souhlásek) vzniká pohybů několik, i když se omezují pouze na hrot jazyka – jeho rozkmitání zvýšeným tlakem artikulačního výdechového proudu.

Vyvození hlásky metodou substituce:

- Substitucí z hlásky [r], zároveň však k sobě přiblížíme koutky úst, rty mírně zaokrouhlíme a zuby přiblížíme k sobě s mírným předsunutím dolní čelisti. Hlásky [ř] má podobné artikulační postavení jako tupé sykavky [č], [š], [ž]. V tomto nastavení tichým krátkým vyslovováním hlásky [r] se začne ozývat hlásky [ř] (nedaří se, pokud hlásky [r] není zafixována i při prodloužení – vrrrrr, brrrrr.....). Postupně přidáváme na hlasitosti.
- V případě, že je [ř] artikulováno vadně s tupou řadou sykavek zpravidla nejdříve upravíme sykavky.

Příklady cvičných slov a textů

TŘ- : TRI, TRA, TRO, TRE, TRU, TŘEBA, TREPE, TRESE, TRÍDA, TRAPEC,

-TŘ- : UTRU - NATRU

DŘ- : DRI, DRA, DRO, DRE, DRU, DRÍVÍ, DREVO, DREVĚNÝ, DRINA ,
DRÍVE

-DŘ- : ODRENÝ

BŘ- : BRI, BRA, BRO, BRE, BRU, BRÍZA, BREH, BRINKÁ

PŘ- : PRI, PRA, PRO, PRE, PRU, PREJE, PRECE, PRÍJDE

-PŘ- : OPRENÝ, KOPRIVA

MŘ- : MRI, MRA, MRO, MRE, MRU, MRÍŽ, MRENKA

KŘ- : KRI, KRA, KRO, KRE, KRU, KRUPE, KRUPKA, KREN, KRIVÝ, KRÁP

HŘ- : HRI, HRA, HRO, HRE, HRU, HRÍVA, HREJE, HRÍBEK

CHŘ- : CHRI, CHRA, CHRO, CHRE, CHRU, CREST, CRESTÝŠ, CHRÍPÍ,
CHRADNE

Ř před souhláskou: MARKA, JIRKA, HORKÁ

Ř mezi samohláskami: VARÍ, HORÍ, VĚRÍ, VÍRÍ, KOREN

Ř na začátku slova: REKA, REPA, RÍDÍ, RÍKÁ, RINČÍ

Automatizace správné výslovnosti

MAŘENKA S JIŘINKOU

PŘIKRYJÍ SE PEŘINKOU.

POD PEŘINKOU DOBŘE JE,

PEŘINKA JE ZAHŘEJE.

Chyby při vyvozování hlásky Ř

- Nesprávná artikulační poloha při vyvozování hlásky [ř]. Např. když dítě artikuluje substituční souhlásku [r] při velkém čelistním úhlu (zuby nejsou přiblíženy) s nesprávnou polohou rtů (koutky zaostřeny místo přiblíženy). Artikulační postavení se podobá více hlásce [r] než [č].
- Podle náhradních mechanismů kmitání, kterými je hláska tvořena se může vyskytnout patologická výslovnost – **rotacismus bohemicus**:
 - *labiodentální a bilabiální (retozubný, obouretný)* – je tvořen mezi dolním rtem a horními řezáky (u znělého [ř] připomíná hlásku [v], u neznělého [f])
 - *velární (měkkopatrový)* – vzniká kmitáním okrajů měkkého patra
 - *uvulární (čípkový)* – chrčivý drsný zvuk vzniká kmitáním čípku
 - *laterální (boční)* – vzniká únikem vzduchu bokem jazyka, většinou k němu dochází společně s laterálním sigmatismem
 - *nazální (nosní)* – dochází k němu velmi zřídka, vzduch proniká po rozkmitání zadní části měkkého patra nosem

SPECIFICKÉ AKTIVITY PODPORUJÍCÍ ROZVOJ ŘEČI

- Akcent je věnován zejména na děti předškolního věku a mladšího školního věku.
- V případě potřeby učitel (elementarista či učitel přípravné třídy) zahrnuje do svých hodin aktivity a hry rozvíjející sledovanou specifickou dovednost, a to jak do výtvarné výchovy, tělesné výchovy, hudební výchovy či českého jazyka.
- Rozvoj specifických dovedností působí nejen jako prevence nesprávného vývoje jazykových a řečových schopností, ale důležitou roli sehrává také v dalším rozvoji kognitivních funkcí. Pomáhá zmírnit oslabení (**reedukace**) nebo toto oslabení nahradit jinými zachovalými funkcemi (**kompence**).
- Zaměřit se na něj může učitel či speciální pedagog v rámci kroužku.

Rozvoj specifických dovedností pomáhá stimulaci a rozvoji:

- **správného dýchání,**
- **sluchového vnímání (pozornost, diferenciacce, paměť, rytmus),**
- **zrakového vnímání,**
- **motoriky mluvidel, grafomotoriky, jemné a hrubé motoriky,**
- **vnímání prostorové, časové a pravolevé orientace,**
- **slovní zásoby.**

Při plánování intervenčních programů se uplatňují pedagogické a některé specifické principy:

- **princip týmové péče,**
- **princip holisticko - intervenční stimulace,**
- **princip respektování individuálního potenciálu každého žáka,**
- **princip multisenzoriální,**
- **princip intenzivní stimulace,**
- **princip preferování obsahové stránky řeči před formální (zvukovou),**
- **princip aktivity a uvědomělosti,**
- **princip názornosti,**
- **princip optimálního prostředí,**
- **princip pozitivního řečového vzoru.**

METODIKA ROZVOJE SPECIFICKÝCH DOVEDNOSTÍ A POZNÁVACÍCH FUNKCÍ

- Cíleným rozvojem specifických dovedností a poznávacích funkcí zároveň připravujeme dítě k osvojení psané podoby řeči (čtení, psaní).
- Aby žák správně četl nebo napsal diktovaná slova, musí v mozku proběhnout mnoho různých dílčích myšlenkových procesů (dle Sindelar):
 - **sluchová pozornost (auditivní diferenciacie figury a pozadí),**
 - **sluchová (auditivní paměť),**
 - **auditivní diferenciacie řeči (fonematická diferenciacie),**
 - **zraková (vizuální) paměť,**
 - **zrakové rozlišování (vizuální diferenciacie tvarů),**
 - **schopnost vytvářet intermodální vztahy,**
 - **schopnost vizuomotorické koordinace,**
 - **prostorová orientace,**
 - **vnímání časového sledu.**

- Nerovnoměrné vyzrávání dílčích funkcí může být jednou z příčin poruch učení a chování u žáků intaktní populace.

Struktura metodického postupu (str. 66 a dále)

**MOTIVACE → ZADÁNÍ → ZÁCVIK → OVĚŘENÍ
POROZUMĚNÍ → ÚKOL → HODNOCENÍ**